

# Snabbare betalningar

*Betänkande av Utredningen om snabbare betalningar*

*Stockholm 2012*



---

STATENS OFFENTLIGA  
UTREDNINGAR

---

SOU 2012:11

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:  
Fritzes kundtjänst  
106 47 Stockholm  
Orderfax: 08-598 191 91  
Ordertel: 08-598 191 90  
E-post: [order.fritzes@nj.se](mailto:order.fritzes@nj.se)  
Internet: [www.fritzes.se](http://www.fritzes.se)

*Svara på remiss – hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)*  
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.  
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på  
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice.

Omslag: Elanders Sverige AB.

Omslagsbilden föreställer den romerske guden Mercurius. Detalj från Diego Rodríguez de Silva y Velázquez oljemålning Mercurio y Argus (1659), Prado Nationalmuseum, Madrid. Fotograf: Photoservice Electa.

Tryckt av Elanders Sverige AB.  
Stockholm 2012

ISBN 978-91-38-23694-9  
ISSN 0375-250X

# Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 31 mars 2011 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur det nya EU-direktivet (2011/7/EU) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner ska genomföras i svensk rätt. I uppdraget ingick även att överväga andra åtgärder som kan mildra de negativa effekterna av sena betalningar. Den 1 april 2011 förordnades hovrättsrådet Mikael Forsgren som särskild utredare.

Som sakkunniga förordnades från och med den 6 maj 2011 kanslirådet Rickard Falkendal, ämnesrådet Carl Holmberg, rättssakkunnige Erland Koch och departementssekreteraren Sofie Lagerstedt. Samma dag förordnades som experter jur. kand. Marcus Gränsmark, chefsekonomen Lars Jagrén, förbundsjuristen Olof Moberg, advokaten Claes Månsson och chefsjuristen Anders Thorstensson. Erland Koch ersattes den 14 november 2011 av kanslirådet Danijela Pavic.

Som sekreterare anställdes från och med den 15 april 2011 hovrättsassessorn Malin Bergström.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om snabbare betalningar.

Utredningen överlämnar nu betänkandet *Snabbare betalningar* (SOU 2012:11). De sakkunniga och experterna ställer sig bakom de bedömningar och förslag som redovisas i betänkandet, som därför är formulerat i vi-form.

Utredningsuppdraget är med detta slutfört.

Umeå i april 2012

Mikael Forsgren

/Malin Bergström

# Innehåll

<b>Sammanfattning</b> .....	<b>11</b>
<b>Summary</b> .....	<b>17</b>
<b>Författningsförslag</b> .....	<b>25</b>
<b>1 Inledning</b> .....	<b>35</b>
1.1 Utredningens uppdrag.....	35
1.2 Utredningens arbete .....	36
1.3 Betänkandets disposition.....	37
1.4 Tidigare utredning om betalningstider i näringslivet.....	37
<b>2 Långa betalningstider och sena betalningar</b> .....	<b>39</b>
2.1 Inledning.....	39
2.2 Långa avtalade betalningstider .....	39
2.3 Sena betalningar .....	42
2.4 Konsekvenser av långa betalningstider och sena betalningar .....	45
2.5 Slutsatser.....	47
<b>3 Direktiven om bekämpande av sena betalningar</b> .....	<b>49</b>
3.1 Inledning.....	49
3.2 Lagstiftningsarbetet bakom de två direktiven.....	50

3.3	Direktivens innehåll .....	52
3.3.1	Tillämpningsområde och definitioner .....	52
3.3.2	Betalningsperioder .....	53
3.3.3	Dröjsmålsränta .....	55
3.3.4	Ersättning för indrivningskostnader.....	57
3.3.5	Oskäligen betalningsvillkor .....	58
3.3.6	Övriga bestämmelser .....	59
<b>4</b>	<b>Betalningsvillkor i svensk rätt.....</b>	<b>61</b>
4.1	Inledning.....	61
4.2	Olika sätt att bestämma betalningsvillkor .....	61
4.3	Betalningstider.....	64
4.4	Dröjsmålsränta .....	65
4.5	Ersättning för indrivningskostnader .....	66
4.6	Återtagandeförbehåll.....	70
4.7	Skyndsamt indrivning av obestridda fordringar .....	70
4.8	Oskäligen avtalsvillkor .....	71
<b>5</b>	<b>Betalningsvillkor i övriga nordiska länder.....</b>	<b>75</b>
5.1	Inledning.....	75
5.2	Betalningstider.....	75
5.3	Dröjsmålsränta .....	76
5.4	Ersättning för indrivningskostnader .....	76
5.5	Oskäligen betalningsvillkor .....	78
<b>6</b>	<b>Allmänt om genomförandet av direktivet .....</b>	<b>79</b>
6.1	Utgångspunkter.....	79
6.2	En särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner? .....	81
6.3	Direktivkravens tillämpningsområde vid genomförandet .....	83

6.4	En tvingande eller dispositiv reglering? .....	86
6.5	Direktivets bestämmelser om oskäligen avtalsvillkor .....	88
<b>7</b>	<b>Kortare betalningsperioder .....</b>	<b>91</b>
7.1	Inledning.....	91
7.2	Direktivets krav om betalningsperiodens längd.....	92
7.3	Betalningsperioden vid handelstransaktioner mellan näringsidkare .....	94
7.3.1	Behovet av lagstiftning .....	94
7.3.2	Marknadsrätt, avtalsrätt eller fordringsrätt? .....	97
7.3.3	Vilken lag är lämpligast? .....	99
7.3.4	Hur bör en lagregel närmare utformas? .....	102
7.4	Betalningsperioden vid handelstransaktioner där gäldenären är en myndighet .....	108
7.4.1	Direktivbestämmelserna för myndigheter och lagstiftningsbehovet .....	108
7.4.2	Utformningen av en lagregel .....	108
7.4.3	Undantagsregler för vissa myndigheter .....	113
7.5	Undersökningsperiodens längd .....	114
<b>8</b>	<b>Dröjsmålsränta .....</b>	<b>119</b>
8.1	Inledning.....	119
8.2	Direktivbestämmelser som inte kräver lagändringar .....	119
8.3	En tvingande rätt till dröjsmålsränta .....	121
8.4	Nivån på avtalad dröjsmålsränta .....	125
<b>9</b>	<b>Ersättning för indrivningskostnader .....</b>	<b>129</b>
9.1	Inledning.....	129
9.2	Ersättning med ett fast belopp .....	130
9.2.1	Behovet av lagstiftning .....	130
9.2.2	Utformningen av en regel om förseningsersättning .....	131

9.3	Ersättning för indrivningskostnader i övrigt .....	137
9.4	Hur bör ersättningsbeloppens storlek regleras? .....	139
9.4.1	Lag eller förordning? .....	139
9.4.2	Lagregelns utformning .....	143
9.5	Bör ersättningsbeloppen höjas? .....	144
9.6	Avtal om indrivningskostnader .....	146
<b>10</b>	<b>Övriga krav enligt direktivet .....</b>	<b>149</b>
<b>11</b>	<b>Övriga åtgärder för snabbare betalningar .....</b>	<b>151</b>
11.1	Inledning .....	151
11.2	Alternativa tvistlösningsmetoder .....	153
11.3	Uppförandekoder .....	154
11.4	Förstärkta sanktioner vid sena betalningar .....	155
11.5	Informationskrav .....	156
11.6	Upplysningsinsatser .....	156
<b>12</b>	<b>Ikraftträdande och övergångsbestämmelser .....</b>	<b>163</b>
<b>13</b>	<b>Konsekvensbeskrivning .....</b>	<b>169</b>
13.1	Uppdraget .....	169
13.2	Utredningens förslag .....	169
13.3	Alternativa lösningar .....	173
13.4	Vilka berörs av förslagen? .....	175
13.5	Samhällsekonomiska konsekvenser och konsekvenser för de offentliga finanserna .....	175
13.6	Konsekvenser för företagen .....	179
13.7	Konsekvenser för enskilda personer .....	181

<b>14 Författningskommentar .....</b>	<b>183</b>
14.1 Förslaget till lag om ändring i räntelagen (1975:635) .....	183
14.2 Förslaget till lag om ändring i köplagen (1990:931) .....	194
14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. ....	198
14.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning .....	206

## **Bilagor**

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2011:30.....	209
Bilaga 2 Europaparlamentets och Rådets direktiv 2011/7/EU...	217
Bilaga 3 Utkast till regeringsuppdrag.....	229
Bilaga 4 Jämförelsetabell.....	233



# Sammanfattning

## Utredningens uppdrag

Långa betalningstider försämrar företagens likviditet och lönsamhet. Detta kan i förlängningen få negativa effekter för samhälls-ekonomi. Små och medelstora företag anses värst drabbade. Inom EU har betalningsförseningar vid handelstransaktioner länge ansetts utgöra ett hot mot en väl fungerande inre marknad. År 2000 antogs direktivet (2000/35/EG) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner. Direktivet genomfördes i svensk rätt år 2002. Efter en utvärdering antogs i februari 2011 en omarbetad version av direktivet (2011/7/EU).

2011 års direktiv innehåller regler till skydd för borgenärer vid kommersiella handelstransaktioner, bl.a. angående betalningsperiodens längd, dröjsmålsränta och indrivningskostnader. Direktivet ska vara genomfört senast den 16 mars 2013.

Utredningens huvuduppdrag har varit att föreslå hur 2011 års direktiv ska genomföras i svensk rätt. Utredningen har även haft möjlighet att föreslå andra åtgärder än dem som följer av direktivet, i syfte att mildra effekterna av sena betalningar och att främja snabbare betalningar. I uppdraget har ingått att göra en översyn av storleken på den ersättning som en borgenär har rätt till vid olika typer av indrivningsåtgärder, bl.a. betalningspåminnelse och inkassokrav.

## Genomförande av 2011 års direktiv

### *Allmänt om bestämmelsernas tillämpningsområde*

En utgångspunkt för den svenska förmögenhetsrättsliga lagstiftningen är neutralitet mellan olika marknader. 2011 års direktiv har ett mer begränsat tillämpningsområde. Det gäller endast vid handels- transaktioner, dvs. leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster

mot betalning mellan företag eller mellan företag och myndigheter (om myndigheten är gäldenär). Eftersom det är fråga om ett minimidirektiv, kan dock de bestämmelser som föreslås ges ett bredare tillämpningsområde.

Generella regler bidrar till en marknadsneutral lagstiftning och är enklare att tillämpa jämfört med regler som förses med undantag och avgränsningar. Det går emellertid inte att bortse ifrån att 2011 års direktiv är inriktat uteslutande på kommersiella förhållanden. Direktivbestämmelserna är anpassade för leveranser av varor och tjänster. Konsekvenserna av ett generellt tillämpningsområde är svåra att överblicka. Vi har därför gjort bedömningen att det, som en allmän utgångspunkt, bör krävas vägande skäl för att låta bestämmelserna få ett bredare tillämpningsområde än direktivet.

### *Betalningstider*

Enligt 2011 års direktiv ska den betalningsperiod som *fastställs i avtalet* inte överstiga 60 dagar, om inte annat uttryckligen *fastställts i avtalet*. Innebörden är oklar och bestämmelsen kan i viss mån sägas ge uttryck för ett cirkelresonemang. Vår tolkning är att direktivbestämmelsen syftar till att säkerställa att borgenären aktivt (uttryckligt) ska ha godkänt en längre betalningsperiod än 60 dagar.

Svensk rätt tillåter i vissa fall betalningsperioder som överstiger 60 dagar, trots att betalningsperiodens längd inte är uttryckligen avtalad mellan parterna. Det kan vara fråga om en längre betalningsperiod som följer av t.ex. ett bindande handelsbruk eller ett passivt ingånget avtal. Den svenska lagstiftningen uppfyller därför inte direktivets krav fullt ut.

Huvudregeln i svensk rätt är att en fordran ska betalas när borgenären kräver det. I syfte att genomföra 2011 års direktiv, och som ett komplement till denna huvudregel, föreslår vi att det införs en bestämmelse som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Den ska utformas som en skyddsregel för borgenären, i syfte att motverka alltför långa betalningsperioder. Avsikten är alltså inte att ange någon "normal" betalningstid vid handelstransaktioner mellan företag eller mellan företag och myndigheter.

Förslaget innebär att en fordran på betalning för varor och tjänster, i ett förhållande mellan näringsidkare, aldrig ska förfalla till betalning senare än 60 dagar efter det att borgenären har krävt betalning. En längre betalningsperiod ska dock vara tillåten om borgenären uttryck-

ligen godkänner det. En sådan regel uppfyller direktivets krav på att borgenären ska ha ett aktivt inflytande över betalningsperiodens längd.

Om gäldenären är en myndighet eller ett annat offentligt organ, ska betalningsperioden enligt direktivet normalt inte överstiga 30 dagar. Det anges emellertid särskilt att direktivbestämmelserna inte ska påverka parternas möjlighet att ingå avtal om betalningsplaner. Vi föreslår mot denna bakgrund att om gäldenären är en myndighet, ska betalningsperioden som huvudregel inte överstiga 30 dagar. Det ska dock vara möjligt med en längre betalningsperiod om borgenären uttryckligen godkänner en betalningsplan. I så fall ska delbeloppen i stället förfalla till betalning enligt vad som följer av planen.

Direktivet anger slutligen att om det i parternas avtal uppställs ett villkor om att köparen ska få möjlighet att undersöka den levererade varan eller tjänsten innan betalning sker, ska undersökningsperiodens längd inte överstiga 30 dagar. Någon sådan begränsning finns inte i svensk rätt. Vi föreslår därför en bestämmelse som innebär att köparen inte får skjuta upp betalningen under längre tid än 30 dagar till följd av en sådan undersökning. Köparen ska dock kunna skjuta upp betalningen ytterligare, om säljaren uttryckligen godkänner en längre undersökningsperiod.

### *Dröjsmålsränta*

De svenska reglerna om dröjsmålsränta uppfyller redan i allt väsentligt kraven i 2011 års direktiv. Direktivet anger dock att en borgenärs rätt till dröjsmålsränta vid sen betalning inte ska kunna avtalas bort, dvs. rätten ska vara tvingande. Någon sådan regel finns inte i svensk rätt. Vi föreslår därför en bestämmelse som anger att ett avtalsvillkor som innebär att gäldenären inte är skyldig att betala dröjsmålsränta, ska vara utan verkan mot borgenären.

Vi har övervägt om denna tvingande ogiltighetsregel, trots våra allmänna utgångspunkter, bör gälla vid samtliga kommersiella förhållanden; alltså inte endast vid leverans av varor eller tjänster. Flera skäl av praktisk och samhällsekonomisk art talar för att bestämmelsen bör ges ett vidare tillämpningsområde. Av gällande rätt följer redan att det i kommersiella förhållanden finns en automatisk rätt till dröjsmålsränta. Det är svårt att se att några egentliga problem skulle följa med en sådan utvidgning. Vi har sammantaget funnit tillräckliga

skäl för att föreslå att rätten till dröjsmålsränta ska vara tvingande i samtliga kommersiella förhållanden.

När det gäller myndigheters transaktioner har vi emellertid gjort en motsatt bedömning. Det allmännas verksamhet spänner över ett brett område. Förhållandena när en myndighet agerar utanför området för kommersiella handelstransaktioner är mångfasetterade och därmed svåra att överblicka. Ofta förekommer t.ex. offentligrättsliga inslag och skattefinansiering. Det kan inte uteslutas att en tvingande regel om dröjsmålsränta i vissa fall kan vara olämplig. Vi föreslår därför att ogiltighetsregeln i dessa fall ska gälla endast när en näringsidkare mot betalning ska tillhandahålla varor eller tjänster till en myndighet eller ett annat offentligt organ.

Direktivet ställer vidare ett tvingande krav på att dröjsmålsräntan vid handelstransaktioner mellan myndigheter och näringsidkare ska uppgå till minst referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter. Detta är den räntenivå som gäller enligt dispositiv svensk rätt. Vi föreslår därför att vid offentliga handelstransaktioner ska ett avtalsvillkor, som innebär en lägre räntenivå än den lagstadgade, vara utan verkan mot näringsidkaren. Vi har däremot inte ansett det nödvändigt eller lämpligt att införa en motsvarande regel om dröjsmålsräntans nivå i förhållanden mellan näringsidkare. Ett avtalsvillkor som innebär att dröjsmålsränta ska utgå enligt en mycket låg räntesats, bör nämligen ofta kunna angripas med stöd av de generella reglerna om oskäliga avtalsvillkor.

#### *Indrivningskostnader*

I direktivet anges att en borgenär ska ha rätt till ersättning för sina indrivningskostnader. Om en betalning är försenad – och borgenären därför har rätt till dröjsmålsränta – har borgenären rätt till ersättning med ett fast minimibelopp om 40 euro. Därutöver har borgenären rätt till skälig ersättning för de indrivningskostnader som överstiger det fasta beloppet.

För att genomföra direktivet i dessa delar föreslår vi att det införs bestämmelser som innebär att om en borgenär har rätt till dröjsmålsränta till följd av att en fordran inte har betalats i tid, ska gäldenären vara skyldig att – utöver dröjsmålsränta – betala en förseningsersättning med 450 kronor. Rätten till förseningsersättning ska gälla vid handelstransaktioner mellan näringsidkare och mellan näringsidkare och myndigheter.

Borgenären ska inte behöva ha vidtagit några indrivningsåtgärder för att ha rätt till förseningsersättningen, som alltså ska utgå automatiskt. Vid betalningsförseningar kommer borgenären som huvudregel att ersättas endast genom denna ersättning. Förseningsersättningen utgår alltså i stället för övrig kompensation enligt inkassokostnadslagen. Endast om det sammanlagda ersättningsbeloppet för sådana åtgärder – betalningspåminnelse, inkassokrav och upprättande av amorteringsplan – överstiger 450 kronor, ska gäldenären vara skyldig att betala det överskjutande beloppet.

Till följd av ett uttryckligt direktivkrav föreslår vi en presumtionsregel som anger att ett avtalsvillkor som innebär att en borgenär inte har rätt till förseningsersättningen, eller rätt till ersättning för eventuella kostnader som överstiger förseningsersättningen, normalt ska vara ogiltigt. Ett sådant avtalsvillkor ska vara tillåtet endast om det finns särskilda skäl. Detsamma ska gälla ett villkor som innebär att förseningsersättningen ska utgå med ett lägre belopp än 450 kr.

I övrigt uppfyller svensk rätt de krav som direktivet ställer angående rätt till ersättning för skäliga indrivningskostnader.

Vi föreslår att ersättningsbeloppen vid indrivningsåtgärder enligt inkassokostnadslagen ska höjas något. Borgenären ska normalt ha rätt till ersättning för betalningspåminnelse med 60 kronor, för inkassokrav med 180 kronor och för upprättande av amorteringsplan med 170 kronor. De föreslagna höjningarna får effekt i alla typer av fordringsförhållanden, även vid t.ex. konsumentfordringar. Höjningarna motsvarar i stort sett inflationen sedan beloppen senast justerades år 2003. Vi har dessutom gjort bedömningen att av konstitutionella skäl bör storleken på dessa ersättningar inte längre regleras i en förordning utan i lag.

### *Oskäliga betalningsvillkor*

Som framgått föreslår vi vissa ogiltighetsregler om dröjsmålsränta och avtal om indrivningskostnader. Direktivet uppställer därutöver vissa krav angående grovt oskäliga betalningsvillkor. Det finns i svensk rätt tillräckliga möjligheter att både civilrättsligt och marknadsrättsligt angripa sådana villkor. Direktivkraven i dessa delar kräver därför inte några lagändringar.

## Övriga åtgärder

Vid sidan av de åtgärder som följer av 2011 års direktiv, är en upplysningsinsats med syfte att förbättra företagens medvetenhet och kunskap om handelskrediter och kredithantering, enligt vår bedömning, den mest verksamma åtgärden för att åstadkomma snabbare betalningar. Vi föreslår att detta ska ske i form av en internetbaserad informationsportal som Tillväxtverket får i uppdrag att utveckla.

Informationsportalen, som bör inriktas mot små och medelstora företag, ska omfatta i vart fall följande områden. *För det första* bör kredithanteringens betydelse för företagets likviditet och långsiktiga lönsamhet förklaras. *För det andra* bör det finnas konkret information om hur företaget kan gå till väga för att få betalt för en fordran och för att få ersättning vid sena betalningar. *För det tredje* bör det finnas översiktlig information om gränsöverskridande betalningar.

## Ikraftträdande och konsekvenser

Vi föreslår att författningsändringarna ska träda i kraft den 1 mars 2013.

De nya bestämmelserna bör i huvudsak gälla endast vid fordringsförhållanden till följd av avtal som ingåtts efter ikraftträdandet, dvs. reglerna ska inte gälla retroaktivt. När det gäller de nya reglerna om förseningsersättning, skulle det dock medföra betydande kostnader för företagen att under lång tid ha parallella system. För att veta om en betalningsförsening ger rätt till förseningsersättning skulle borgenärer och inkassoföretag behöva ha it-system som innehåller information om när det avtal som en fordran grundas på ingicks. Vi föreslår därför att de nya bestämmelserna om förseningsersättning ska gälla alla fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet.

I den mån de föreslagna åtgärderna leder till att förkorta betalningstiderna, får detta en positiv effekt för företagen och i förlängningen för samhällsekonomin. De närmare konsekvenserna är dock svåra att bedöma.

Förslagen leder till vissa oundvikliga engångskostnader för både myndigheter och företag. Det handlar främst om anpassningar av it-system och utbildningsinsatser. De kostnader som förslagen leder till för statliga myndigheter bedöms kunna hanteras inom befintliga ramar.

# Summary

## Remit of the Inquiry

Excessive payment periods adversely affect the liquidity and profitability of businesses, which may ultimately have a negative impact on the economy. Small and medium-sized businesses are hardest hit. In the EU, late payments in commercial transactions have long been seen as threatening the proper functioning of the internal market. The Directive (2000/35/EC) on combating late payment in commercial transactions was adopted in 2000 and transposed into Swedish law in 2002. In February 2011, as a result of an evaluation, a revised version of the Directive was adopted (2011/7/EU).

The 2011 Directive contains rules to protect creditors in commercial transactions, including rules regarding the length of payment periods, default interest and recovery costs. The Directive is to be transposed into national law by 16 March 2013.

The Inquiry's main task has been to propose how the 2011 Directive is to be transposed into Swedish law. The Inquiry has also been able to propose measures other than those arising from the Directive, with a view to mitigating the consequences of late payment and promoting prompter payment. The remit has included a review of the compensation amount the creditor has a right to for various types of recovery measures, including payment reminders and demands.

## Transposition of the 2011 Directive

### *General comments on the scope of the provisions*

A starting point for Swedish property law is neutrality between different markets. The 2011 Directive has a more limited scope of application. It only applies in commercial transactions, i.e. the delivery of goods or the provision of services for remuneration between undertakings or between undertakings and public authorities (if the authority is the debtor). However, as this is a minimum directive, the provisions proposed may be given a wider scope of application.

General rules contribute to market-neutral legislation and are easier to apply than rules carrying exceptions and delimitations. Nevertheless, it is clear that the 2011 Directive focuses exclusively on commercial relationships. Its provisions are geared to the supply of goods and services. The consequences of a general scope of application are difficult to foresee. It is therefore our assessment that, as a general point of departure, compelling reasons should be given to allow a wider application of the provisions than that of the Directive.

### *Payment periods*

Under the 2011 Directive, the payment period *fixed in the contract* must not exceed 60 days, unless otherwise explicitly *stated in the contract*. What this means is unclear and, to some extent, the provisions can be said to be based on circular reasoning. Our interpretation is that the provisions of the Directive aim to ensure that the creditor has actively (expressly) approved a payment period of more than 60 days.

In certain cases, Swedish law allows payment periods exceeding 60 days, even though the length of the payment period has not been expressly agreed between the parties. It may be a matter of a longer payment period resulting from, for example, a binding commercial practice or a passive contract. Therefore, Swedish legislation does not fully meet the requirements of the Directive.

The general rule in Swedish law is that a claim must be paid in accordance with the creditor's request. For the purpose of transposing the 2011 Directive, and as a complement to the general rule, we propose the introduction of a provision setting out when a claim falls due for payment. This should be designed as a pro-



tection clause for the creditor, aimed at combating excessively long payment periods. The aim therefore is not to specify a 'normal' payment period in commercial transactions between undertakings or between undertakings and public authorities.

The proposal means that a claim for payment of goods and services, in a relationship between business operators, should never fall due later than 60 days after the creditor has requested payment. However, a longer payment period should be allowed if the creditor expressly approves. Such a rule meets the Directive's requirement of the creditor having an active influence over the length of the payment period.

Under the Directive, if the debtor is a public authority or some other public entity, the payment period may not normally exceed 30 days. It is also specifically stated that the provisions of the Directive shall be without prejudice to the ability of parties to agree on payment schedules. Against this background, we propose that if the debtor is a public authority, the payment period, as a rule, must not exceed 30 days. However, a longer payment period should be possible if the creditor expressly approves a payment schedule. In this case, instalments must instead fall due for payment in accordance with the payment schedule.

Finally, the Directive states that if the contract between the parties contains a condition stating that the buyer must be able to examine the goods or services delivered before making the payment, the verification period must not exceed 30 days. No such limitation exists in Swedish law. We therefore propose a provision under which the buyer is not permitted to postpone payment for more than 30 days as a result of such a verification. However, the buyer may postpone payment further if the seller expressly approves a longer verification period.

### *Default interest*

The Swedish regulations concerning default interest essentially already meet the requirements of the 2011 Directive. However, the Directive states that a creditor's right to receive default interest on late payments is not to be waived; i.e. the right is to be mandatory. Such a rule does not exist in Swedish law. We therefore propose a provision stating that a contract condition stipulating that the debtor is not

obliged to pay default interest is to have no legal effect on the creditor.

We have considered whether this mandatory invalidity rule, despite our general starting points, should apply under all commercial relationships, in other words not only to the supply of goods and services. For several practical and economic reasons, the scope of application of this provision should be wider. Under existing law, there is an automatic right to default interest in commercial relationships. It is difficult to see any real problems arising from a wider application. Overall, we have found sufficient reason to propose that the right to default interest should be mandatory in all commercial relationships.

However, as regards the transactions of public authorities, we have made the opposite assessment. Public sector activities extend over a broad area. The conditions when an authority acts outside the area of commercial transactions are multi-faceted and therefore difficult to foresee. Public law and tax financing issues are often involved. In certain cases it cannot be ruled out that a mandatory rule for default interest may be inappropriate. We therefore propose that the invalidity rule in these cases is only to apply when a business operator for remuneration is to provide goods or services to a public authority or other public entity.

Furthermore, the Directive imposes a mandatory requirement that the default interest in commercial transactions between public authorities and business operators must be equal to the sum of the reference rate and at least eight percentage points. This is the interest rate that applies under non-mandatory provisions of Swedish law. We thus propose a regulation whereby in public commercial transactions a contract condition providing for a lower interest rate than the statutory rate is to have no legal effect on the business operator. However, we have not considered it necessary or appropriate to introduce a corresponding regulation for the default interest rate in relationships between business operators. By and large, it should be possible to deal with a contract condition stipulating that default interest should be paid at a very low rate by applying the general regulations on unfair contract conditions.

*Debt recovery costs*

Under the Directive, the creditor has a right to compensation for recovery costs. If a payment is late – and the creditor is therefore entitled to default interest – the creditor is entitled to compensation at a fixed minimum sum of EUR 40. In addition, the creditor has a right to obtain reasonable compensation for recovery costs exceeding the fixed sum.

To implement these sections of the Directive, we propose the introduction of provisions stipulating that if a creditor has the right to receive default interest as a result of late payment, the debtor will be obliged to pay – in addition to default interest – a late payment fee of SEK 450. The right to compensation for late payment will apply in commercial transactions between business operators and between business operators and public authorities.

The creditor is not required to have taken any recovery measures to be entitled to compensation for late payment. As a general rule, this is the only compensation the creditor will receive for late payment. Only if the total compensation amount for measures according to the Act on debt recovery costs – payment reminders, debt collection demands and setting up a repayment plan – exceeds SEK 450 is the debtor obliged to pay the excess amount.

Due to an explicit requirement of the Directive, we propose a presumption rule requiring that a contract condition stating that the creditor does not have the right to compensation for late payment, or to compensation for any costs exceeding the compensation for late payment, should normally be invalid. Such a contract condition should only be allowed if there are special grounds. The same will apply to a condition stating that compensation for late payment shall amount to less than SEK 450.

Otherwise, Swedish law meets the requirements of the Directive regarding compensation for reasonable recovery costs.

We propose that the compensation amount for recovery measures under the Act on debt recovery costs be increased somewhat. The creditor will normally have the right to compensation in the sum of SEK 60 for payment reminders, SEK 180 for debt collection demands and SEK 170 for setting up a repayment plan. The proposed increases will affect all types of debt relationships, including consumer debts. The increases roughly correspond to the rate of inflation since the amounts were last adjusted in 2003. We have also

considered that, for constitutional reasons, these compensation amounts will no longer be regulated by a regulation but rather by law.

#### *Unfair payment terms*

As already mentioned, we propose certain invalidity rules regarding default interest and agreements on recovery costs. The Directive also sets out certain requirements concerning grossly unfair payment terms. Swedish law provides sufficient opportunity under both civil law and market law to deal with these terms. Therefore, the requirements of the Directive in these sections do not require any legislative amendments.

#### **Other measures**

In addition to the measures resulting from the 2011 Directive, an awareness-raising campaign to increase companies' understanding and knowledge of commercial credit and credit management is, in our view, the most effective measure to secure prompter payment. We propose that this be done in the form of an internet-based information portal, which the Swedish Agency for Economic and Regional Growth will be responsible for developing.

The information portal, which should target small and medium-sized enterprises, will address at least the following issues. *Firstly*, the importance of credit management to the company's liquidity and long-term profitability will be explained. *Secondly*, it should provide concrete information on what the company can do to receive payment for a claim and compensation for late payments. *Thirdly*, it should provide general information about cross-border payments.

#### **Entry into force and consequences**

We propose that the legislative amendments enter into force on 1 March 2013.

In general, the new provisions should apply to the debt relationships arising from contracts entered into after that date; i.e. the regulations will not apply retroactively. However, regarding the new regulations on compensation for late payment, having parallel

systems for a considerable length of time would entail considerable costs for companies. To establish whether a late payment entitles the creditor to compensation, the creditor and debt collection agency would require an IT system containing information on when the contract that is the basis for the claim was entered into. We therefore propose that the new provisions on compensation for late payment should apply for all claims that fall due for payment after the entry into force.

To the extent the proposed measures lead to shortening the payment periods, this will have a positive effect on businesses and ultimately on the economy. However, the immediate consequences are difficult to assess.

These proposals will lead to certain unavoidable one-off costs for both public authorities and businesses. It is primarily a matter of adapting IT systems and training initiatives. It is our assessment that the costs to public authorities arising from the proposals can be managed within the existing frameworks.

# Författningsförslag

## 1 Förslag till lag om ändring i räntelagen (1975:635)

Härigenom föreskrivs<sup>1</sup> i fråga om räntelagen (1975:635) dels att 1, 6 och 8 §§ ska ha följande lydelse, dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 2 a och 2 b §§, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

### 1 §<sup>2</sup>

Denna lag är tillämplig på penningfordran inom förmögenhetsrättens område.

*Lagen gäller i den mån ej annat är avtalat eller utfäst eller särskilt föreskrivet. Avtalsvillkor som inskränker gäldenärens rätt till jämkning enligt 8 § är dock utan verkan mot denne.*

*I lagen finns vissa bestämmelser om avtalsvillkor som är utan verkan. I övrigt gäller lagen i den mån inte annat är avtalat, utfäst eller särskilt föreskrivet.*

### 2 a §

*En fordran på betalning för varor eller tjänster i ett förhållande mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet förfaller aldrig till betalning senare än sextio dagar efter det att borgenären har framställt krav på*

<sup>1</sup> Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/7/EU av den 16 februari 2011 om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (EUT L 48, 23.2.2011, s. 1, Celex 32011L0007).

<sup>2</sup> Senaste lydelse 1987:327.

*att fordringen betalas, om inte borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod.*

*Är gäldenären i ett sådant fordringsförhållande som avses i första stycket en myndighet eller ett annat offentligt organ, förfaller fordringen aldrig till betalning senare än trettio dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas. Om borgenären uttryckligen har godkänt en betalningsplan, förfaller dock delbeloppen till betalning enligt vad som följer av planen.*

### *2 b §*

*Ett avtalsvillkor som innebär att gäldenären inte är skyldig att betala ränta enligt 3 eller 4 § är utan verkan mot borgenären i ett förhållande mellan*

- 1. näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet, eller*
- 2. en näringsidkare och en myndighet eller ett annat offentligt organ, när näringsidkaren i sin yrkesmässiga verksamhet ska tillhandahålla varor eller tjänster mot betalning.*

### *6 §<sup>3</sup>*

I fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar den vid varje tid gällande referensräntan enligt 9 § med ett tillägg av åtta procentenheter. Om det vid bestämmande av skadestånd

I fall som avses i 3 eller 4 § beräknas ränta för år enligt en räntefot som motsvarar den vid varje tid gällande referensräntan enligt 9 § med ett tillägg av åtta procentenheter. Om det vid bestämmande av skadestånd

---

<sup>3</sup> Senaste lydelse 2002:352.

med anledning av personskada *skall* avräknas förmåner som en skadelidande har rätt till enligt 5 kap. 3 § 1 skadeståndslagen (1972:207), utgör dock tillägget till referensräntan endast två procentenheter för tiden till dess förmånerna har slutligt fastställts.

med anledning av personskada *ska* avräknas förmåner som en skadelidande har rätt till enligt 5 kap. 3 § 1 skadeståndslagen (1972:207), utgör dock tillägget till referensräntan endast två procentenheter för tiden till dess förmånerna har slutligt fastställts.

*Ett avtalsvillkor som innebär att räntan ska beräknas enligt en lägre räntefot än vad som följer av första stycket 1 är utan verkan mot borgenären i fall som avses i 2 b § 2.*

#### 8 §<sup>4</sup>

Har en gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som *han* inte har kunnat råda över varit förhindrad att betala i rätt tid och skulle en skyldighet att utge full ränta med anledning av dröjsmålet med hänsyn *här till* vara oskäligen, får den ränta som annars skulle utgå jämkas.

Har en gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan liknande omständighet som *gäldenären* inte har kunnat råda över varit förhindrad att betala i rätt tid och skulle en skyldighet att utge full ränta med anledning av dröjsmålet med hänsyn *till detta* vara oskäligen, får den ränta som annars skulle utgå jämkas.

*Ett avtalsvillkor som inskränker rätten till jämkning enligt första stycket är utan verkan mot gäldenären.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

2. Bestämmelserna i 2 a § tillämpas endast vid fordringsförhållanden till följd av avtal som har ingåtts efter ikraftträdandet.

<sup>4</sup> Senaste lydelse 1987:327.



## 2 Förslag till lag om ändring i köplagen (1990:931)

Härigenom föreskrivs<sup>5</sup> att 49 § köplagen (1990:931) ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

49 §

Följer tidpunkten för betalningen inte av avtalet, *skall* köparen betala när säljaren kräver det. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet.

Innan köparen betalar har han rätt att undersöka varan på det sätt som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna, om inte det avtalade sättet för avlämnandet och betalningen är oförenligt med en sådan undersökning.

*Köparen har inte rätt att till följd av en sådan undersökning som avses i andra stycket skjuta upp betalningen under längre tid än trettio dagar, om inte säljaren uttryckligen har godkänt en längre undersökningsperiod.*

Har konossement utfärdats för varans transport till bestämmelseorten eller transporteras varan i övrigt på sådana villkor att säljaren inte sedan betalning har skett får förfoga över varan, får utan hinder av första eller andra stycket betalning krävas mot konossement eller när köparen har tagit emot fraktsedel eller annat bevis för att varan transporteras på sådana villkor.

---

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

---

<sup>5</sup> Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/7/EU av den 16 februari 2011 om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (EUT L 48, 23.2.2011, s. 1, Celex 32011L0007).

### 3 Förslag till lag om ändring i lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m.

Härigenom föreskrivs<sup>6</sup> i fråga om lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m.

*dels* att 1, 4, 5 och 6 §§ ska ha följande lydelse,

*dels* att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 4 a och 4 b §§, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

#### 1 §

Denna lag gäller en gäldenärs skyldighet att ersätta en borgenärs kostnader för åtgärder som syftar till att *förmå* gäldenären att *erlägga betalning* för en förfallen skuld.

Denna lag gäller en gäldenärs skyldighet att ersätta en borgenärs kostnader för åtgärder som syftar till att *få* gäldenären att *betala* en förfallen skuld.

*I lagen finns också bestämmelser om en gäldenärs skyldighet att i vissa fall betala ersättning till borgenären även när sådana åtgärder som avses i första stycket inte har vidtagits.*

#### 4 §

*Ersättningskyldighet* enligt 2 och 3 §§ gäller endast kostnader som har varit skäligen påkallade för att ta till vara borgenärens rätt.

*Gäldenärens ersättningskyldighet* enligt 2 och 3 §§ gäller endast kostnader som har varit skäligen påkallade för att ta till vara borgenärens rätt.

*Ersättning utgår med skäligt belopp enligt vad regeringen närmare föreskriver.*

<sup>6</sup> Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/7/EU av den 16 februari 2011 om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (EUT L 48, 23.2.2011, s. 1, Celex 32011L0007).

## 4 a §

*Om en borgenär i ett förhållande mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet har rätt till dröjsmålsränta till följd av att en fordran på betalning för varor eller tjänster inte har betalats i tid, är gäldenären skyldig att betala en förseningsersättning till borgenären. Detsamma gäller när gäldenären i ett sådant fordringsförhållande är en myndighet eller ett annat offentligt organ.*

## 4 b §

*Ersättning enligt denna lag utgår, om det inte finns särskilda skäl för ett högre belopp, med*

*1. sextio kronor för skriftlig betalningspåminnelse som avses i 2 §,*

*2. etthundraåttio kronor för krav som avses i 3 § 1,*

*3. etthundrasjuttio kronor för upprättande av amorteringsplan som avses i 3 § 2,*

*4. fyrahundrafemtio kronor vid betalningsförsening i fall som avses i 4 a §.*

## 5 §

*Har någon annan åtgärd än som avses i 2 och 3 §§ vidtagits i syfte att förmå gäldenären att erlägga betalning för en förfallen skuld, är denne inte skyldig att ersätta kostnaderna för åtgärden. Vad nu sagts inskränker dock inte den skyldighet som på annan grund än denna lag kan åvila gäldenären att ersätta kostnader för mer omfattande förhandling för biläggande av tvistefråga rörande en fordran.*

*Om borgenären har vidtagit någon annan åtgärd än som avses i 2 och 3 §§ i syfte att få gäldenären att betala en förfallen skuld, är gäldenären inte skyldig att ersätta kostnaderna för åtgärden.*

*Om borgenären har rätt till förseningsersättning enligt 4 a §, är gäldenären skyldig att betala ersättning för sådana åtgärder som avses i 2 och 3 §§ endast till den del den sammanlagda ersättningen för åtgärderna överstiger förseningsersättningen.*

*Det som anges i första och andra styckena hindrar inte att gäldenären kan vara skyldig att på annan grund än denna lag ersätta kostnader för mer omfattande förhandlingar för att lösa en tvist om en fordran.*

## 6 §

*Avtalsvillkor, som innebär att gäldenärens skyldighet att ersätta kostnader som avses i 1 § utvidgas utöver vad som följer av denna lag, är ogiltigt.*

*Ett avtalsvillkor, som innebär att gäldenärens skyldighet att ersätta kostnader som avses i 1 § första stycket utvidgas utöver vad som följer av denna lag, är ogiltigt.*

*Ett avtalsvillkor, som innebär att borgenären inte har rätt till ersättning som avses i 4 a § eller 5 § andra stycket, är ogiltigt, om det inte finns särskilda skäl. Det samma gäller ett avtalsvillkor som innebär att förseningsersättning ska utgå med ett lägre belopp än vad som följer av 4 b §.*

- 
1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.
  2. Bestämmelserna i 4 b § 1–3 tillämpas endast i fråga om åtgärder som har vidtagits efter ikraftträdandet.
  3. Bestämmelserna i 4 a § och 5 § andra stycket tillämpas på fordringar som förfaller till betalning efter ikraftträdandet, även om fordringen grundas på ett avtal som har ingåtts dessförinnan.

#### 4 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

##### 23 §

Om det kan antas att sökandens yrkande i ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning är ogrundat eller obefogat, *skall* ansökningen behandlas som om svaranden *bestritt* den.

Ett yrkande om ersättning för åtgärder som *avses* i 2 eller 3 § lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. *skall* alltid antas vara ogrundat eller obefogat, i den mån ersättningen inte kan utgå enligt den lagen.

Om det kan antas att sökandens yrkande i ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning är ogrundat eller obefogat, *ska* ansökningen behandlas som om svaranden *har motsatt sig* den.

Ett yrkande om *sådan* ersättning som *anges* i 4 b § lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. *ska* alltid antas vara ogrundat eller obefogat, i den mån ersättningen inte kan utgå enligt den lagen.

---

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2013.

## **5 Förslag till förordning om upphävande av förordningen (1981:1057) om ersättning för inkassokostnader m.m.**

Regeringen föreskriver att förordningen (1981:1057) om ersättning för inkassokostnader m.m. ska upphöra att gälla vid utgången av februari 2013. Den upphävda förordningen ska dock fortfarande tillämpas i fråga om åtgärder som har vidtagits dessförinnan.

# 1 Inledning

## 1.1 Utredningens uppdrag

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 16 februari 2011 direktivet (2011/7/EU) om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (2011 års direktiv). Det är en omarbetning av ett tidigare direktiv (2000/35/EG), som genomfördes i svensk rätt år 2002 (2000 års direktiv).<sup>1</sup> Det nya direktivet innehåller bestämmelser om bl.a. betalningsfrister, dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader. Direktivet ska vara genomfört i nationell rätt senast den 16 mars 2013.

Regeringen beslutade den 31 mars 2011 om utredningsdirektiv angående genomförandet av 2011 års direktiv (dir. 2011:30). Utredningens huvuduppdrag är att föreslå hur det nya EU-direktivet om sena betalningar ska genomföras i svensk rätt. I uppdraget ligger att undersöka hur svensk rätt förhåller sig till EU-direktivet. Utredningen ska föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet. Inom ramen för uppdraget finns även utrymme att föreslå andra åtgärder än vad som följer av 2011 års direktiv, i syfte att mildra effekterna av sena betalningar, främja snabbare betalningar och förbättra företagens likviditet.

Svensk Inkasso har begärt en översyn av ersättningsnivåerna för vissa indrivningsåtgärder. Svensk Inkassos begäran har i den del som avser ersättning enligt lagen (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. (inkassokostnadslagen) överlämnats till utredningen.

---

<sup>1</sup> Se Ds 2001:56 och prop. 2001/02:132.



## 1.2 Utredningens arbete

Utredningen har biträtts av dels experter från Svenskt Näringsliv, Företagarna, Företagarförbundet, Svensk Inkasso samt Sveriges Kommuner och Landsting, dels sakkunniga från Regeringskansliet. Utredningen har bedrivits i nära samråd med sakkunnig- och expertkretsen. De sakkunniga och experterna har beretts tillfälle att lämna synpunkter både muntligen och skriftligen. Under utredningstiden har sammanlagt sex sammanträden hållits, varav ett i internatform.

Under arbetet har utredningen löpande hållit kontakt med ansvariga departementstjänstemän i övriga nordiska länder. Ett nordiskt samrådsmöte genomfördes i Stockholm i november 2011 och samtliga nordiska länder var representerade. Vid överläggningarna deltog från svensk sida förutom utredaren och sekreteraren även några av de sakkunniga. Mötet syftade främst till att på tjänstemannanivå försöka nå en samsyn om hur 2011 års direktiv bör tolkas, men i viss mån även om hur det lämpligen bör genomföras.

Inom ramen för utredningsarbetet har utredaren och sekreteraren haft samrådsmöten med Konkurrensverket, Datainspektionen, Tillväxtverket och Kronofogdemyndigheten i frågor av betydelse för respektive myndighet. Även Kammarkollegiet, Finansinspektionen, Sveriges advokatsamfund och de statliga affärsverken har beretts möjlighet att lämna synpunkter.

Vid ett seminarium i Umeå i januari 2012 behandlades utredningens förslag främst från lagtekniska utgångspunkter. Vid seminariet deltog hovrättspresidenten Anders Iacobæus, professorn Tom Madell och doktoranden Ann-Sofie Henrikson.

I enlighet med utredningsdirektiven har utredningen samrått med Näringslivets regelnämnd, som har lämnat muntliga och skriftliga synpunkter på ett utkast till betänkande.

Utredningen har slutligen hållit sig underrättad om det arbete som pågår inom EU och bl.a. haft underhandskontakter med tjänstemän vid Europeiska kommissionen (kommissionen) angående tolkningen av direktivet. Den särskilde utredaren och sekreteraren deltog i februari 2012 i ett expertgruppsmöte om genomförandet av 2011 års direktiv som kommissionen anordnade i Bryssel.

### 1.3 Betänkandets disposition

Utredningens uppdrag kan sägas bestå av två huvudsakliga delar, dels att föreslå hur 2011 års direktiv ska genomföras i svensk rätt, dels att överväga andra åtgärder för snabbare betalningar. Som en grund för båda dessa delar inleds betänkandet med en redogörelse för problematiken kring långa betalningsperioder vid handelstransaktioner (kapitel 2). Därefter presenteras det gemenskapsrättsliga arbetet för bekämpande av sena betalningar och innehållet i de två EU-direktiv som finns på området (kapitel 3). Vidare behandlas gällande rätt i Sverige (kapitel 4) och i övriga nordiska länder (kapitel 5).

Utredningens överväganden när det gäller genomförandet av 2011 års direktiv redovisas i kapitel 6–10. Inledningsvis presenteras allmänna överväganden om genomförandet av direktivet (kapitel 6). Därefter behandlas frågorna om betalningstider (kapitel 7), dröjsmålsränta (kapitel 8) och ersättning för indrivningskostnader (kapitel 9). Sedan redovisas slutsatserna kring övriga krav enligt direktivet (kapitel 10).

Betänkandet övergår därefter till att behandla utredningens andra deluppdrag. I kapitel 11 finns således våra överväganden angående möjliga övriga åtgärder – vid sidan av de som följer av 2011 års direktiv – som kan främja snabbare betalningar.

Betänkandets motivdel avslutas med överväganden i fråga om ikraftträdande och övergångsbestämmelser (kapitel 12) samt en kostnads- och konsekvensanalys (kapitel 13).

I betänkandets sista kapitel finns en författningskommentar (kapitel 14).

Till betänkandet har fogats bilagor bestående av, förutom utredningsdirektiven (*bilaga 1*) och 2011 års direktiv (*bilaga 2*), dels ett utkast till regeringsuppdrag angående en internetbaserad upplysningsinsats om sena betalningar (*bilaga 3*), dels en jämförelsetabell som visar på förhållandet mellan artiklarna i 2011 års direktiv och närmast motsvarande bestämmelser i svensk rätt (*bilaga 4*).

### 1.4 Tidigare utredning om betalningstider i näringslivet

Efter genomförandet av 2000 års direktiv tillsatte regeringen år 2006 en utredning som fick i uppdrag att kartlägga problemen med sena betalningar och långa betalningstider i näringslivet (Utred-

ningen om långa betalningstider). Utredningen skulle även analysera om det fanns ett åtgärdsbehov.

Som ett led i sin kartläggning av betalningstiderna uppdrog utredningen åt Statistiska Centralbyrån att genomföra enkät- och intervjuundersökningar riktade till företag och företagsledare. Enkätundersökningen omfattade 3 000 små och medelstora företag och genomfördes under perioden september 2006 till mars 2007. Syftet var att få ökad kunskap angående omfattningen av långa betalningstider, orsakerna till att företag avtalar om långa betalningstider och betalar för sent samt vilka konsekvenser detta får för företagen. Av de företag som besvarade enkäten ombads 300 stycken att ange betalningstiden för ett antal särskilt utvalda fakturor. En intervjuundersökning genomfördes med representanter från företagsledningen i ett flertal storföretag. Syftet med intervjuundersökningen var att få dels ökad kunskap om orsaker till långa betalningstider och sena betalningar från stora företag, dels en uppfattning om företagets policy gällande kredit-tider.

Utredningen presenterade sitt betänkande i september 2007, *Betalningstider i näringslivet* (SOU 2007:55). Av kartläggningen framgick att betalningstiderna generellt inte var så långa i Sverige som i många andra europeiska länder. Samtidigt stod det klart att det i viss utsträckning även i Sverige förekommer både långa avtalade betalningstider och betalningsförseningar. Detta bedömdes kunna utgöra ett samhällsproblem. Resultatet av utredningens kartläggning presenteras närmare i kapitel 2.

Betänkandet remissbehandlades. Remissutfallet bekräftade i allt väsentligt den bild av betalningstiderna i svenskt näringsliv som presenterades i betänkandet. Remissvaren och en remissammanställning finns tillgängliga i Regeringskansliet (N2006/7243/MK).

Vi har övervägt att genomföra en uppföljande undersökning av betalningstidernas utveckling, exempelvis i form av en enkätundersökning. Som framgår av kapitel 2 finns dock nytt underlag som ger stöd för antagandet att betalningstiderna inte har förändrats nämnvärt sedan år 2006. Vi har därför inte funnit skäl att inom ramen för denna utredning genomföra någon ytterligare kartläggning av betalningstiderna i Sverige. Vi gör våra överväganden mot denna bakgrund.

## 2 Långa betalningstider och sena betalningar

### 2.1 Inledning

När företag säljer varor och tjänster till andra företag eller till myndigheter sker betalningen ofta i efterhand. Köparen erbjuds på så sätt en viss tidsfrist att betala. Har parterna inte kommit överens om när en fordran senast ska vara betald, brukar säljaren ange detta i fakturan. Om säljaren har uppfyllt sina skyldigheter mot köparen och trots detta inte fått betalt inom den bestämda betalningstiden, är det fråga om en sen betalning.

Längden på den betalningstid som parterna kommer överens om kan variera beroende på parternas behov och önskemål. Om betalningstiden blir alltför lång kan detta emellertid få negativa följdverkningar. I det följande ges en kort redovisning beträffande förekomsten av samt orsakerna till långa avtalade betalningstider och sena betalningar. Dessutom redogörs översiktligt för de konsekvenser som långa betalningstider kan få för såväl det enskilda företaget som för samhälls-ekonomi i stort.

### 2.2 Långa avtalade betalningstider

Om annat inte har avtalats, ska en vara eller tjänst som huvudregel betalas när varan eller tjänsten levereras. Denna princip, *zug um zug*, innebär att säljarens och köparens prestationer ska utväxlas i stort sett samtidigt. Säljaren är alltså berättigad att innehålla en såld vara till dess att köpeskillingen betalas. Köparen har på motsvarande sätt rätt att innehålla köpeskillingen till dess varan levereras. För varu-transaktioner framgår denna ordning av 10 och 49 §§ köplagen (1990:931). Om en vara eller tjänst inte behöver betalas omgående, innebär det att säljaren erbjuder köparen en kredit. Krediter är

betydelsefulla vid handelstransaktioner eftersom de medför att köparens behov av likvida medel i verksamheten minskar. Detta leder i sin tur till att handeln blir mer effektiv.

Det kan finnas flera anledningar till att krediten erbjuds av leverantören i stället för av exempelvis en bank. Köparen kan ha svårigheter att få låna medel från annat håll. Krediten utgör i sådana fall ofta en förutsättning för att affärstransaktionen över huvud taget ska komma till stånd. Detta är i sig ett incitament för säljaren att erbjuda kredit. Vidare kan en handelskredit vara mer förmånlig för gäldenären än ett banklån skulle vara. En leverantör kan ofta acceptera sämre villkor än ett kreditinstitut. Ett skäl till detta är att säljaren till följd av tidigare affärsrelationer kan ha närmare kunskap om köparens betalningsförmåga. Dessutom kan leverantören ha möjlighet att återta en vara som inte betalas. Transaktionskostnaderna för en handelskredit blir ofta lägre än för ett banklån. Krediten kan även utgöra en viktig del av säljarens marknadsföring och prissättning. Att en vara eller tjänst inte betalas omedelbart vid leverans kan med andra ord vara till nytta för både säljare och köpare.

Undersökningar visar att de genomsnittliga avtalade betalningstiderna varierar mycket mellan de europeiska länderna. Företaget Intrum Justitia genomför årligen en mätning av betalningstider i över 20 europeiska länder och bland omkring 6 000 företag (European Payment Index). Av tabell 2.1 framgår att Grekland, Italien och Spanien utmärker sig med påfallande långa avtalade betalningstider. De nordiska länderna, särskilt Finland, uppvisar betydligt kortare avtalade betalningsperioder. Detta gäller för betalningar från såväl företag som offentlig sektor.<sup>1</sup>

Under de fyra år (2008–2011) som redovisas i tabell 2.1 har de avtalade betalningstiderna förändrats endast marginellt. Utvecklingen över tid i Europa tyder på att de avtalade betalningstidernas längd snarare minskar än ökar.

---

<sup>1</sup> Intrum Justitia, European Payment Index 2011.

**Tabell 2.1** Genomsnittlig avtalad betalningstid på fakturor ställda till näringsliv och offentlig sektor åren 2008–2011, dagar

	Näringsliv				Offentlig sektor			
	2011	2010	2009	2008	2011	2010	2009	2008
Finland	20	20	21	21	20	20	20	20
Norge	23	21	22	23	26	25	26	26
Island	25	25	25	26	25	25	26	29
Danmark	25	25	25	29	25	25	25	27
Nederländerna	25	25	26	26	26	26	27	27
Tyskland	25	25	27	30	25	25	25	25
Österrike	26	27	27	27	30	29	29	27
Sverige	27	27	27	27	28	28	28	28
Schweiz	29	29	29	31	31	31	31	32
Storbritannien	30	32	32	33	29	29	29	30
Belgien	35	35	35	37	45	45	45	49
Frankrike	41	41	45	49	44	44	48	57
Italien	69	66	67	68	90	86	76	95
Spanien	70	70	72	73	87	88	88	103
Grekland	75	75	85	84	60	90	95	95

Källa: Intrum Justitia, *European Payment Index 2011*.

Utredningen om långa betalningstiders kartläggning år 2006 visade att den genomsnittliga betalningstiden som små och medelstora företag angav i sina fakturor till andra företag eller offentlig sektor var 27 dagar. Den vanligaste avtalade betalningstiden i Sverige var 30 dagar alternativt en kalendermånad.<sup>2</sup>

Kartläggningen visade emellertid att det inom vissa branscher förekommer längre avtalade betalningstider. Särskilt utmärkande i detta avseende var underleverantörer till transportmedelsindustrin samt elektronik- och teleproduktindustrin. I dessa branscher upp gick den överenskomna betalningstiden i 14 respektive 10 procent av fallen till minst 60 dagar.<sup>3</sup> Även för exportintensiva företag var det vanligt med långa avtalade betalningstider

Enligt undersökningen var en orsak till att de avtalade betalningstiderna blev längre än 30 dagar att gäldenärerna utövade påtryckningar

<sup>2</sup> Kartläggningen redovisas i SOU 2007:55, främst s. 69 ff. och 121 ff.

<sup>3</sup> Det finns indikationer på att det förekommer riktigt långa avtalade betalningstider inom fordonsindustrin. I januari 2011 genomförde Fordonskomponentgruppen (branschorganisation för underleverantörer till fordonsindustrin) en enkel webbenkät bland ett par hundra medlemsföretag. Enligt enkätsvaren angav knappt 20 procent av företagen att den vanligaste avtalade betalningstiden för svenska kunder var 90 dagar eller längre.

mot borgenärerna. En tredjedel av de företag som hade godtagit längre betalningstider än 30 dagar uppgav att de hade blivit utsatta för sådana påtryckningar. Denna typ av påverkan var vanligare inom vissa branscher, bl.a. för underleverantörer till förlags- och grafisk industri, kemi- och läkemedelsindustri, transportmedelsindustri samt parti- och detaljhandel.

Kartläggningen visade inte att längre avtalade betalningstider var vanligare för små leverantörer än för stora. Något stöd fanns inte heller för påståendet att mindre företag skulle vara mer utsatta för påtryckningar än stora företag.

### 2.3 Sena betalningar

Ett flertal undersökningar har genomförts angående hur lång tid det tar innan en faktura blir betald i olika europeiska länder. Det som påverkar den faktiska betalningstidens längd är dels den betalningstid som parterna avtalat om, dels om betalning sker efter förfallodagen. Undersökningarna visar genomgående att betalningstiderna är påtagligt långa i södra Europa och betydligt kortare i bl.a. Norden.<sup>4</sup>

Intrum Justitias European Payment Index för år 2011 visar att Grekland och Italien utmärker sig med genomsnittliga betalningsförseningar för företag på 35 respektive 34 dagar och för myndigheter på 108 respektive 90 dagar. I Sverige uppgår den genomsnittliga betalningsförseningen för företag till åtta dagar och för offentlig sektor till sju dagar, se tabell 2.2.<sup>5</sup>

---

<sup>4</sup> Se förutom Intrum Justitias European Payment Index även Grant Thorntons International Business Owner Survey (senaste kartläggning år 2007).

<sup>5</sup> Intrum Justitia, European Payment Index 2011.

**Tabell 2.2** Genomsnittliga betalningsförseningar för näringsliv och offentlig sektor åren 2008–2011, dagar

	Näringsliv				Offentlig sektor			
	2011	2010	2009	2008	2011	2010	2009	2008
Finland	7	7	7	6	4	4	4	4
Sverige	8	8	8	7	7	7	7	7
Norge	9	8	11	8	8	5	8	5
Schweiz	11	13	13	12	14	15	16	15
Island	12	9	8	7	9	7	13	5
Österrike	12	11	8	8	19	14	11	20
Tyskland	12	10	22	16	10	11	15	15
Danmark	13	12	12	7	12	13	13	9
Belgien	15	17	17	13	27	31	31	26
Storbritannien	16	18	20	18	18	19	20	18
Nederländerna	18	17	16	14	21	23	22	19
Frankrike	18	18	18	16	20	21	22	14
Spanien	29	28	26	16	66	65	51	41
Italien	34	30	21	20	90	100	52	40
Grekland	35	30	35	26	108	65	70	62

Källa: Intrum Justitia, *European Payment Index 2011*.

Om de genomsnittliga avtalade betalningstiderna (tabell 2.1) läggs samman med de genomsnittliga betalningsförseningarna (tabell 2.2), framträder följande bild av de totala betalningstiderna (se tabell 2.3). Det kan i det sammanhanget noteras att länder med långa avtalade betalningstider tenderar att även ha långa betalningsförseningar.



**Tabell 2.3** Totala betalningstider för näringsliv och offentlig sektor åren 2008–2011, dagar

	Näringsliv				Offentlig sektor			
	2011	2010	2009	2008	2011	2010	2009	2008
Finland	27	27	28	27	24	24	24	24
Norge	32	29	33	31	34	30	34	31
Sverige	35	35	35	34	35	35	35	35
Island	37	34	33	33	34	32	39	34
Tyskland	37	35	49	46	35	36	40	40
Danmark	38	37	37	36	37	38	38	36
Österrike	38	38	35	35	49	43	40	47
Schweiz	40	42	42	43	45	46	47	47
Nederländerna	43	42	42	40	47	49	49	46
Storbritannien	46	50	52	51	47	48	49	48
Belgien	50	52	52	50	72	76	76	75
Frankrike	59	59	63	65	64	65	70	71
Spanien	99	98	98	89	153	153	139	144
Italien	103	96	88	88	180	186	128	135
Grekland	110	105	120	110	168	155	165	157

Källa: Intrum Justitia, *European Payment Index 2011*.

Den kartläggning som Utredningen om långa betalningstider genomförde visade att omkring hälften av alla fakturor i Sverige betalas för sent. Det var i allmänhet inte fråga om några längre förseningar, men 16 procent av fakturorna betalades mer än en vecka för sent. Undersökningen gav inte stöd för påståendet att stora företag betalade senare till små företag i större omfattning än till övriga företag. Exportintensiva företag drabbades i högre utsträckning av betalningsförseningar. Det gick inte att belägga att vissa branscher skulle vara särskilt drabbade av sena betalningar. Det framkom även att den statliga sektorn mer sällan betalade sina fakturor för sent, medan betalningsförseningar förekom i ungefär lika stor utsträckning bland kommuner och landsting i gäldenärsrollen som bland företag.<sup>6</sup>

En annan svensk undersökning av sena betalningar publicerades i maj 2011 av företaget AAA Soliditet, utifrån en sammanställning av genomsnittliga faktiska betalningstider för ett stort antal fakturor i Sverige. Enligt undersökningen hade andelen sena betalare i Sverige

<sup>6</sup> Se SOU 2007:55 s. 83 f. och 122 ff.

minskat med drygt sju procent under det senaste året och uppgick till cirka 36 procent. Av kartläggningen framgick att omkring 40 procent av myndigheterna betalade sina fakturor efter förfallodagen.<sup>7</sup>

Skälen till att skulder betalas för sent är flera. En anledning kan givetvis vara bristande betalningsförmåga hos gäldenären. Utredningen om långa betalningstiders undersökning visade dock att det förekommer att företag betalar för sent av rent företagsekonomiska skäl, trots att betalningsförmåga finns. Bristfälliga rutiner och slarv hos gäldenären, tvister om levererade varor och tjänster samt bristande respekt för gällande avtal, angavs också som möjliga orsaker till betalningsförseningar.

En viktig förklaring till sena betalningar är att relativt få borgenärer debiterar dröjsmålsränta och vidtar inkassoåtgärder. Orsakerna till att borgenärerna inte utnyttjar sina rättigheter fullt ut kan t.ex. vara att de utsatts för påtryckningar, att de inte vill riskera att mista en kund eller att indrivningsåtgärder blir för kostsamma i förhållande till fordringens storlek. Svårigheter att beräkna ränta och kostnader har också nämnts som en anledning till att borgenärer inte begär den ersättning de har rätt till vid sena betalningar.<sup>8</sup>

## 2.4 Konsekvenser av långa betalningstider och sena betalningar

Utredningen om långa betalningstider kartlade i sitt betänkande även konsekvenserna av långa betalningstider och sena betalningar.<sup>9</sup> Utredningen konstaterade att långa avtalade betalningstider, och även betalningar som sker efter förfallodagen, kan ha en gynnsam inverkan på gäldenärens verksamhet. Ett positivt kassaflöde innebär större handlingsutrymme för företaget. För en borgenär innebär långa betalningstider att mindre pengar flyter in i företaget och att likviditeten påverkas negativt. Detta gäller för både små och stora företag, även om mindre företag givetvis kan vara mer känsliga för att fakturor betalas sent. Likviditeten har betydelse för dels företagets förmåga att betala sina egna löpande utgifter, dels möjligheten till investeringar och utveckling av verksamheten. En försämrad likviditet

---

<sup>7</sup> AAA Soliditets Betalningsindex maj 2011, som anges omfatta cirka 80 procent av Sveriges kreditaktiva näringsliv (exkl. enskilda firmor).

<sup>8</sup> Se SOU 2007:55 s. 118 ff. och kommissionens konsekvensanalys år 2009, Impact Assessment, 8.4.2009, COM [2009] 126 final, s. 9 f.

<sup>9</sup> SOU 2007:55 s. 125 ff.

kan därför i förlängningen inverka negativt på företagets lönsamhet och konkurrenskraft.

Betalningar som sker efter förfallodagen medför dessutom administrativa kostnader för borgenären, kostnader som inte alltid blir ersatta. Om företagets resurser används till indrivningsåtgärder i stället för kärnverksamheten, minskar företagets lönsamhet och konkurrenskraft.

Utredningen om långa betalningstider kartlade företagets kostnader för att hantera sena betalningar. En grov uppskattning angav kostnaderna för betalningspåminnelser till omkring en miljard kronor, fakturering av dröjsmålsränta till cirka 190 miljoner kronor, inkassokostnader till mellan en och två miljarder kronor samt betalningsförelägganden till 62 miljoner kronor.<sup>10</sup> Det är med andra ord fråga om betydande resurser, sammanlagt motsvarande flera miljarder kronor, som läggs på indrivningsåtgärder i stället för på tillväxtskapande verksamhet, vilket givetvis får betydelse för samhälls-ekonomin.

Sena betalningar leder även till ökad finansiell osäkerhet för leverantörerna. Företagen kan därför tvingas att tillförsäkra sig en större andel rörelsekapital, i stället för att använda medlen för tillväxtskapande investeringar. Osäkerheten kan också göra att företagen i mindre utsträckning vågar ingå affärssuppgörelser. Denna typ av osäkerhet innebär möjligen ett särskilt hinder för utlands-handel.<sup>11</sup>

Eftersom långa betalningstider medför en försämrad likviditet, minskar borgenärens möjligheter att betala sina egna leverantörer i tid; en stor del av kapitalet binds i kundfordringar. När ett företag eller en myndighet betalar en faktura för sent, drabbar det alltså inte bara underleverantören utan även andra företag längre ned i leverantörskedjan. Detsamma gäller om ett företag har längre avtalade betalningstider med sina kunder än med sina egna underleverantörer. En sådan kedjereaktion kan få påtagliga samhälls-ekonomiska konsekvenser, särskilt vid ekonomisk nedgång.

Inbetalningen av mervärdesskatt utgör en särskild problematik när det gäller företagets likviditet. Mervärdesskatten ska nämligen betalas in till staten trots att den faktura som skatten avser inte har betalats. Efter vissa regelförändringar har problemen med mervärdesskatteinbetalningar sannolikt minskat. Många företag kan numera välja att redovisa mervärdesskatten var tredje månad i stället som förut varje

<sup>10</sup> SOU 2007:55 s. 135 ff.

<sup>11</sup> Se SOU 2007:55 s. 134 med hänvisningar.

månad (detta gäller dock inte för större företag). För leverantörer som drabbas av ett flertal längre betalningsförseningar, kan emellertid reglerna för inbetalning av mervärdesskatt fortfarande utgöra en belastning i verksamheten.

En ytterligare aspekt att beakta är att företag i många fall prioriterar att betala skatter och avgifter framför leverantörs-skulder. Skälet till detta är de i många fall kraftfulla sanktioner som följer av underlåtenhet att betala statliga fordringar. Av samma skäl gynnas även betalningar till banker och andra finansinstitut. Detta kan medföra att just leverantörer av varor och tjänster drabbas särskilt hårt.

I ett längre perspektiv kan de negativa effekterna av långa betalningstider innebära att ett företag förlorar marknadsandelar eller t.o.m. går i konkurs. Detta får givetvis följdverkningar för det enskilda företaget och dess närmaste omgivning (ägare, anställda, leverantörer etc.). Långa betalningstider kan dock på detta sätt även medföra samhällsekonomiska problem. Detta om långa betalningstider leder till att i och för sig konkurrenskraftiga företag tvingas minska sin produktion eller helt slås ut från marknaden; då minskar produktionen av varor och tjänster i samhället. Mindre tillväxtföretag, som är beroende av god likviditet för att utvecklas, kan förstås drabbas hårt av långa betalningstider.

Särskilt allvarligt är det om myndigheter gör sig skyldiga till sena betalningar. Myndigheter har generellt inte samma finansieringsproblem som företag och bör därför alltid betala i tid. I den mån detta sker i större omfattning, kan betalningsförseningar från myndigheters sida få till följd att vissa företag – på grund av svag likviditet – väljer att inte delta vid offentliga upphandlingar. På så sätt snedvrids konkurrensen, vilket hindrar en väl fungerande marknad och en effektiv användning av offentliga medel.

## 2.5 Slutsatser

Sammanfattningsvis kan konstateras att det vid handelstransaktioner är betydelsefullt att säljare av varor och tjänster har möjlighet att erbjuda sina köpare handelskrediter. Marknadsaktörerna måste därför ha ett utrymme att anpassa betalningstiden efter behoven i det enskilda fallet. I delar av Europa är betalningstiderna emellertid mycket långa. Även inom vissa branscher i Sverige förekommer långa betalningstider. Detta beror på dels långa avtalade

betalningstider, dels sena betalningar som sker efter förfallodagen. Långa betalningstider medför en påfrestning för leverantörernas likviditet och lönsamhet, vilket i förlängningen kan leda att samhälls ekonomin i stort påverkas negativt. Det är därför på ett allmänt plan angeläget att verka för snabbare betalningar vid handelstransaktioner. Det bör dock noteras att det inte finns några tydliga indikationer på att det i Sverige finns stora problem med långa betalningstider eller att det har skett en försämring över tid.

2011 års direktiv kan sägas vara ett åtgärdsprogram med syfte att förkorta betalningstidernas längd i EU-länderna. Vår huvuduppgift är att utreda hur direktivet bör genomföras i svensk rätt. Våra förslag ska således i första rummet säkerställa att Sverige uppfyller sitt unionsrättsliga åtagande enligt direktivet. Direktivet behandlar centrala frågor i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen. Förändringar i sådan lagstiftning kan få betydande samhällsekonomiska konsekvenser. Övervägandena om hur lagändringarna kan genomföras på ett ansvarsfullt och lämpligt sätt blir med nödvändighet något juridiskt-tekniska. Detta ska dock inte skymma att vår ambition givetvis är att i valet mellan olika möjliga sätt att genomföra direktivet, välja lösningar som verkligen kan förväntas leda till snabbare betalningar och en bättre betalningskultur.

## 3 Direktiven om bekämpande av sena betalningar

### 3.1 Inledning

Inom EU har det gemenskapsrättsliga arbetet för att förkorta betalningstiderna och bekämpa sena betalningar bedrivits under en längre tid. Exempel på åtgärder som har vidtagits är inrättandet av ett europeiskt småmålsförfarande<sup>1</sup>, ett europeiskt betalningsföreläggande<sup>2</sup>, en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar<sup>3</sup> samt antagandet av förordningen om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område<sup>4</sup>.

Direktiven om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (2000 års och 2011 års direktiv) utgör EU:s centrala reglering när det gäller att motverka sena betalningar. Direktiven ingår i Lissabonstrategin för tillväxt och sysselsättning och som en del av kommissionens småföretagsakt ”Tänk småskaligt först – en Small Business Act för Europa”.<sup>5</sup>

I det följande beskrivs det lagstiftningsarbete som har lett fram till de båda direktiven (avsnitt 3.2). Därefter följer en redogörelse för innehållet i 2000 års direktiv och de förändringar som 2011 års direktiv medför (avsnitt 3.3).

---

<sup>1</sup> EUT L 199, 31.7.2007, s. 1.

<sup>2</sup> EUT L 399, 30.12.2006, s. 1.

<sup>3</sup> EUT L 143, 30.4.2004, s. 15.

<sup>4</sup> EGT L 12, 16.1.2001, s. 1.

<sup>5</sup> 25.6.2008, KOM [2008] 394 slutlig.

### 3.2 Lagstiftningsarbetet bakom de två direktiven

#### *2000 års direktiv*

Genom en rekommendation år 1995 uppmanade kommissionen medlemsstaterna att arbeta med frågan om sena betalningar.<sup>6</sup> Även Europaparlamentet och Ekonomiska och Sociala kommittén verkade för gemenskapsrättsliga åtgärder på området.<sup>7</sup> Vid en efterföljande utvärdering konstaterade kommissionen att få medlemsstater hade vidtagit några egentliga åtgärder till följd av rekommendationen och att den genomsnittliga betalningstiden i stället hade ökat.<sup>8</sup> Med anledning av detta presenterade kommissionen år 1998 ett förslag<sup>9</sup>, som slutligen utmynnade i 2000 års direktiv.

Direktivet innehöll åtgärder med syfte att motverka sena betalningar. Som exempel kan nämnas bestämmelser om dröjsmålsränta, ersättning för indrivningskostnader, ogiltighet av och förbud mot oskäligena betalningsvillkor samt regler om återtagandeförbehåll och tidsfrister för indrivning av obestridda fordringar.

#### *Utvärdering av 2000 års direktiv*

I 2000 års direktiv angavs att kommissionen skulle genomföra en översyn av direktivets inverkan vid handelstransaktioner och hur lagstiftningen fungerade i praktiken.<sup>10</sup> Med anledning av detta tog kommissionen år 2006 fram en uppföljningsrapport – ”Review of the effectiveness of European Community legislation in combating late payments (Contract 30-CE0039936/00-92)”.<sup>11</sup> I rapporten konstaterades att de flesta medlemsstaterna hade vidtagit åtgärder för att förkorta betalningstiderna och bekämpa sena betalningar. Utifrån detta diskuterades behovet och utformningen av ytterligare åtgärder.

Bland de åtgärder som föreslogs i rapporten kan nämnas en höjning av dröjsmålsräntan och en rätt för borgenären att få en förseningsersättning vid betalningsdröjsmål. Förseningsersättningen skulle vara tillräckligt stor för att avskräcka och dessutom vara proportionell mot skulden. Vidare framhölls behovet av en mer har-

---

<sup>6</sup> EGT L 127, 10.6.1995, s. 19.

<sup>7</sup> EGT C 323, 21.11.1994, s. 19, EGT C 211, 22.7.1996, s. 43, EGT C 287, 22.9.1997, s. 92.

<sup>8</sup> EGT C 216, 17.7.1997, s. 10.

<sup>9</sup> EGT C 168, 3.6.1998, s. 13.

<sup>10</sup> Artikel 6.5.

<sup>11</sup> Rapporten finns tillgänglig på <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/> (2012-02-24).

moniserad avtalsrätt inom EU, med gemensamma regler om dröjsmålsränta och längsta avtalade betalningstider. Depositionstjänster och en europeisk fond för att erbjuda finansiering till små och medelstora företag diskuterades även. Vidare resonerades kring möjligheterna att vid betalningsförseningar utkräva personligt ansvar av företags- och myndighetsledning. Andra förslag som diskuterades var regler om kortare handläggningstider för att få en fordran fastställd i en exekutionstitel och inskränkningar av möjligheten att bestrida ett betalningskrav. Vidare pekades på problemet med att tiden det tar att verkställa en exekutionstitel varierar mellan medlemsstaterna och att det finns skäl att försöka minska dessa skillnader. Slutligen diskuterades ett ökat användande av ny teknik samt behovet av förbättrad information om direktivet, kredithanteringens betydelse, inhemsk lagstiftning och statistik angående faktiska betalningstider.

År 2009 presenterade kommissionen en slutlig konsekvensanalys beträffande 2000 års direktiv.<sup>12</sup> I rapporten konstaterades att trots direktivet var sena betalningar vid handelstransaktioner fortfarande allmänt förekommande inom EU. Den offentliga sektorns betalningstider var ofta längre än för den privata sektorn. Situationen ansågs fortfarande vara allvarlig och angelägen att åtgärda. Detta skulle ske genom regler som dels avhåller gäldenärerna från att betala för sent, dels ger borgenärerna möjlighet att på ett effektivt sätt utöva sina rättigheter vid sen betalning. Ett antal åtgärdsalternativ diskuterades utifrån kriterierna effekt, kostnadseffektivitet och enhetlighet.

### *2011 års direktiv*

Konsekvensanalysen ledde fram till att kommissionen år 2009 föreslog en omarbetning av 2000 års direktiv.<sup>13</sup> Förslaget resulterade i 2011 års direktiv. Syftet det nya direktivet är alltså att bekämpa sena betalningar vid handelstransaktioner. Avsikten är att stärka företagets konkurrenskraft, särskilt de små och medelstora företagen.<sup>14</sup>

Dispositionen i 2011 års direktiv har förändrats i förhållande till det tidigare direktivet. Bland annat har en uppdelning skett av regler för handelstransaktioner mellan företag (artikel 3) och för transaktioner när företag säljer varor eller tjänster till offentliga myndigheter (artikel 4). Som framgår i följande avsnitt är 2011 års

---

<sup>12</sup> Impact Assessment, 8.4.2009, COM [2009] 126 final.

<sup>13</sup> 8.4.2009, KOM [2009] 126 slutlig.

<sup>14</sup> Artikel 1.1.



direktiv i flera avseenden mer långtgående än 2000 års direktiv (se avsnitt 3.3).

### 3.3 Direktivens innehåll

#### 3.3.1 Tillämpningsområde och definitioner

Båda direktiven om sena betalningar är s.k. minimidirektiv (artikel 6.2 i 2000 års direktiv och artikel 12.3 i 2011 års direktiv). Detta innebär att medlemsstaterna tillåts ha ett bättre, men inte sämre, skydd för borgenärerna än vad som följer av direktivet.

Direktiven gäller för betalningar vid *handelstransaktioner*, dvs. transaktioner mellan företag eller mellan ett företag och en offentlig myndighet som leder till leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot ersättning (artikel 1 och 2.1 första stycket i 2000 års direktiv och artikel 1.2 och 2.1 i 2011 års direktiv). Regleringen omfattar således inte betalningar i konsumentförhållanden eller mellan myndigheter. Vid transaktioner mellan företag och offentliga myndigheter, gäller direktivet enbart om gäldenären är en offentlig myndighet. Slutligen omfattas inte betalningar för annat än varor eller tjänster.

Med *offentlig myndighet* avsågs i 2000 års direktiv (artikel 2.1 andra stycket) varje upphandlande myndighet eller enhet enligt definitionen i direktiven om offentlig upphandling 92/50/EEG<sup>15</sup>, 93/36/EEG<sup>16</sup>, 93/37/EEG<sup>17</sup> och 93/38/EEG<sup>18</sup>. Upphandlande myndighet definieras i dessa direktiv som statliga, regionala eller lokala myndigheter och organ som lyder under offentlig rätt. Det kan också vara fråga om sammanslutningar av en eller flera av dessa myndigheter eller organ som lyder under offentlig rätt. Med organ som lyder under offentlig rätt avses varje organ som inrättats för att tillgodose allmännyttiga behov som inte är av industriell eller kommersiell karaktär. Det krävs vidare att det ska vara fråga om en juridisk person. Slutligen ska organet till största del vara finansierat av staten, regionala eller lokala myndigheter eller stå under sådan kontroll eller ledning.

I 2011 års direktiv (artikel 2.2) hänvisas i stället till den i sak överensstämmande definitionen för upphandlande myndighet i de

---

<sup>15</sup> EGT L 209, 24.7.1992, s. 1.

<sup>16</sup> EGT L 199, 9.8.1993, s. 1.

<sup>17</sup> EGT L 199, 9.8.1993, s. 54.

<sup>18</sup> EGT L 199, 9.8.1993, s. 84.

nya direktiven om offentlig upphandling, artikel 2.1 a i direktiv 2004/17/EG<sup>19</sup> och artikel 1.9 i direktiv 2004/18/EG<sup>20</sup>.

*Företag* definierades i 2000 års direktiv som varje organisation som handlar inom sin oberoende ekonomiska eller yrkesmässiga verksamhet, även om den drivs av en ensam person (artikel 2.1 tredje stycket). 2011 års direktiv har en motsvarande formulering, med tillägget att offentliga myndigheter inte innefattas i begreppet (artikel 2.3).

I 2000 års direktiv gavs medlemsstaterna en möjlighet att undanta skulder som var föremål för insolvensförfarande mot gäldenären, äldre avtal samt räntefordringar understigande fem euro (artikel 6.3). 2011 års direktiv medger inte undantag för mindre räntefordringar. Undantag är alltså tillåtet för skulder som är föremål för ett insolvensförfarande och för äldre avtal ingångna före den 16 mars 2013 (artikel 1.3 resp. 12.4).

### 3.3.2 Betalningsperioder

#### *Inledning*

Genom 2011 års direktiv har införts bestämmelser som begränsar betalningsperiodens längd vid handelstransaktioner. Bestämmelserna har inte någon motsvarighet i 2000 års direktiv. I det följande redovisas regleringen i 2011 års direktiv angående betalningsperiodens längd.

#### *Handelstransaktioner mellan företag*

Vid handelstransaktioner mellan företag råder fortfarande i princip avtalsfrihet för parterna när det gäller att bestämma tidpunkten för betalning. 2011 års direktiv anger att medlemsstaterna ska se till att betalningsperioden som huvudregel inte överstiger 60 dagar. Från vilken tidpunkt betalningsperiodens början ska räknas anges emellertid inte. Tidsfristen får överskridas under förutsättning att det ”uttryckligen fastställts i avtalet” och att ”det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären” enligt vad som anges i artikel 7 (artikel 3.5).

Det finns även en särskild bestämmelse som begränsar tiden för en undersökning av en varas eller tjänsts överensstämmelse med avtalet. Direktivet anger att medlemsstaterna ska säkerställa att en

<sup>19</sup> EGT L 134, 30.4.2004, s. 1.

<sup>20</sup> EGT L 134, 30.4.2004, s. 114.

sådan kontroll inte pågår längre tid än 30 dagar från mottagandet av varorna eller tjänsterna. Även i detta fall är det möjligt att överskrida tidsgränsen, om det ”uttryckligen fastställts i avtalet” och ”det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären” (artikel 3.4).

#### *Handelstransaktioner när gäldenären är en offentlig myndighet*

När det gäller handelstransaktioner där gäldenären är en offentlig myndighet, ställer 2011 års direktiv upp en tvingande begränsning av hur lång betalningstiden får vara. Vid sådana offentliga handelstransaktioner får betalningstiden normalt inte överstiga 30 dagar efter den dag då gäldenären mottog fakturan (eller en likvärdig begäran om betalning). Om det är osäkert vilken dag mottagande skett, ska betalning i stället ske inom 30 dagar efter dagen som gäldenären mottog varorna eller tjänsterna. Samma tidsfrist gäller om gäldenären får fakturan innan varan eller tjänsten mottagits (artikel 4.3 a i-iii). För myndigheter i gäldenärsrollen är det inte tillåtet att avtala om när en faktura ska anses mottagen (artikel 4.3 b).

Om varorna eller tjänsterna ska godkännas eller kontrolleras enligt avtal eller lag och fakturan mottas innan eller samma dag som godkännandet sker, får betalningstiden inte överstiga 30 dagar från godkännandet (artikel 4.3 a iv). På motsvarande sätt som för företag får kontrollförfarandet i sig inte pågå längre än 30 dagar från mottagande av varorna eller tjänsterna, ”om inte annat uttryckligen fastställts i avtalet eller anbudshandlingarna” och ”under förutsättning att det inte är grovt oskäligt gentemot borgenären” enligt artikel 7 (artikel 4.5).

För vissa särskilt angivna typer av offentliga myndigheter får medlemsstaterna generellt förlänga den längsta tillåtna betalningsperioden till högst 60 dagar. Myndigheter som kan komma ifråga för ett sådant undantag är offentliga myndigheter som bedriver ekonomisk verksamhet av industriell eller kommersiell natur genom att erbjuda varor eller tjänster på marknaden. Det krävs dessutom att de, i egenskap av offentligt företag, omfattas av de insynskrav som anges i kommissionens direktiv 2006/111/EG om insyn i de finansiella förbindelserna mellan medlemsstater och offentliga företag samt i vissa företags ekonomiska verksamhet.<sup>21</sup> Även offentliga organ som tillhandahåller hälso- och sjukvård kan ges en generell möjlighet att tillämpa upp till 60 dagars betalningstid (artikel 4.4).

---

<sup>21</sup> EUT L 318, 17.11.2006, s. 17.

Därutöver ger direktivet parterna ett visst utrymme att vid offentliga handelstransaktioner bestämma betalningsperioder i intervallet 31–60 dagar. Förutsättningen är att en längre betalningsperiod än 30 dagar ”objektivt sett är motiverad[d] mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag” och att det uttryckligen har överenskommit i avtalet. Betalningstiden får dock under inga omständigheter överskrida 60 dagar (artikel 4.6; jfr dock nedan angående betalningsplaner).

### *Betalningsplaner*

I 2011 års direktiv anges att direktivet inte ska påverka parternas möjligheter att ”avtala om betalningsplaner för avbetalningar”. Om någon av avbetalningarna inte görs i tid, ska ränta och annan ersättning enligt direktivet beräknas på grundval av de belopp som har förfallit till betalning (artikel 5). Någon motsvarande bestämmelse fanns inte i 2000 års direktiv.

### **3.3.3 Dröjsmålsränta**

#### *Borgenärens automatiska rätt till dröjsmålsränta*

Enligt 2000 års direktiv skulle en borgenär ha rätt till dröjsmålsränta, om borgenären dels hade fullgjort sina avtalsenliga och lagliga skyldigheter, dels inte hade mottagit det förfallna beloppet i tid. Det skulle dock inte gälla om gäldenären inte var ansvarig för dröjsmålet (artikel 3.1 c). Rätten till ränta skulle inträda efter det att betalningsfristen gått ut, utan att det skulle krävas någon åtgärd från borgenärens sida (artikel 3.1 b).

I 2011 års direktiv beskrivs borgenärens automatiska rätt till dröjsmålsränta på ett i princip överensstämmande sätt (artikel 3.1 respektive 4.1). Den svenska språkversionen anger dock att en *förutsättning* för borgenärens rätt till dröjsmålsränta är att gäldenären *inte* är ansvarig för betalningsförseeningen. Det ligger emellertid i sakens natur, vilket bekräftas vid en jämförelse med övriga språkversioner, att innebörden av bestämmelsen (trots den svenska ordalydelsen) är att borgenären *saknar rätt till* ränta i de fall gäldenären *inte* är

ansvarig för betalningsdröjsmålet.<sup>22</sup> Detta överensstämmer också med formuleringen i 2000 års direktiv.

Bestämmelsen om en borgenärs rätt till dröjsmålsränta har i 2011 års direktiv kompletterats med regler om förbud mot oskäliga avtalsvillkor och bruk. I artikel 7.2 anges att ett avtalsvillkor eller ett bruk om att ränta vid sen betalning inte får tas ut, ska anses som grovt oskäligt.

#### *Tidpunkt från vilken dröjsmålsränta ska betalas*

I 2000 års direktiv angavs att om en förfallodag hade avtalats mellan parterna, skulle dröjsmålsräntan betalas från dagen efter förfalldagen (artikel 3.1 a). Om någon förfallodag inte hade avtalats, skulle dröjsmålsränta i stället utgå 30 dagar efter det att gäldenären mottog en faktura (eller en likvärdig begäran om betalning). Om det var osäkert vilken dag som mottagandet skett, skulle ränta utgå 30 dagar efter dagen som gäldenären erhöll varorna eller tjänsterna. Detsamma gällde om gäldenären fick fakturan innan varorna eller tjänsterna hade mottagits.

Vid kontroll (undersökning) av en varas eller tjänsts överensstämmelse med avtalet skulle, om fakturan mottogs innan eller samma dag som kontrollen skedde, ränta utgå 30 dagar efter undersökningdagen (artikel 3.1 b i 2000 års direktiv).

Reglerna om dröjsmålsränta när det gäller handelstransaktioner mellan företag är oförändrade i 2011 års direktiv (artikel 3.3).

Bestämmelserna i 2011 års direktiv innebär i praktiken inte heller någon förändring vid handelstransaktioner där gäldenären är en offentlig myndighet. Borgenären har rätt till dröjsmålsränta vid utgången av de i direktivet föreskrivna betalningstiderna (artikel 4.1). Om inte en tidigare förfallodag har avtalats, gäller alltså 30-dagarsfristerna enligt artikel 4.3 a (se ovan).

#### *Dröjsmålsräntans nivå*

Enligt 2000 års direktiv skulle dröjsmålsräntan – om inte annat avtalats – motsvara den ränta som Europeiska centralbanken använde vid sin senaste refinansieringstransaktion (referensräntan) med ett tillägg av minst sju procent. Referensräntan bestäms för ett halvår i taget.

---

<sup>22</sup> Se artikel 3.1 b och 4.1 b i t.ex. den engelska språkversionen.

För länder som inte var med i den tredje etappen av EMU användes en motsvarande referensränta som fastställdes av medlemsstatens centralbank (artikel 3.1 d).

2011 års direktiv innebär dels en förändring av den lagstadgade räntans höjd, dels vissa tvingande inslag. Nivån på den lagstadgade dröjsmålsräntan har höjts till minst åtta procentenheter över referensräntan (artikel 2.6 och 2.7). För företag råder i princip fortfarande avtalsfrihet angående dröjsmålsräntans höjd, under förutsättning att räntenivån inte är att bedöma som grovt oskälig mot borgenären enligt den allmänna bestämmelsen om förbud mot oskäliga avtalsvillkor och bruk i artikel 7 (artikel 3.1 och 2.5). Om gäldenären är en offentlig myndighet får emellertid den avtalade dröjsmålsräntan inte understiga den lagstadgade räntan (artikel 4.1).

### 3.3.4 Ersättning för indrivningskostnader

I 2000 års direktiv föreskrevs att en borgenär hade rätt till skälig ersättning för alla relevanta indrivningskostnader som uppkom till följd av gäldenärens sena betalning. Denna rätt gällde under förutsättning att gäldenären var ansvarig för förseningen. Medlemsstaterna gavs en möjlighet att fastställa schabloniserade ersättningsnivåer (artikel 3.1 e).

Bestämmelsen har fått en annan utformning i 2011 års direktiv. Om dröjsmålsränta ska utgå, har en borgenär automatiskt rätt till ersättning från gäldenären med ett fast minimibelopp om 40 euro (artikel 6.1–6.2). Borgenären har därutöver rätt till skälig ersättning för alla indrivningskostnader som överstiger det fasta beloppet, exempelvis kostnader som uppkommit på grund av att en jurist eller en indrivningsbyrå anlitas. Förutsättningen är att kostnaderna har uppkommit till följd av gäldenärens försenade betalning (artikel 6.3).

Bestämmelsen om borgenärens rätt till ersättning för indrivningskostnader har i 2011 års direktiv kompletterats med regler om förbud mot oskäliga avtalsvillkor och bruk. I artikel 7.3 anges att ett avtalsvillkor eller ett bruk om att ersättning för indrivningskostnader inte får tas ut, ska presumeras vara grovt oskäligt.

### 3.3.5 Oskäligen betalningsvillkor

#### *Inledning*

2000 års direktiv innehöll bestämmelser som syftade till att skydda borgenären mot grovt oskäligen betalningsvillkor. Reglerna var av såväl civilrättslig som marknadsrättslig karaktär (artikel 3.3–3.5). Medlemsstaternas skyldighet att tillhandahålla möjligheter för borgenären att angripa ett oskäligen avtalsvillkor eller bruk har betonats ytterligare i 2011 års direktiv (artikel 7).

#### *Civilrättsliga bestämmelser*

2000 års direktiv angav att en överenskommelse om betalningstidpunkt eller dröjsmålsränta, som var att anse som grovt oskäligen mot borgenären, måste kunna angripas civilrättsligt. Ett sådant villkor skulle antingen inte vara verkställbart eller ge upphov till skadeståndskrav. Vid bedömningen av om ett villkor var grovt oskäligen skulle alla omständigheter beaktas, inklusive gott handelsbruk och produktens beskaffenhet. Hänsyn skulle också tas till om gäldenären hade objektiva skäl att avvika från bestämmelserna i direktivet om dröjsmålsränta. Om ett avtalsvillkor ansågs vara grovt oskäligen, skulle de lagstadgade villkoren gälla under förutsättning att inte de nationella domstolarna fastställde andra skäligen villkor (artikel 3.3).

I 2011 års direktiv har reglerna om oskäligen avtalsvillkor arbetats om och finns numera i en särskild artikel. Bestämmelsen omfattar bl.a. villkor om tidpunkt eller period för betalning, räntesats för dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader. Rättsföljden av att ett avtalsvillkor eller ett bruk är grovt oskäligen är detsamma som i 2000 års direktiv, dvs. ett sådant villkor ska antingen inte vara verkställbart eller grunda rätt till skadestånd (artikel 7.1).

Vid oskälighetsbedömningen ska, i likhet med vad som gällde enligt 2000 års direktiv, alla omständigheter i fallet beaktas. Bedömningen ska bl.a. ta hänsyn till produktens eller tjänstens beskaffenhet och till om det är fråga om en kraftig avvikelse från gott handelsbruk. Dessutom ska beaktas om gäldenären har något objektiva skäl för att avvika från den lagstadgade räntesatsen för ränta vid sen betalning, det fasta ersättningsbeloppet för indrivningskostnader eller bestämmelserna om begränsning av betalningsperiodens längd (artikel 3.5, 4.3 a, 4.4 och 4.6).

Som nämnts anges särskilt att ett villkor om att ränta vid sen betalning inte får tas ut ska anses som grovt oskäligt (artikel 7.2). Ett villkor om att ersättning för indrivningskostnader inte får tas ut ska presumeras vara grovt oskäligt (artikel 7.3).

#### *Marknadsrättsliga bestämmelser*

De marknadsrättsliga bestämmelserna i 2000 års direktiv innebar att det skulle finnas lämpliga och effektiva medel för att förhindra att grovt oskäliga villkor används i framtiden (artikel 3.4). Direktivet föreskrev särskilt att det skulle finnas möjlighet för organisationer som företräder små och medelstora företag att vidta rättsliga åtgärder för att förhindra en fortsatt användning av grovt oskäliga villkor (artikel 3.5). Bestämmelserna i 2011 års direktiv är i detta avseende helt överensstämmande, med undantag för att uttrycket ”små och medelstora företag” har bytts ut mot ”företag” (artikel 7.4 och 7.5).

### **3.3.6 Övriga bestämmelser**

#### *Återtagandeförbehåll*

I 2000 års direktiv föreskrevs att medlemsstaterna skulle ha regler som såg till bl.a. att en säljare behöll rätten till varor som sålts på kredit, under förutsättning att avtal hade träffats om ett återtagandeförbehåll (artikel 4). En likalydande bestämmelse finns i det nya direktivet (artikel 9).

#### *Indrivning av obestridda fordringar*

I båda direktiven anges att medlemsstaterna ska se till att det finns förutsättningar för en borgenär att få en exekutionstitel för en obestridd fordran inom 90 dagar från det att talan väcktes. Den tid det tar att delge handlingar och sådan tid som beror på borgenären räknades inte in i fristen (artikel 5 i 2000 års direktiv). En i huvudsak överensstämmande regel finns i 2011 års direktiv (artikel 10).



*Insyn och information*

Av 2011 års direktiv följer att medlemsstaterna är skyldiga att säkerställa insyn om de rättigheter och skyldigheter som följer av direktivet, inbegripet att offentliggöra den lagstadgade dröjsmålsrättan. Medlemsstaterna ska vid behov informera om påföljderna vid sen betalning. Medlemsstaterna får uppmuntra införandet av uppförandekoder för snabba betalningar samt i övrigt bidra till en kultur med snabba betalningar (artikel 8). Någon motsvarighet till dessa bestämmelser fanns inte i 2000 års direktiv.

## 4 Betalningsvillkor i svensk rätt

### 4.1 Inledning

I samband med att 2000 års direktiv genomfördes i svensk rätt, gjordes bedömningen att lagstiftningen i stor utsträckning redan uppfyllde direktivets krav. Vissa lagändringar genomfördes dock i bland annat räntelagen (1975:635) och lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare (avtalsvillkorlagen).

I vårt uppdrag ingår att undersöka hur svensk rätt förhåller sig till 2011 års direktiv samt att ta ställning till behovet av författningsändringar. I detta kapitel presenteras den svenska lagstiftningen av betydelse för genomförandet av det nya direktivet. Inledningsvis redovisas hur betalningsvillkor kan bestämmas enligt svensk rätt (avsnitt 4.2). Därefter redogörs för lagstiftningen kring betalningstider (avsnitt 4.3), dröjsmålsränta (avsnitt 4.4), ersättning för indrivningskostnader (avsnitt 4.5), återtagandeförbehåll (avsnitt 4.6) och skyndsamt indrivning av obestridda fordringar (avsnitt 4.7). Slutligen behandlas reglerna om oskäliga avtalsvillkor (avsnitt 4.8).

### 4.2 Olika sätt att bestämma betalningsvillkor

#### *Inledning*

Direktivet innehåller vissa krav på de betalningsvillkor som används vid handelstransaktioner. Sådana villkor kan bestämmas på olika sätt. Parterna kan avtala om betalningsvillkoren, men villkoren kan också framgå av lag eller bestämmas genom olika former av sedvänjor. I detta avsnitt redogörs för olika sätt som betalningsvillkor kan bestämmas enligt svensk rätt.

*Avtalade betaltingsvillkor*

Borgenären och gäldenären kan avtala om villkoren i ett fordringsförhållande. I svensk rätt uppställs i normalfallet inga krav på att avtalet ska ha en viss form. Det kan ingås såväl skriftligen som muntligen. I vissa fall, exempelvis vid köp av fast egendom, finns det dock krav på att ett avtal ska ha viss form (skriftligt) för att få bindande verkan.

Avtalsfriheten är en grundläggande förmögenhetsrättslig princip. Detta innebär att det finns en frihet för var och en att bestämma om avtal ska ingås, med vem det ska ingås och vilket innehåll avtalet ska ha. Avtalsfriheten kan motiveras med att det är marknadens aktörer som är mest lämpade att avgöra dessa frågor. Principen anses gynna både de kommersiella aktörerna och samhället i stort.

Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) innehåller de centrala avtalsrättsliga bestämmelserna i svensk rätt. Det är en dispositiv lag, som alltså gäller i den mån inte annat överenskommit eller följer av lag eller sedvänja. Lagen anger att avtal sluts enligt den s.k. *anbud – accept-modellen* (2–9 §§). Förenklat innebär detta att den ena parten (anbudsgivaren) lämnar ett anbud, som den andra parten (anbudsmottagaren) svarar på med en accept. Om accepten överensstämmer med anbudet (dvs. att viljeförklaringarna överensstämmer), har i normala fall ett bindande avtal ingåtts. I praktiken sluts emellertid avtal knappast genom ett så schematiskt agerande från parternas sida.

I några fall agerar båda parterna aktivt i avtalsslutandet genom förhandlingar som leder till en muntlig överenskommelse eller ett skrivet kontrakt. Avtalsbundenhet kan dock även uppstå genom att den ena parten underlåter att agera i förhållande till sin motpart. Ett exempel på detta är när en köpare förhandlar om ett avtal med en säljare och säljaren sedan skickar en orderbekräftelse med de betaltingsvillkor som säljaren anser vara avtalade mellan parterna. Om orderbekräftelsen får stå oemotsagd och det inte finns någon omständighet som talar emot att parterna avtalat i enlighet med denna, kan betaltingsvillkoren i orderbekräftelsen bli bindande mellan parterna genom *passivitet*.

Bundenhet kan även uppkomma genom att parterna agerar som om avtal hade träffats mellan dem, utan att så skett i mer formell mening. Ett exempel på detta kan vara en leverantör som utan uttrycklig beställning skickar en vara till ett annat företag. Om mottagaren i detta fall konsumerar varan, kan ett bindande köpe-

avtal anses ha uppkommit genom det mottagande företags s.k. *konkludenta handlande*.

Ett inte ovanligt sätt att reglera villkoren i ett avtalsförhållande är att parternas överenskommelse hänvisar till ett *standardavtal*. Det är standardiserade avtalsvillkor som upprättas i syfte att användas t.ex. vid likartade affärstransaktioner i en viss bransch. Avtalet kan vara ensidigt utformat av den ena parten. Det kan också vara fråga om ett standardavtal som arbetats fram av flera avtalsparter, där villkoren ofta ger uttryck för gällande branschpraxis (handelsbruk). För att standardvillkor ska anses utgöra en del av det enskilda avtalet, krävs att villkoren har införlivats i avtalet. Utgångspunkten är att standardvillkoren ska vara inkluderade i avtalsdokumentationen. Något krav på att avtalsparterna faktiskt tagit del av villkoren finns emellertid inte. I vissa fall är det tillräckligt att i det individuella avtalet enbart hänvisa till standardvillkoren.

För bedömningen av om ett standardvillkor – som inte ingått som en del av det individuella avtalet – har införlivats i ett avtalsförhållande, har i praxis tillmätts betydelse om avtalet ingåtts mellan två näringsidkare eller mellan en näringsidkare och en konsument samt till parternas tidigare affärsrelationer. Vidare har beaktats om standardvillkoret har varit överraskande eller betungande, om och på vilket sätt det förekommit någon form av hänvisning till villkoren och vilka möjligheter köparen har haft att ta del av dem i samband med avtalsslutet.<sup>1</sup>

### *Betalningsvillkor som fastställs genom lag*

Betalningsvillkor kan i vissa fall framgå av lag. Även om avtalsfriheten är en grundläggande princip inom den svenska avtalsrätten, finns det ändå en omfattande lagreglering. En stor del av lagstiftningen är förvisso dispositiv, men det förekommer också tvingande lagregler. Som exempel på lagar som innehåller bestämmelser om betalningsvillkor av olika slag kan nämnas räntelagens reglering om dröjsmålsränta, bestämmelserna i köplagen och i lagen (1936:81) om skuldebrev (skuldebrevslagen) om när en fordran ska betalas samt inkassokostnadslagens bestämmelser om borgenärens rätt till ersättning för vissa indrivningskostnader. I lagen (1978:599) om avbetalningsköp

---

<sup>1</sup> Se bl.a. Ramberg & Ramberg, Allmän avtalsrätt, 2010, s. 138 f. och 143 f. samt Högsta domstolens resonemang i rättsfallen NJA 1980 s. 46 och NJA 2007 s. 962.

mellan näringsidkare m.fl. finns bestämmelser bl.a. om betalningstid vid avbetalningsköp.

#### *Betalningsvillkor som bestäms genom sedvänja*

Betalningsvillkor kan vara bestämda utan att följa av avtal eller lag. Så kan vara fallet om det har etablerats en viss praxis eller sedvänja som blivit så allmänt accepterad att parterna normalt rättar sig efter den. En sådan sedvänja kan få betydelse för ett visst avtalsförhållande eller för en hel bransch.

Ett *partsbruk* kan utvecklas mellan parter som har en löpande affärsförbindelse. Parterna kan komma att tillämpa ett tidigare överenskommet avtalsinnehåll även fortsättningsvis, trots att något nytt avtal inte träffas. Blir en sådan intern praxis tillräckligt etablerad, kan den bli bindande för parterna.

Handlingsmönster inom en viss bransch kan också få betydelse för parternas affärsförhållanden. Det kan vara fråga om innebörden av använda uttryck eller särskilda förfaranden. Frågor som exempelvis hur en vara ska överlämnas och när den ska betalas, kan ibland lösas på ett likartat sätt inom en bransch. Ett sådant *handelsbruk* kan bli bindande för parterna om det är fråga om en fast och utbredd sedvänja som dessutom har nått en tillräckligt hög grad av stadga.<sup>2</sup>

Enligt allmänna förmögenhetsrättsliga principer gäller en etablerad sedvänja i vissa fall före dispositiv rätt. Denna princip kommer också till uttryck i lagstiftningen, se bl.a. 1 § andra stycket avtalslagen, 3 § köplagen, 2 § lagen (1991:351) om handelsagentur och 2 § tredje stycket kommissionslagen (2009:865). Även utan sådant lagstöd torde dock en sedvänja kunna gälla framför dispositiva regler.<sup>3</sup>

### **4.3 Betalningstider**

En fordran är ett rättsligt bindande betalningsanspråk som en person (borgenären) riktar mot en annan person (gäldenären). Borgenärens fordran utgör för gäldenären en skuld. Det kan exempelvis vara fråga om ett krav på betalning för en vara som ett företag har levererat till ett annat företag. Det finns inte någon allmängiltig regel i svensk rätt som anger vad som krävs för att en fordran i rättslig

<sup>2</sup> Jfr bl.a. Högsta domstolens resonemang i rättsfallet NJA 1980 s. 740.

<sup>3</sup> Se uttalanden i räntelagens förarbeten, prop. 1975:102 s. 114.

mening ska anses ha uppkommit. Förutsättningarna för en fordrans uppkomst varierar beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.<sup>4</sup>

2011 års direktiv innehåller, till skillnad från 2000 års direktiv, regler om betalningstidens längd vid handelstransaktioner. I svensk rätt råder generellt avtalsfrihet om när en fordran ska betalas. Om inte annat har avtalats, är huvudregeln att gäldenären ska betala när borgenären begär det. Denna allmänna princip kommer till uttryck i t.ex. 49 § köplagen och 5 § skuldebrevslagen. Det finns även andra civilrättsliga lagregler som anger när en fordran förfaller till betalning. Exempelvis finns det i jordabalken regler om betalning av arrendeavgift (8 kap. 12 §) och hyra (12 kap. 20 §). I försäkringsavtalslagen (2005:104) finns bestämmelser om när en försäkringspremie ska betalas (t.ex. 5 kap. 1 §, 13 kap. 1 § och 17 kap. 18 § och 19 kap. 20 §).

## 4.4 Dröjsmålsränta

### *Inledning*

Regler om dröjsmålsränta är en av huvudåtgärderna i EU-direktiven om sena betalningar. Bestämmelserna behandlar förutsättningarna för att dröjsmålsränta ska utgå, tidpunkt för när ränta börjar löpa och räntans höjd. Den svenska regleringen på detta område finns främst i räntelagen. Vid genomförandet av 2000 års direktiv ansågs räntelagen i huvudsak uppfylla direktivets krav. Lagen kom dock att anpassas i vissa avseenden.<sup>5</sup> I detta avsnitt redogörs för den svenska lagstiftningen om dröjsmålsränta med utgångspunkt i direktivets krav.

### *Borgenärens rätt till dröjsmålsränta*

Enligt räntelagen har en borgenär rätt till dröjsmålsränta, om betalningstiden försittes, dvs. om gäldenären inte har betalat det förfallna beloppet i tid och förseningen inte beror på borgenären (3 och 4 §§). Rätten till dröjsmålsränta är dispositiv och gäller om inte parterna har avtalat om annat (1 § andra stycket). Under vissa förhållanden kan gäldenärens skyldighet att betala dröjsmålsränta jämkas (8 §). Utrymmet för sådan jämkning är dock begränsat om gäldenären

---

<sup>4</sup> Se Högsta domstolens uttalande i rättsfallet NJA 2009 s. 291.

<sup>5</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 21 ff.

är en näringsidkare.<sup>6</sup> Vid kommersiella handelstransaktioner behöver borgenären inte ange i fakturan att dröjsmålsränta kan utgå vid försenad betalning. Denna automatiska rätt till dröjsmålsränta infördes i räntelagen som ett led i genomförandet av 2000 års direktiv (4 § andra stycket).

#### *Tidpunkt från vilken dröjsmålsränta ska utgå*

Om en fordrans förfallotidpunkt är bestämd i förväg, utgår dröjsmålsränta från förfalldagen (3 § första stycket). Om någon förfallotid inte har bestämts i förväg, ska dröjsmålsränta i stället betalas från den dag som infaller 30 dagar efter det att borgenären har avsänt en räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning av ett bestämt belopp. Galdenären är dock inte skyldig att betala ränta för tiden innan räkningen eller kravet har kommit honom till handa (4 § första stycket).

#### *Dröjsmålsräntans nivå*

Enligt räntelagen ska dröjsmålsräntan beräknas utifrån den vid varje tid gällande referensräntan, med ett tillägg av åtta procentenheter (6 §). I samband med att 2000 års direktiv genomfördes i svensk rätt kom en referensränta baserad på Riksbankens reporänta att ersätta det tidigare diskontot för beräkning av dröjsmålsränta enligt räntelagen. Reporäntan är den ränta som bankerna kan låna eller placera till i Riksbanken på sju dagar. Referensräntan bestäms halvårsvis av Riksbanken och utgörs av reporäntan vid utgången av föregående halvår, avrundat till närmast högre halva procentenhet (9 §).

## **4.5 Ersättning för indrivningskostnader**

### *Inledning*

Enligt 2011 års direktiv ska en borgenär ha rätt till ersättning för sina indrivningskostnader. Med detta avses kostnader som uppkommit till följd av galdenärens sena betalning. Någon närmare definition av vad som innefattas i begreppet indrivningskostnader finns dock inte.

---

<sup>6</sup> Se prop. 1986/87:72 s. 19.

Hantering av en fordran belastar borgenären ekonomiskt på ett antal olika sätt. Redan inrättandet av en organisation för fakturering och bevakning av obetalda fakturor innebär en kostnad för företaget. Själva faktureringen i sig innebär en ytterligare administrativ kostnad. Om en fordran inte betalas i tid, medför detta ytterligare utgifter för betalningspåminnelse och för eventuella inkassoåtgärder, rättegång och utsökning (verkställighet). Borgenären kan även förorsakas kostnader med anledning av en konkursansökan mot gäldenären.

Vid genomförandet av 2000 års direktiv i svensk rätt fästes vikt vid att kostnaderna enligt direktivet ordalydelse skulle vara dels relevanta, dels orsakade av betalningsdröjsmålet. Från dessa utgångspunkter bedömdes begreppet indrivningskostnad innefatta inkassokostnader, rättegångskostnader och utsökningskostnader. Eftersom utgifter för fakturering inte är förorsakade av betalningsdröjsmål ansågs sådan kostnad falla utanför definitionen. Vidare konstaterades att betalningspåminnelser visserligen är förorsakade av betalningsdröjsmål, men att det inte är fråga om indrivning; avsikten med en påminnelse är att gäldenären ska betala fordringen utan påtryckning. Inte heller konkurskostnader bedömdes utgöra indrivningskostnader i direktivets mening.

Svensk rätt ansågs uppfylla direktivets krav i fråga om borgenärens rätt till ersättning för indrivningskostnader.<sup>7</sup>

I det följande redogörs för de svenska bestämmelserna om borgenärens rätt till ersättning för betalningspåminnelse och indrivningskostnader.

### *Påminnelseavgift*

I en betalningspåminnelse anges när en borgenär senast vill få betalt. Påminnelsen kan också innehålla en upplysning om att fordran kommer att överlämnas för inkasso om den inte betalas. En borgenär är berättigad till ersättning för en skriftlig påminnelse om skulden, under förutsättning att avtal om detta har träffats senast i samband med skuldens uppkomst (2 § inkassokostnadslagen). Ersättning utgår med högst 50 kronor, om det inte finns särskilda skäl till annat, se förordningen (1981:1057) om ersättning för inkassokostnader m.m. (inkassokostnadsförordningen). Fler än en betalningspåminnelse per fordran är normalt inte ersättningsgill.<sup>8</sup>

---

<sup>7</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 33 ff.

<sup>8</sup> Prop. 1980/81:10 s. 160 f.



### *Inkassokostnader*

Inkassokostnader är borgenärens utgifter för de inledande åtgärder som, utöver betalningspåminnelse, vidtas för att få en gäldenär att betala en förfallen skuld (jfr 1 § inkassolagen [1974:182]).

En borgenär har rätt till ersättning för inkassokrav. I kravet ska borgenärens namn och grunden för fordran framgå tydligt. Det bör även finnas en anvisning om hur skulden ska betalas. Brevet ska också innehålla information om kapitalbelopp, ersättning för kostnader, upplupen ränta, gällande räntesats och från vilket datum och på vilket belopp räntan är beräknad. Slutligen ska även anges skälig tid för gäldenären att betala eller att invända mot kravet (3 § 1 inkassokostnadslagen och 5 § inkassolagen).

Borgenären kan också få ersättning för upprättande av en amorteringsplan, under förutsättning att den uppfyller vissa formkrav (3 § 2 inkassokostnadslagen).

Rätten till ersättning för inkassokostnader är begränsad till kostnader som är skäligen påkallade för att tillvarata borgenärens rätt (4 § första stycket inkassokostnadslagen). Fler än ett inkassokrav per fordran är normalt inte ersättningsgillt och endast i undantagsfall fler än en amorteringsplan.<sup>9</sup> Ersättning utgår, om det inte finns särskilda skäl till annat, med schabloniserade belopp om högst 160 kronor för inkassokrav och 150 kronor för upprättande av amorteringsplan (inkassokostnadsförordningen).

Ersättningen för inkassokravet tar inte enbart sikte på kostnaden för att upprätta och skicka ut kravet, utan avser hela (det utomrättsliga) kravförfarandet för en fordran. I detta innefattas även mottagande och registrering av inkassouppdrag, enklare behandling av invändningar från gäldenären, bokföring och redovisning av inflytande betalning.<sup>10</sup>

### *Rättegångskostnader*

Om en borgenär inte får betalt trots påstötningar, finns möjlighet att ansöka om att få betalningsanspråket fastställt antingen hos Kronofogdemyndigheten eller vid domstol. Borgenären ska i första hand ansöka om betalningsföreläggande genom Kronofogdemyndighetens summariska process. Om utslag meddelas i den sum-

---

<sup>9</sup> Prop. 1980/81:10 s. 160 f.

<sup>10</sup> Prop. 1980/81:10 s. 159 ff.

mariska processen, har borgenären rätt till en schabloniserad ersättning med för närvarande högst 340 kronor för eget arbete eller ombudsarvode. Ersättning kan även utgå för ansökningsavgift (för närvarande är 300 kronor) och vissa andra utlägg (1 och 3 §§ förordningen [1991:1340] om ersättning för kostnader i mål om betalningsföreläggande eller handräckning hos Kronofogdemyndigheten).

Är det fråga om ett gränsöverskridande fordringsanspråk inom EU – dvs. om borgenären och gäldenären bor i olika medlemsstater – kan borgenären ansöka om ett europeiskt betalningsföreläggande. För gäldenärer bosatta i Sverige görs detta hos Kronofogdemyndigheten, se lagen (2008:879) om europeiskt betalningsföreläggande. Borgenären har rätt till ersättning för ett sådant förfarande på motsvarande sätt som gäller enligt den vanliga summariska processen.

Borgenären kan också vända sig till domstol för att få fordringen fastställd i en dom. Rätten till ersättning för kostnader regleras i sådana fall i rättegångsbalken (18 kap.). Har borgenären vänt sig direkt till domstol trots att fordringen är obestridd, är rätten till ersättning begränsad till vad som skulle ha utgått om målet i stället hade avgjorts genom den summariska processen hos Kronofogdemyndigheten (18 kap. 3 a §). I övriga fall har borgenären normalt rätt till full ersättning för alla skäligena kostnader för rättegångens förberedande och talans utförande samt arvode till ombud eller biträde. Även vissa utomrättsliga åtgärder, t.ex. förlikningsförhandlingar, som har omedelbar betydelse för partens talan, räknas som en ersättningsgill rättegångskostnad (18 kap. 8 §). Om målet i domstol endast gäller ett mindre värde, är borgenärens rätt till ersättning i vissa avseenden beloppsmässigt begränsad (18 kap. 8 a §).

### *Utsökningskostnader*

Betalar inte gäldenären frivilligt trots att det finns ett utslag eller en dom, kan borgenären vända sig till Kronofogdemyndigheten för verkställighet (utsökning). En borgenärs kostnader i utsökningsförfarandet kan delas in i dels *processkostnader*, bl.a. för upprättande av en verkställighetsansökan, dels *förrättningskostnader* som Kronofogdemyndigheten debiterar för sina åtgärder.

En borgenär har ingen lagstadgad möjlighet att få ersättning för sina processkostnader hos Kronofogdemyndigheten. Denna ordning motiverades utförligt i förarbetena till utsökningsbalken. Det pekades t.ex. på att dessa kostnader är begränsade på grund av

Kronofogdemyndighetens långtgående skyldighet att på eget initiativ efterforska tillgångar hos gäldenären.<sup>11</sup>

Staten tar ut ersättning för förrättningskostnader genom utsökningsavgifter enligt förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten. Grundavgiften för en ansökan om utmätning eller verkställighet uppgår till 600 kronor (6 §). Det kan även tillkomma avgifter som förberedelseavgift, försäljningsavgift och särskild avgift (2 §). Borgenären kan vara skyldig att betala förrättningskostnaderna i förskott, men har sedan som huvudregel rätt att få ersättning från gäldenären (4 §).

Om ett utsökningsmål överklagas till domstol, kan gäldenären enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden (32 ) förpliktas att betala borgenärens processkostnader vid domstolen.

#### 4.6 Återtagandeförbehåll

Både 2000 års och 2011 års direktiv innehåller krav på att en säljare ska ha möjlighet att behålla sin rätt till sålda varor tills full betalning erlagts, om parterna uttryckligen avtalat om detta. Återtagandeförbehåll erkänns enligt svensk rätt (se bl.a. rättsfallen NJA 1959 s. 590 och NJA 1974 s. 660). I lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. finns också bestämmelser om sådana förbehåll (se främst 7–10 §§). Vid genomförandet av 2000 års direktiv bedömdes svensk rätt uppfylla direktivets krav om återtagandeförbehåll och det fanns alltså inte något behov av författningsändringar.<sup>12</sup>

#### 4.7 Skyndsam indrivning av obestridda fordringar

Kravet i 2000 års direktiv om att nationell rätt ska erbjuda möjlighet till skyndsam indrivning av obestridda fordringar finns även i 2011 års direktiv. En exekutionstitel ska normalt erhållas inom 90 dagar från det att borgenären väckte talan. Svensk lagstiftning föreskriver ingen fast tidsgräns som anger hur snabbt en borgenär ska ha rätt till en exekutionstitel för en obestridd fordring. Den summariska processen hos Kronofogdemyndigheten erbjuder dock en möjlighet till snabb handläggning (se lagen [1990:746] om

---

<sup>11</sup> Se prop. 1980/81:8 s. 827 f. och Ds. 2001:56 s. 61.

<sup>12</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 41 f.

betalningsföreläggande och handräckning respektive lagen om europeiskt betalningsföreläggande).

Vid genomförandet av 2000 års direktiv ansågs den summariska processen hos Kronofogdemyndigheten uppfylla direktivkravet på skyndsamt indrivning av obestridda fordringar.<sup>13</sup> Förhållandena har inte ändrats i någon nämnvärd utsträckning sedan dess. Enligt statistik från Kronofogdemyndigheten för år 2010 är andelen mål som avslutas inom tre månader drygt 82 procent. År 2000 uppgick motsvarande andel till 86 procent. I den redovisade tremånadersperioden ingår även tiden för eventuella kompletteringar och delgivning av handlingarna, vilket inte ska räknas in i den tidsgräns som anges i 2011 års direktiv (jfr artikel 10.3).<sup>14</sup>

## 4.8 Oskäligen avtalsvillkor

### *Inledning*

Principen om avtalsfrihet är kopplad till principen om avtalsbundenhet (*pacta sunt servanda*). Eftersom parterna fritt får komma överens om att ingå avtal och om vilket innehåll det ska ha, bör de även vara skyldiga att hålla sig till det som överenskommit. Trots detta finns det situationer när det som avtalats inte kan tillåtas gälla fullt ut. Det gäller t.ex. om avtalet innehåller oskäligen villkor.

Såväl 2000 års som 2011 års direktiv innehåller civilrättsliga och marknadsrättsliga regler med syfte att skydda borgenären mot oskäligen betalningsvillkor. De civilrättsliga bestämmelserna får betydelse i det enskilda fallet, medan den marknadsrättsliga regleringen har till syfte att skydda borgenärerna som kollektivt mot oskäligen villkor.

I svensk rätt kan oskäligen avtalsvillkor lämnas utan avseende eller jämkas enligt den civilrättsliga regleringen i avtalslagen (36 §). En marknadsrättslig förbudstalan mot ett oskäligen villkor kan föras enligt avtalsvillkorlagen. I det följande redogörs för dels den civilrättsliga lagstiftningen om oskäligen avtalsvillkor, dels motsvaranden marknadsrättsliga bestämmelser.

<sup>13</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 42 f.

<sup>14</sup> Årsredovisning Kronofogdemyndigheten 2010, s. 17, jfr Årsredovisning för skatteförvaltningen och exekutionsväsendet, Budgetåret 2000, Riksskatteverket, s. 3.

*Civilrättsliga bestämmelser*

Den viktigaste civilrättsliga bestämmelsen när det gäller kontroll av oskäliga avtalsvillkor är 36 § avtalslagen, den s.k. generalklausulen. Enligt detta lagrum får ett avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalet tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Om villkoret har sådan betydelse för avtalet att det inte skäligen kan krävas att detta i övrigt ska gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Vid bedömningen ska särskild hänsyn tas till skyddsbehovet för den som är konsument eller annars underlägsen avtalspart.

Vid oskälighetsbedömningen ska ett enskilt villkor bedömas mot bakgrund av avtalet som helhet,<sup>15</sup> dvs. vid ”en samlad bedömning av omständigheterna i målet”.<sup>16</sup>

Generalklausulen torde inte vara direkt tillämplig på oskäliga sedvänjor; bestämmelsen gäller bara avtalsvillkor. Sådana sedvänjor kan emellertid enligt allmänna rättsprinciper jämkas eller lämnas utan avseende på motsvarande sätt som gäller för avtalsvillkor.<sup>17</sup>

Rättsföljden vid oskälighet är enligt 36 § jämkning eller ogiltighet. Som exempel på jämningsåtgärder som domstolen kan vidta anges i förarbetena nedsättning av viten och skadeståndsbelopp eller förlängning av avtalade frister.<sup>18</sup> Om det oskäliga avtalsvillkoret i stället lämnas utan avseende, torde i stället dispositiv rätt tillämpas.

Civilrättslig ogiltighet kan även bli följden om en dominerande aktör på en marknad påtvingar en annan marknadsaktör oskäliga avtalsvillkor. Ett sådant agerande kan nämligen bedömas som en konkurrensbegränsande åtgärd eller ett missbruk av ett företags dominerande ställning i strid med konkurrenslagen (2008:579).<sup>19</sup>

Vid genomförandet av 2000 års direktiv konstaterades att generalklausulen kan tillämpas på avtalsvillkor om bl.a. påföljder vid sena betalningar. Rättsföljden enligt 36 § avtalslagen – att oskäliga villkor får jämkas eller lämnas utan avseende – bedömdes uppfylla direktivets krav att en grovt oskälig överenskommelse inte ska vara verkställbar.

<sup>15</sup> Se prop. 1975/76:81 s. 106.

<sup>16</sup> Se bl.a. Högsta domstolens resonemang i rättsfallet NJA 1988 s. 230.

<sup>17</sup> Se uttalanden i förarbetena till köplagens 3 §, prop. 1988/89:76 s. 66 samt bl.a. Håstad, Den nya köprätten, femte upplagan, s. 33.

<sup>18</sup> Se prop. 1975/76:81 s. 110.

<sup>19</sup> Se 2 kap. 1 och 7 §§, prop. 1975/76:81 s. 122 f. och prop. 2004/05:117 s. 21.

Dessutom konstaterades att svensk rätt går längre än direktivet, eftersom jämkning enligt generalklausulen inte kräver att oskäligheten är grov.<sup>20</sup>

Enligt 2000 års direktiv skulle oskälighetsbedömningen göras med utgångspunkt i bl.a. handelsbruk, produktens beskaffenhet och om det finns objektiva skäl att avvika från direktivets bestämmelser. Dessa omständigheter kan även beaktas vid tillämpning av generalklausulen, som därför ansågs uppfylla direktivets krav. Det bedömdes således inte nödvändigt med några lagändringar till följd av direktivets civilrättsliga krav avseende oskäliga betaltvillkor.<sup>21</sup>

### *Marknadsrättsliga regler*

I avtalsvillkorslagen anges att om ett villkor som en näringsidkare ställer upp när han ingår eller avser att ingå avtal med en annan näringsidkare är att anse som oskäligt, kan Marknadsdomstolen förbjuda näringsidkaren att i fortsättningen ställa upp samma eller väsentligen samma villkor i liknande fall (1 § första stycket). Vid genomförandet av 2000 års direktiv infördes ett andra stycke till paragrafen. Genom tillägget utökades tillämpningsområdet till att omfatta även villkor som ställs upp när staten, en kommun eller ett annat offentligt organ tillhandahåller varor eller tjänster mot betalt.<sup>22</sup>

Den särskilda regleringen för myndigheter är tillämplig endast när det allmänna är gäldenär. En partsneutral bestämmelse övervägdes, men det bedömdes att det inte var lämpligt eftersom ett offentligt organ sällan levererar varor eller tjänster på affärsmässiga villkor. Det angavs att konsekvenserna av en partsneutral reglering därför skulle vara svårförutsedda samtidigt som det bedömdes vara tveksamt om det fanns något egentligt behov. Det poängterades att situationer då det allmänna driver verksamhet av ekonomisk natur omfattas av lagrummets första stycke, oavsett om det allmänna uppträder som köpare eller säljare.<sup>23</sup>

Vid bedömningen av om ett avtalsvillkor är att anse som oskäligt enligt avtalsvillkorslagen, ska särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Förbud ska meddelas endast om det är påkallat från allmän synpunkt (2 §).

<sup>20</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 37 ff.

<sup>21</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 37 ff.

<sup>22</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 39 f.

<sup>23</sup> Se prop. 2011/02:132 s. 39 f.

I förarbetena anges att för att ett förbud ska vara påkallat, ska det kunna antas att ett visst avtal eller villkor kommer att användas under liknande omständigheter mot andra näringsidkare. Om det inte finns skäl för ett sådant antagande, bör Marknadsdomstolen lämna talan utan bifall.<sup>24</sup>

Vid genomförandet av 2000 års direktiv konstaterades att de omständigheter som enligt direktivet ska beaktas vid prövningen av ett betaltingsvillkors skälighet, ingår i avtalsvillkorslagens bedömningsgrunder. Att lagen innehåller en begränsning om att ett förbud ska vara påkallat från allmän synpunkt, ansågs förenligt med direktivet.<sup>25</sup>

Frågor om förbud enligt avtalsvillkorslagen ska tas upp efter ansökan (3 §). En ansökan får göras av en enskild näringsidkare mot vilken det aktuella avtalsvillkoret har ställts upp eller av en sammanslutning av näringsidkare. Som ett led i genomförandet av 2000 års direktiv fick även sammanslutningar som har ett befogat intresse av att företräda näringsidkare möjlighet att föra en förbudstalan.<sup>26</sup>

---

<sup>24</sup> Se prop. 1983/84:92 s. 20 ff.

<sup>25</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 40.

<sup>26</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 41.

## 5 Betalningsvillkor i övriga nordiska länder

### 5.1 Inledning

Samtliga EU-länder har haft en skyldighet att genomföra 2000 års direktiv i den nationella lagstiftningen. Vad gäller de nordiska länderna har även Norge och Island, i enlighet med EES-avtalet, införlivat direktivet.

Lagstiftningen kring betalningsvillkor är i stora delar överensstämmande i de nordiska länderna. Detta är en följd av att det på det civilrättsliga området har eftersträvat en nordisk rättslikhet. I detta kapitel redovisas kortfattat de nordiska ländernas lagstiftning om betalningstider, dröjsmålsränta, ersättning för indrivningskostnader och oskäligen betalningsvillkor.

### 5.2 Betalningstider

I övriga nordiska länder gäller, liksom i Sverige, huvudregeln att om parterna inte avtalat annat, ska betalning ske när borgenären kräver det. Denna princip är bl.a. fastslagen i ländernas köplagar.<sup>1</sup> På vissa områden finns särskilda regler om när en fordran senast ska betalas. Några generella regler som anger längsta betalningstider vid handelstransaktioner finns emellertid inte i de nordiska länderna. Inte heller finns det bestämmelser som anger hur länge en vara eller tjänst som längst får undersökas innan betalning ska ske.

---

<sup>1</sup> Den finländska köplagen (1987-03-27, nr. 355), den danska købeloven (2003-03-28, nr. 237), den norska kjøpsloven (1988-05-13, nr. 27) och den isländska lög um lausafjárkaup (2000-05-16, nr. 50).



### 5.3 Dröjsmålsränta

Regler om dröjsmålsränta finns i de nordiska ländernas räntelagar.<sup>2</sup> Dessa lagar är dispositiva, med vissa undantag för konsumentförhållanden. Räntelagarna innehåller således inte tvingande regler om rätt till dröjsmålsränta eller om dröjsmålsräntans nivå.

De nordiska länderna har i princip överensstämmande lagstiftning om rätten till dröjsmålsränta. Enligt den isländska lagstiftningen ska dock ränta börja löpa efter en månad, i stället för efter 30 dagar som gäller i övriga länder.

I Norge, Danmark och Finland fastställs dröjsmålsräntan på samma sätt som i Sverige, dvs. vid två tillfällen per år, medan den i Island bestäms månatligen. Till skillnad från Sverige är räntenivån i övriga nordiska länder den tillämpliga referensräntan med ett tillägg av sju procentenheter.

### 5.4 Ersättning för indrivningskostnader

#### *Finland*

Enligt finländsk rätt ska gäldenären ersätta skäligen kostnader som indrivningen orsakat borgenären, oberoende av om fordran drivs in av borgenären själv eller av en uppdragstagare för borgenärens räkning. När skäligheten bedöms ska fordringens storlek, mängden utfört arbete, ändamålsenligheten i indrivningen och övriga omständigheter beaktas. Det finns vissa maxbelopp när det gäller ersättning för indrivning av konsumentfordringar. För övriga fordringar finns det inget fastställt tak för ersättningsnivån. Gäldenärens ställning bedöms tryggas tillräckligt väl genom allmänna bestämmelser om god indrivningssed och regler om att indrivningskostnader ska vara skäligen. Till god indrivningssed hör att gäldenären inte ska orsakas oskäligen eller onödigen kostnader.<sup>3</sup>

---

<sup>2</sup> Den finländska räntelagen (1982-08-20, nr. 633), den norska lov om renter ved forsinket betaling m.m., forsinkelsesrenteloven, (1976-12-17, nr. 100), den danska lov om renter ved forsinket betaling m.v. (2002-09-04, nr. 743) och den isländska lög um vexti og verðtryggingu (2001-05-26, nr. 38).

<sup>3</sup> Lagen om indrivning av fordringar (1999-04-22, nr. 513).

### Danmark

Enligt dansk rätt har borgenären rätt till ersättning för skäligen och relevanta indrivningskostnader.<sup>4</sup> För en betalningspåminnelse får borgenären debitera högst 100 danska kronor. Högst tre påminnelser är ersättningsgilla och intervallet mellan påminnelserna ska vara minst tio dagar.

I förordningen finns bestämmelser om andra utomrättsliga indrivningskostnader samt om maxbeloppen för gäldenärens totala kostnadsansvar vid indrivningen av en och samma fordran. Maxbeloppen för egeninkasso varierar mellan 250 och 3 650 danska kronor för fordringar upp till 500 000 danska kronor. För fordringar som överstiger 500 000 danska kronor, kan borgenären kräva ersättning vid egeninkasso med upp till 3 650 danska kronor plus 0,67 procent av den del som överstiger 500 000 danska kronor. Vid uppdragsindrivning varierar ersättningen mellan 350 och 5 500 danska kronor för fordringar upp till 500 000 danska kronor. För fordringar som överstiger 500 000 danska kronor gäller ett extra tillägg på en procent av det överskjutande beloppet.

### Norge

Enligt norsk rätt är gäldenären skyldig att ersätta nödvändiga kostnader som orsakats antingen vid borgenärens egna indrivningsåtgärder (egeninkasso) eller vid användning av inkassobolag (uppdragsinkasso). Gäldenären behöver dock inte ersätta kostnaderna, om gäldenären har invänt mot fordringen och invändningen hade varit befogad att utreda innan indrivningen påbörjades. Betalningsskyldigheten kan även bortfalla om förfarandet vid indrivningen stridit mot god indrivningssed och lag. Detsamma gäller om gäldenären betalar skulden inom den tid som anges i inkassokravet.<sup>5</sup>

Ersättningen för indrivningsåtgärder är beloppsmässigt begränsad. Som grund för beräkningen av ersättningsbeloppen används en grundtaxa (inkassosats) som justeras årligen. År 2012 är inkassosatsen 620 norska kronor.<sup>6</sup> En skriftlig betalningspåminnelse och en inkassovarning ersätts med högst 62 norska kronor samt inkassokrav med

<sup>4</sup> Se räntelagen och förordningen bekendtgørelse om udenretlige inddrivelseomkostninger i anledning af forsinket betaling (2002-07-12 nr. 601).

<sup>5</sup> Lov om inkassovirksomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav, inkassoloven (1988-05-13 nr. 26) och forskrift til inkassoloven m.m. (1989-07-14 nr. 562).

<sup>6</sup> Se forskrift om inkassosatsen (2011-12-15 nr. 1390).

186 norska kronor. Nya påminnelser, varningar eller krav ersätts först när det gått sex månader från den senaste indrivningsåtgärden.

Det finns tabeller med högsta tillåtna ersättning för indrivning i ett utomrättsligt förfarande. Beroende på fordringens storlek kan ersättning utgå med högst mellan 310 och 4 960 norska kronor. Om kravet överlämnats till inkassobyrå och betalningsförseningen överstiger 28 dagar, dubblas ersättningsnivåerna.

### *Island*

Rätten till ersättning för indrivningskostnader framgår av inkassolagen och en förordning om indrivningskostnader. Borgenären är berättigad till ersättning för skäligen och rimligen indrivningskostnader. Ersättningen är dock begränsad till vissa belopp. Betalningspåminnelse ersätts med högst 950 isländska kronor. För inkassokrav varierar ersättningen mellan 1 300 och 5 900 isländska kronor, beroende på fordringens storlek. Upp till tre inkassokrav är ersättningsgilla och intervallet mellan dessa måste vara minst tio dagar. En telefonpåminnelse ersätts med 550 isländska kronor. Om en skriftlig överenskommelse om skulden upprättas kan maximalt 2 700 isländska kronor utgå.<sup>7</sup>

## 5.5 Oskäligen betalningsvillkor

I samtliga nordiska länder finns en möjlighet att enligt 36 § i ländernas avtalslagar jämka eller ogiltigförklara oskäligen avtalsvillkor<sup>8</sup>. På motsvarande sätt som enligt svensk rätt är det även i övriga nordiska länder möjligt att marknadsrättsligt föra talan om förbud mot oskäligen avtalsvillkor.<sup>9</sup>

<sup>7</sup> Se Innheimtulög (2008-06-12 nr. 95) samt reglugerð um hámarksfjárhæð innheimtukostnaðar o.fl. (2009 nr. 37) och reglugerð um breytingu á reglugerð nr. 37/2009 um hámarksfjárhæð innheimtukostnaðar o.fl. (2010 nr. 133).

<sup>8</sup> Den finländska lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (1929-06-13 nr. 228), den danska lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område (1996-08-26 nr. 781), den norska lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer (1918-05-31 nr. 4) och den isländska lög um sammingsgerð, umboð og ógilda löggerninga (1936-02-01 nr. 7).

<sup>9</sup> I finländsk rätt finns bestämmelser om detta i lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare (1993-12-03 nr. 1062), i dansk rätt i markedsføringsloven (2012-01-20 nr. 58) och i norsk rätt i räntelagen.

## 6 Allmänt om genomförandet av direktivet

**Bedömning:** 2011 års direktiv bör genomföras på ett sätt som ansluter till svensk rätts terminologi och systematik. Lösningarna bör ligga i linje med gällande principer och så långt som möjligt införas i befintliga författningar. Direktivet bör alltså inte genomföras i form av en särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner.

De bestämmelser som införs bör begränsas till att gälla vid kommersiella handelstransaktioner om det inte finns vägande skäl för ett bredare tillämpningsområde. I den mån direktivet medger en dispositiv reglering bör även de nya bestämmelserna i svensk rätt vara dispositiva.

Svensk rätt uppfyller direktivets allmänna krav på att det ska finnas både civilrättsliga och marknadsrättsliga möjligheter att angripa oskäligen betalningsvillkor.

### 6.1 Utgångspunkter

Direktiv är rättsakter som EU-institutioner riktar till medlemsstaterna och som syftar till att få till stånd samordnade regler. Ett direktiv är bindande när det gäller det resultat som ska uppnås genom direktivet, men överlåter till medlemsstaterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet (artikel 288 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt<sup>1</sup>). Det innebär att medlemsstaterna inte är bundna av direktivets terminologi och systematik. Det avgörande är att nationell rätt uppnår det resultat i sak som direktivet eftersträvar.

---

<sup>1</sup> EUT C 83, 30.3.2010 s. 47.

Ett genomförande av ett direktiv i svensk rätt kräver inte att direktivbestämmelserna återges ordagrant i lagstiftningen. Medlemsstaterna har dock ett ansvar att se till att direktivet tillämpas fullt ut på ett tillräckligt klart och precist sätt. Enskilda ska ha möjlighet att identifiera sina rättigheter enligt direktivet och ska kunna göra dessa rättigheter gällande i domstol. Medlemsstaterna ska också verka för en enhetlig tolkning och tillämpning av EU-rätten. Särskilt viktigt är detta när det gäller direktiv som syftar till att säkerställa en väl fungerande inre marknad. En likartad tolkning och tillämpning av reglerna bidrar till att erbjuda näringsidkare goda konkurrensvillkor.

Ytterst är det EU-domstolen som är behörig att fastställa innebörden av unionsrätten. Innan så sker går det inte att med säkerhet veta hur en viss bestämmelse i direktivet ska tolkas. Det är därför inte möjligt för de nationella lagstiftarna att göra auktoritativa uttalanden om direktivets exakta innebörd. Lagrådet har dock pekat på att det är naturligt och önskvärt att lagstiftaren ändå anger skälen till varför en viss lösning har valts. De rättstillämpande organen får därefter värdera dessa uttalanden. Om det skulle vara motiverat, kan domstolarna inhämta förhandsavgöranden från EU-domstolen.<sup>2</sup>

Utredningens huvuduppgift när det gäller genomförandet av 2011 års direktiv är att anpassa svensk rätt till direktivets krav. Så långt det är möjligt, bör regleringen ansluta till den svenska lagstiftningens terminologi och systematik. Lösningarna bör ligga i linje med gällande principer och passa in i befintliga författningar. Dessutom bör en klar och enkel lagstiftning eftersträvas. Lagtekniskt komplicerade, eller nydanande, lösningar kräver att företagen gör kvalificerade bedömningar av hur lagstiftningen ska tolkas. Denna typ av överväganden innebär ökade transaktionskostnader och leder till osäkerhet hos marknadsaktörerna, vilket inte är samhällsekonomiskt önskvärt.

Reglerna i direktivet får betydelse för betalningar inom hela EU-området. Unionens inre marknad omfattar ett område utan inre gränser och med fri rörlighet för varor och tjänster i syfte att underlätta handelstransaktioner inom EU. En utgångspunkt vid genomförandet av direktivet bör därför vara intresset av att direktivbestämmelserna tolkas och genomförs på ett likartat sätt i hela EU. Som en led i det strävandet finns det skäl att försöka uppnå en så enhetlig tolkning som möjligt inom Norden. Detta är särskilt ange-

---

<sup>2</sup> Se Lagrådets yttrande i prop. 2001/02:121 s. 193.

läget med tanke på den omfattande handel som förekommer mellan de nordiska länderna. Ett samordnat nordiskt genomförande av direktivet kan också göra det lättare att få gehör för nordiska lösningar vid lagstiftningsarbete på närliggande områden i EU. Det har naturligtvis också ett värde i sig om den nordiska rättslikheten på förmögenhetsrättens område kan upprätthållas och helst förstärkas.

Vi gör våra överväganden med beaktanden av dessa grundläggande utgångspunkter.

## 6.2 En särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner?

2011 års direktiv ställer krav på medlemsstaterna att säkerställa bl.a. vissa längsta betalningsperioder vid handelstransaktioner samt att borgenären ska ha rätt till dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader vid betalningsförseningar. Som kommer att framgå uppfyller svensk rätt inte fullt ut direktivets krav och dessa krav spänner över ett brett område. Ett till synes enkelt sätt att genomföra 2011 års direktiv är att införa samtliga, eller så gott som samtliga, bestämmelser i en särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner. Genom att i en sådan lag nära anknyta till direktivets ordalydelse och struktur, kan säkerställas att svensk rätt uppfyller vad unionsrätten kräver.

En särskild lag minskar de problem av rättssystematisk natur som med nödvändighet uppstår när nya bestämmelser ska infogas i ett redan befintligt regelverk. I detta fall uppkommer sådana problem t.ex. när det gäller frågan om hur betalningsvillkor vid kommersiella tjänstetransaktioner ska regleras; Sverige saknar nämligen lagstiftning på området (jfr köplagen som gäller vid kommersiella köp av varor).

Metoden med en särskild lag har kommit till användning vid genomförandet av vissa tidigare EU-direktiv. Vid genomförandet av personuppgiftsdirektivet<sup>3</sup> konstaterades att direktivets bestämmelser var klara och att de kunde grunda rättigheter för enskilda, t.ex. i form av en skadeståndstalan. Datalagskommittén ansåg det därför nödvändigt att hålla sig tämligen strikt till direktivets text och struktur.<sup>4</sup> Arbetet utmynnade i personuppgiftslagen (1998:204).

<sup>3</sup> 95/46/EG, EGT L 281, 23.11.1995, s. 31.

<sup>4</sup> SOU 1997:39 s. 191 ff.

Även det s.k. e-handelsdirektivet<sup>5</sup> ansågs mest lämpligt att genomföra i form av en särskild lag, som anknöt nära till direktivtexten. I propositionen uttalades att det med hänsyn till direktivets komplexa och delvis detaljerade karaktär var ofrånkomligt att delar av direktivet mer eller mindre ordagrant måste införas i lagstiftningen. Det konstaterades att många av de regler som behövde införas inte passade in rättssystematiskt i någon befintlig lag utan krävde en ny lag, att direktivet gav upphov till speciella problem som krävde speciella lösningar och att genomförandet av direktivet därför till största delen borde ske genom en ny horisontell speciallag om informationssamhällets tjänster.<sup>6</sup> I lagstiftningsärendet ansåg Lagrådet att metoden fick godtas och uttalade bl.a. att i det läge som förelåg – direktivet hade inte genomförts i tid – fanns det i praktiken inte någon annan utväg än att tillskapa en ny lag för att lösa anpassningsproblemet.<sup>7</sup>

Att genomföra 2011 års direktiv genom en särskild lag innebär emellertid även påtagliga nackdelar. Direktivets bestämmelser tar sikte på i grunden civilrättsliga frågor som betalningstider och räntor. Det finns en befintlig reglering av dessa frågor i central förmögenhetsrättslig lagstiftning. Denna lagstiftning bygger på en över tid utarbetad balans mellan olika relevanta intressen. På förmögenhetsrättens område kännetecknas en god lagstiftning av att den beaktar och balanserar grundläggande intressen som avtalsfrihet, förutsebarhet, rättvisa i det enskilda fallet, neutralitet mellan olika marknader och aktörer samt långsiktighet och sunda marknadsförhållanden. EU-direktiv har med nödvändighet ett annat anslag; ett särskilt problem eller intresse står i fokus i det enskilda direktivet.

I 2011 års direktiv ligger fokus på problemet med sena betalningar och de konsekvenser detta får för borgenärerna. Om direktivet genomförs i form av en särskild lag, med uttalat syfte att tillvarata borgenärens intressen, blir det svårt att uppnå en rimlig balans mellan olika relevanta intressen (mellan köpare och säljare eller mellan borgenär och gäldenär). Om 2011 års direktiv i stället genomförs inom ramen för befintlig lagstiftning, kan den jämvikt mellan intressen som redan finns i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen bättre tas tillvara. Det samlade resultatet blir därmed mer balanserat. En sådan lösning underlättar dessutom möjligheten att knyta an till allmänt accepterade tolkningsmetoder.

---

<sup>5</sup> 2000/31/EG, EGT L 178, 17.7.2000, s. 1.

<sup>6</sup> Se prop. 2001/02:150 s. 52.

<sup>7</sup> Se prop. 2001/02:150 s. 159 f.

När det gäller intresset av en balanserad lagstiftning finns skäl att framhålla att 2011 års direktiv gäller betalning för varor och tjänster. Som framgått saknas i Sverige en sammanhållen lagstiftning som reglerar kommersiella tjänstetransaktioner, dvs. en motsvarighet till köplagen vid tillhandahållandet av en tjänst. En särskild lag om betalningsvillkor vid tjänstetransaktioner skulle alltså utgöra den enda regleringen på området. Denna lagstiftning skulle ha till uttalat syfte att stärka säljarens/borgenärens position i förhållande till köparen/gäldenären. Detta kan leda till obalans mellan olika i och för sig skyddsvärda intressen på tjänstemarknaden.

Om metoden med en särskild horisontell lag används frekvent vid genomförande av EU-direktiv, kommer den nationella rättsordningen att på sikt bli fragmentiserad. Varje särskild fråga skulle få en egen lag. Förhållandet mellan den särskilda lagen och den lagstiftning som redan finns på området måste emellertid under alla förhållanden beaktas. För att sluta ett avtal om en affärstransaktion eller avgöra en tvist måste därför ett flertal, delvis överlappande, lagar beaktas. Detta leder till transaktionskostnader i samhället. Svårigheten att överblicka regelverket minskar också lagstiftningens möjlighet att fungera handlingsdirigerande och tvistelösande.

Slutligen kan pekas på den egendomligheten att en speciallag i detta fall skulle medföra att betalningsvillkoren avseende en betydande del av de varu- och tjänstetransaktioner som sker i samhället, inte skulle regleras i den centrala förmögenhetsrättsliga lagstiftningen (räntelag, köplag etc.).

Vi har vid en samlad bedömning funnit att så starka skäl talar emot en särskild lagstiftning om betalningsvillkor vid handels- och tjänstetransaktioner, att vi anser att den metoden inte bör väljas i detta fall. 2011 års direktiv bör i stället – trots de rättstekniska svårigheter detta medför – genomföras i svensk rätt genom att befintlig lagstiftning ändras och kompletteras.

### **6.3 Direktivkravens tillämpningsområde vid genomförandet**

*Direktivet gäller bara handelstransaktioner*

Direktivet gäller för handelstransaktioner, dvs. leverans av varor eller tillhandahållande av tjänster mot ersättning mellan företag eller mellan företag och myndigheter, under förutsättning att det är



myndigheten som är gäldenär. Eftersom det är fråga om minimikrav, kan dock de bestämmelser som föreslås ges ett bredare tillämpningsområde. I våra kommittédirektiv framhålls att som en följd av intresset av en marknadsneutral lagstiftning, ska eftersträvas att den svenska regleringen inte i onödan delas upp beroende på vilket slags partsförhållande eller vilken transaktion det är fråga om. En särskild reglering med en mer begränsad verkan i svensk rätt kan dock i vissa fall vara att föredra. Vi får därför lämna förslag som innebär att direktivets bestämmelser ges ett större tillämpningsområde i svensk rätt än vad som krävs, eller som innebär att särregleringar skapas, men endast om det finns tillräckligt tungt vägande skäl för detta.

#### *Vilka rättssubjekt bör omfattas av en reglering?*

En grundläggande fråga är om det vid genomförandet finns skäl att låta bestämmelserna få ett bredare tillämpningsområde än vad som följer av direktivet. De nya bestämmelserna skulle kunna gälla även vid t.ex. konsumentköp och i fordringsförhållanden mellan privatpersoner.

Regler som omfattar alla rättssubjekt – företag, konsumenter, myndigheter etc. – blir givetvis mer pedagogiska och lagtekniskt lättillgängliga än regler som förses med undantag och avgränsningar. Sådana undantag och avgränsningar riskerar att leda till tolkningsproblem. Generellt tillämpliga bestämmelser bidrar också till en marknadsneutral lagstiftning.

Det går emellertid inte att bortse från att 2011 års direktiv är inriktat på kommersiella förhållanden (i ingresspunkt 8 anges särskilt att direktivet inte bör omfatta konsumenter). Bestämmelserna är utformade till skydd för borgenären. En konsument, som ju normalt befinner sig i gäldenärsrollen, skulle därför drabbas negativt av att omfattas av regleringen. Det har inte framkommit att det finns ett behov av att skydda näringsidkare mot konsumenters betalningsförseningar genom så kraftfulla åtgärder som det trots allt är fråga om (i form av längsta betalningsperioder och ökade kostnader vid betalningsförseningar). Det marknadsneutrala argumentet för generella bestämmelser har inte heller samma tyngd i konsumentens sammanhang.

De skäl som finns för att genom lagstiftning verka för snabbare betalningar – t.ex. förbättrad likviditet för små och medelstora

företag – har liten bäring när det gäller transaktioner mellan privatpersoner. Det är därför svårt att se någon anledning att låta denna typ av transaktioner (t.ex. köp av begagnade saker) omfattas av det regelverk som följer av 2011 års direktiv.

En annan fråga är om bestämmelserna som gäller företag även bör omfatta myndigheter som är borgenärer. Direktivets strängare regler för myndigheter avser enbart de situationer då myndigheten befinner sig i gäldenärsrollen (artikel 4). I det sammanhanget kan konstateras att myndigheter som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk natur är att bedöma som näringsidkare enligt svensk civilrätt.<sup>8</sup> Det saknas skäl att i detta fall frånga denna ordning. En myndighet som i borgenärsställning agerar som näringsidkare, kommer alltså att omfattas av de nya bestämmelserna för företag.

Direktivet hindrar i och för sig inte att myndigheter i borgenärsställning generellt ges samma rättigheter som företag. Frågan är emellertid om en sådan ordning vore lämplig. Förhållandena är mer mångfasetterade och därmed svårare att överblicka när myndigheten inte agerar i egenskap av näringsidkare (dvs. när det inte är fråga om yrkesmässig verksamhet av ekonomisk natur). Det förekommer t.ex. ofta offentligrättsliga inslag och skattefinansiering. Det finns inte heller något egentligt skyddsbehov för myndigheter som motiverar ett förstärkt skydd. Vi gör därför samma bedömning som vid genomförandet av 2000 års direktiv och anser inte att bestämmelserna för näringsidkare generellt ska tillämpas även för myndigheter i borgenärsrollen.<sup>9</sup>

Vår sammanfattande bedömning är att det allmänt framstår som mest lämpligt att begränsa de nationella bestämmelsernas räckvidd till att enbart omfatta handelstransaktioner i enlighet med 2011 års direktiv. Det bör därför krävas skäl av viss tyngd, för att låta en bestämmelse få ett bredare tillämpningsområde än vad som följer av direktivet.

---

<sup>8</sup> Prop. 2001/02:132 s. 45.

<sup>9</sup> Prop. 2001/02:132 s. 31 f. och 40.

*Vilka typer av fordringar bör omfattas av en reglering?*

Direktivet gäller endast fordringar som avser betalning för varor eller tjänster. Fordringar till följd av köp av fast egendom eller immateriella rättigheter faller exempelvis inte inom direktivområdet.<sup>10</sup>

Intresset av en marknadsneutral lagstiftning, som omfattar alla typer av fordringar, talar för en generell regel. Som nämnts ska inte heller det pedagogiska värdet av en lättillgänglig regel underskattas. En uppdelning riskerar att leda till osäkerhet om vilka regler som är tillämpliga i ett enskilt fall och bidrar på så sätt till transaktionskostnader. Det skyddsvärda i att behålla en mindre borgenärsvänlig reglering för kommersiella fordringar utanför direktivområdet kan dessutom ifrågasättas.

Samtidigt är det otvivelaktigt så att direktivet är utformat med tanke på fordringar till följd av leveranser av varor och tjänster. Konsekvenserna av ett generellt tillämpningsområde kan vara svåra att överblicka. Ett exempel är fordringar till följd av olika former av finansiella instrument, där vissa direktivbestämmelser om betalningsperiodens längd skulle kunna skapa problem. Det har inte heller framkommit att det skulle finnas problem med sena betalningar utanför direktivområdet. Slutligen bör beaktas att ett generellt utökat tillämpningsområde innebär en inskränkning av avtalsfriheten, vilket bör kräva goda skäl.

Vår uppfattning är sammantaget att det bör krävas skäl av viss tyngd, för att låta en bestämmelse gälla andra fordringar än sådana som avser betalning för varor och tjänster.

## 6.4 En tvingande eller dispositiv reglering?

I några fall är direktivets bestämmelser tvingande och måste därför få en tvingande utformning när de genomförs i svensk rätt. Andra bestämmelser ger däremot parterna mer eller mindre beslututrymme. Eftersom det är fråga om ett minimidirektiv, finns det dock i och för sig inte något hinder mot att i nationell rätt göra även sådana regler tvingande. Parterna skulle då inte ha möjlighet att avtala om att bestämmelserna inte ska gälla.

För att syftet med 2011 års direktiv ska uppnås, att bekämpa sena betalningar, krävs att de åtgärder som genomförs är effektiva. Det kan argumenteras att om parterna tillåts avtala om att de nya

---

<sup>10</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 39.

bestämmelserna inte ska gälla, finns en risk att reformen inte får avsedd effekt. Denna risk är särskilt stor om det är fråga om ett ojämnt partsförhållande, t.ex. i fall när en liten underleverantör i princip bara har en kund. Detta kan sägas tala för en tvingande reglering.

Det finns emellertid även skäl som talar emot en tvingande lagstiftning. Till att börja med kan konstateras att betalningstiderna i svenskt näringsliv inte i sig ger skäl till några ingripande åtgärder (se kapitel 2). På ett mer allmänt plan kan konstateras att förmögenhetsrätten bygger på principen om avtalsfrihet (jfr kommittédirektiven, s. 5). Som nämnts kan principen motiveras med att det är marknadens aktörer som är mest lämpade att avgöra frågor om avtals ingående och innehåll (se kapitel 4). Detta förhållningssätt anses gynna både de kommersiella aktörerna och samhället i stort. Det måste beaktas att betalningsvillkoren bara är en av flera delar av ett avtal. En lång betalningsperiod kan vid en förhandling kompenseras med att säljaren t.ex. får ett bättre pris för varan eller tjänsten. Att med lagstiftning hindra marknadens aktörer att förhandla om delar av villkoren för en transaktion är därför problematiskt. Om svenska företags avtalsfrihet inskränks mer än vad som följer av direktivet, finns det också en risk för att deras konkurrenskraft försämras. De skulle t.ex. inte kunna erbjuda lika förmånliga betalningsvillkor som sina europeiska konkurrenter.

När det gäller problematiken med små underleverantörer som är beroende av en stor kund, finns det redan konkurrensrättsliga regler som ska förhindra ett missbruk av dominerande ställning (se avsnitt 4.8). Ytterligare tvingande civilrättsliga regler skulle i praktiken sannolikt inte underlätta för en underleverantör att, i förhållande till en dominerande motpart, kräva bättre betalningsvillkor. I detta sammanhang bör också beaktas att det finns verksamma civilrättsliga och marknadsrättsliga regler som kan användas för att angripa oskäligen avtalsvillkor. Vid oskälighetsbedömningen ska särskilt beaktas om avtalsförhållandet är ojämnt (se vidare avsnitt 4.8).

Sammanfattningsvis har vi gjort bedömningen att det i princip inte finns skäl att gå längre än vad direktivet kräver när det gäller att införa tvingande regler. I den mån direktivet medger en dispositiv reglering, bör alltså även de nya bestämmelserna i svensk rätt vara dispositiva.

## 6.5 Direktivets bestämmelser om oskäliga avtalsvillkor

### *Civilrättsliga krav*

Direktivet ställer upp ett allmänt krav på att medlemsstaterna ska säkerställa att en borgenär har möjlighet att angripa ett grovt oskäligt avtalsvillkor eller bruk. Detta innefattar betalningsvillkor som reglerar tidpunkt eller period för betalning, räntesats för ränta vid sen betalning eller ersättning för indrivningskostnader (artikel 7.1). Ett villkor som är grovt oskäligt mot borgenären ska antingen inte vara ”verkställbart” eller ska ge ”upphov till skadeståndsskyldighet”. 2011 års direktiv är i denna del i sak överensstämmande med vad som föreskrevs i 2000 års direktiv.

Det finns i svensk rätt en generell möjlighet att angripa oskäliga avtalsvillkor genom den s.k. generalklausulen i 36 § avtalslagen (se den närmare redogörelsen i avsnitt 4.8); det krävs alltså inte att oskäligheten är grov. Bestämmelsen är tillämplig vid alla typer av avtal, dvs. även sådana där en myndighet är avtalspart. Oskäliga avtalsvillkor kan jämkas eller lämnas utan avseende. Som framhölls i samband med genomförandet av 2000 års direktiv får direktivets krav därmed anses vara uppfyllt, eftersom en överenskommelse som ”lämnas utan avseende” inte är ”verkställbart”. I det sammanhanget kan noteras att i det tidigare direktivet angavs att om en överenskommelse bedöms vara grovt oskälig ska de lagstadgade villkoren gälla, såvida inte de nationella domstolarna fastställer andra villkor som är skäliga (artikel 3.3). Att det inte längre uttryckligen anges att domstolen kan jämka villkor, innebär inte någon ändring i sak. Om en domstol jämkar oskäliga villkor och i stället fastställer andra villkor, ”verkställs” inte de oskäliga villkoren.

Enligt direktivet ska även oskäliga sedvänjor och bruk kunna angripas. Generalklausulen torde förvisso inte vara direkt tillämplig på oskäliga sedvänjor. Som framgår av avsnitt 4.8 kan emellertid sådana bruk enligt allmänna rättsprinciper jämkas eller lämnas utan avseende på motsvarande sätt som gäller för avtalsvillkor.<sup>11</sup> Denna princip får anses vara så etablerad att direktivets krav därigenom är uppfyllda.

De allmänna kraven i artikel 7.1, att grovt oskäliga betalningsvillkor ska kunna angripas civilrättsligt, uppfylls således i svensk

---

<sup>11</sup> Se uttalanden i förarbetena till köplagen, prop. 1988/89:76 s. 66 samt Håstad, Den nya köprätten, 2003, s. 33.

rätt. Det finns därför inte skäl att föreslå någon lagändring i denna del.

Utöver de allmänna kraven innehåller direktivet även ett par mer specifika bestämmelser om att vissa typer av betalningsvillkor i sig ska bedömas som oskäligen. Det gäller villkor om dels att ränta vid sen betalning inte får tas ut (artikel 7.2), dels att borgenären inte har rätt till ersättning för indrivningskostnader (artikel 7.3). Dessa frågor behandlas i anslutning till övervägandena angående ränta respektive indrivningskostnader (se avsnitt 8.3 respektive 9.6).

### *Marknadsrättsliga krav*

Vid sidan av de civilrättsliga kraven ställer direktivet även krav på att det ska finnas en möjlighet att förhindra ett fortsatt bruk av grovt oskäligen betalningsvillkor (artikel 7.4). Dessutom finns en bestämmelse om talerätt i frågor om förbud mot grovt oskäligen villkor (artikel 7.5). Dessa marknadsrättsliga bestämmelser motsvarar fullt ut kraven i 2000 års direktiv (artikel 3.4 och 3.5). Vid genomförandet av det direktivet ändrades avtalsvillkorslagen så att lagen gäller även för villkor som en myndighet eller annat offentligt organ ställer upp vid handelstransaktioner. Dessutom gavs sammanslutningar med ett befogat intresse av att företräda näringsidkare rätt att föra talan om förbud mot avtalsvillkor vid Marknadsdomstolen.<sup>12</sup>

Vår bedömning är att svensk rätt genom de lagändringar som föranleddes av 2000 års direktiv uppfyller direktivets marknadsrättsliga krav. Det finns därför inte behov av någon lagändring.

---

<sup>12</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 38 ff. Jfr dock viss kritik i kommissionens uppföljningsrapport Review of the effectiveness of European Community legislation in combating late payments (Contract 30-CE0039936/00-92), s. 150.

## 7 Kortare betalningsperioder

### 7.1 Inledning

Bestämmelserna i 2000 års direktiv tog sikte på att bekämpa sena betalningar, dvs. en betalning som sker efter förfallodagen. En central del av direktivet var att säkerställa ett sanktionssystem vid sena betalningar, främst genom regler om dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader. Även om förfallodagen inte överskrids, kan emellertid den betalningstid som parterna kommer överens om vara betungande för borgenären. 2011 års direktiv innehåller därför även bestämmelser som syftar till att motverka alltför långa avtalade betalningsperioder. Det finns regler om längsta betalningstider vid handelstransaktioner mellan företag (artikel 3) och mellan företag och myndigheter (artikel 4).

I detta kapitel redovisar vi våra överväganden angående de delar av direktivet som handlar om betalningsperiodens längd (främst artiklarna 3.4, 3.5, 4.3–4.6). Inledningsvis redogörs för hur vi tolkar direktivets regler om betalningsperiodens längd (avsnitt 7.2). Därefter redovisas våra slutsatser kring dels behovet av författningsändringar, dels en lagregels närmare utformning när det gäller betalningstider vid handelstransaktioner mellan företag (avsnitt 7.3). Avsnittet följs av motsvarande bedömning i fall när gäldenären är en offentlig myndighet (avsnitt 7.4). Slutligen redogör vi för våra överväganden kring en särskild direktivbestämmelse om hur länge som en köpare ska tillåtas att undersöka en levererad vara eller tjänst innan betalning sker (avsnitt 7.5).

## 7.2 Direktivets krav om betalningsperiodens längd

**Bedömning:** Direktivet ställer krav på att medlemsstaterna säkerställer vissa begränsningar av betalningsperiodens längd vid handelstransaktioner.

### *Direktivbestämmelsernas innehåll*

I 2011 års direktiv har införts vissa begränsningar av betalningsperiodens längd. I skälen till direktivet konstateras att betalningstiden i avtal mellan företag generellt bör begränsas till högst 60 dagar, men att det kan förekomma situationer då det finns behov av längre betalningstider, t.ex. när företag vill erbjuda sina kunder handelskredit. Det anges att det därför även fortsättningsvis bör vara möjligt för parterna att särskilt avtala om betalningstider som överstiger 60 dagar, dock under förutsättning att en sådan förlängning inte är grovt oskälig mot borgenären (ingresspunkt 13).

Direktivbestämmelsen för handelstransaktioner mellan företag har formulerats så att "den betalningsperiod som fastställs i avtalet" inte får överstiga 60 kalenderdagar" om inte annat uttryckligen fastställts i avtalet" och under förutsättning att det inte är grovt oskäligt mot borgenären i den mening som avses i artikel 7 (artikel 3.5).

I fall när gäldenären är en myndighet, har avtalsfriheten beskrivits i större utsträckning än vad som gäller mellan företag. I skälen till direktivet anges att myndigheter i regel har bättre finansieringsmöjligheter än företag och samtidigt är mindre beroende av att bygga upp stabila affärsförbindelser. Det konstateras att myndigheters långa betalningstider och sena betalningar leder till omotivierade kostnader för företagen. Det bedöms därför vara lämpligt med särskilda bestämmelser om betalningstidens längd i de fall gäldenären är en myndighet (ingresspunkt 23).

Direktivbestämmelserna för handelstransaktioner mellan myndigheter och företag anger att betalningsperioden som huvudregel inte får överstiga 30 dagar efter det att fakturan eller leveransen har mottagits alternativt leveransen har kontrollerats enligt avtal eller lag (artikel 4.3). Den betalningstid som "fastställs i avtalet" får dock uppgå till högst 60 dagar, om det "uttryckligen överenskommit i avtalet" och "under förutsättning att det objektivt sett är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag" (artikel 4.6). Medlemsstaterna har därutöver möjlighet att för vissa



särskilda typer av myndigheter medge ett generellt undantag som tillåter upp till 60 dagars betalningsperiod (artikel 4.4).

I direktivet finns en särskild bestämmelse om att direktivet inte ska påverka parternas möjligheter att avtala om betalningsplaner för avbetalningar (artikel 5).

*Hur ska direktivets krav angående betalningsperiodens längd tolkas?*

Direktivets bestämmelser om betalningsperiodens längd är oklara. Någon vägledning kan inte heller sökas i de olika språkversionerna av direktivet, eftersom reglerna i detta avseende har formulerats på ett likartat sätt. Bestämmelserna anger alltså att en avtalad betalningsperiod inte får överstiga 30 dagar för myndigheter eller 60 dagar för företag, om inte annat uttryckligen har avtalats. För myndigheter gäller en yttersta gräns om 60 dagar. I förhållanden mellan näringsidkare skulle det däremot kunna hävdas att direktivbestämmelserna i princip inte innebär annat än att avtalsfrihet råder (under förutsättning att det inte är fråga om ett grovt oskäligt betalningsvillkor). Någon yttre gräns för betalningsperiodens längd finns inte om den ”uttryckligen” har fastställts i avtalet. Med en sådan tolkning skulle svensk rätt – som anger att betalning normalt ska ske genast vid anfordran – redan uppfylla direktivets krav angående betalningsperiodens längd. Frågan är emellertid om detta vore en lojal tolkning av direktivet.

Det finns flera omständigheter som talar emot att syftet med direktivbestämmelserna enbart är att fastställa parternas avtalsfrihet. Det framstår till att börja med som egendomligt med så specifika tidsgränser som 30 och 60 dagar, om avsikten inte är att dessa faktiskt ska efterlevas. I skälen till direktivet anges också att betalningstidernas längd bör begränsas (ingresspunkt 13 och 23). Något sådant kan knappast uppnås genom bestämmelser som enbart slår fast att avtalsfrihet råder.

Det bör även beaktas att det i artiklarna görs en åtskillnad mellan betalningsperioder som ”fastställs i avtalet” och sådana som ”uttryckligen” har fastställts i avtalet. I andra sammanhang har det ansetts att EU-rättsliga krav på ”uttrycklighet” har en materiell innebörd (se vidare avsnitt 7.3.1).<sup>1</sup>

Direktivets bestämmelser om betalningstider innebär enligt vår bedömning en rätt för borgenären att faktiskt få betalt inom de

---

<sup>1</sup> Se bl.a. 19 § första stycket kommissionslagen.

tidsfrister som anges i artikel 3.5 och 4.6. Vi ska enligt kommittédirektiven överväga om den rätt till dröjsmålsränta som följer av räntelagen innebär en tillräcklig begränsning av betalningsperiodernas längd, åtminstone i förhållanden mellan företag. Räntelagen tillförsäkrar en borgenär rätt till dröjsmålsränta när en betalningsfrist har överträtts. Det är dock principiellt fråga om två olika frister, även om en fordrans förfallodag och tidpunkten från vilken dröjsmålsränta ska utgå, kan sammanfalla tidsmässigt. Om inte fordringen är förfallen till betalning, finns inte någon skyldighet för gäldenären att betala kapitalbeloppet. En rätt till ränta utgör alltså inte ett säkerställande av betalningsperiodens längd.

Vår slutsats är därför att direktivet bör tolkas så att om inte förutsättningarna för de särskilt angivna undantagen är uppfyllda (uttryckligen avtalat etc.), ska borgenären enligt nationell lagstiftning ha rätt att få betalt senast inom de tidsfrister som anges i artikel 3.5 och 4.6.

### 7.3 Betalningsperioden vid handelstransaktioner mellan näringsidkare

**Förslag:** En fordran på betalning för varor och tjänster ska, i ett förhållande mellan näringsidkare, aldrig förfalla till betalning senare än 60 dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas, om inte borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod. En bestämmelse med denna innebörd ska införas i räntelagen.

#### 7.3.1 Behovet av lagstiftning

Det är angeläget att en borgenärs fordringar betalas inom rimlig tid. Som framgår i kapitel 2 innebär långa betalningstider bl.a. att borgenärens likviditet försämras. Detta påverkar företagets förmåga att betala sina egna utgifter, men också möjligheterna till nyinvesteringar och utveckling av verksamheten. I förlängningen kan detta få en negativ inverkan på företagets lönsamhet och konkurrenskraft. Detta kan i sin tur få följdverkningar för andra företag och för samhällsekonomin. Utredningen om långa betalningstider pekade på att det inom vissa branscher i Sverige finns problem

med långa avtalade betalningstider. Det finns därför, även vid sidan av kraven i 2011 års direktiv, goda skäl att vidta åtgärder mot alltför långa betalningsperioder. I detta avsnitt ligger dock fokus på frågan om svensk rätt uppfyller direktivets krav på en begränsning av betalningsperiodens längd vid handelstransaktioner mellan företag.

Direktivbestämmelsen anger att den betalningsperiod som *fastställs i avtalet* inte får överstiga 60 kalenderdagar *om inte annat uttryckligen fastställts i avtalet*. Någon närmare förklaring till innebörden av och skillnaden mellan dessa snarlika begrepp ges inte. Uttryckssättet ligger nära ett cirkelresonemang (en betalningsperiod som fastställs i ett avtal är typiskt sett uttryckligen fastställd i avtalet).

En rimlig tolkning av den inledande formuleringen ”fastställs i avtalet”, är att uttrycket omfattar alla sätt som en betalningsperiod kan bestämmas. Utöver skriftliga och muntliga överenskommelser inbegriper detta också avtal som ingås genom passivitet eller konkludent handlande. Även betalningstider som bestäms genom sedvänja eller branschpraxis skulle med en sådan tolkning ingå i uttrycket, trots att det i sådana fall knappast är fråga om avtal i egentlig mening (i avsnitt 4.2 redogörs för olika sätt som betalningsvillkor kan bestämmas i svensk rätt).

För att en betalningsperiod som, på något sätt, bestämts mellan parterna ska få överstiga 60 dagar, anges att den måste ”uttryckligen” ha fastställts i avtalet. Bestämmelsen kan sägas syfta till att säkerställa att borgenären aktivt ska ha godkänt en längre betalningsperiod än 60 dagar.<sup>2</sup>

Med en sådan tolkning av direktivbestämmelsen kan en betalningstid som bestäms genom t.ex. borgenärens passivitet knappast betraktas som uttryckligen avtalad. Detsamma gäller om betalningstiden fastställs genom parts- eller handelsbruk. Problemställningen kan belysas med ett antal exempel.

- *Avtalsslut genom passivitet:* Företag A ska leverera varor till företag B. Parterna förhandlar med varandra om villkoren för köpet, varefter B översänder ett dokument till A, benämnt ”slutlig överenskommelse.” I handlingen anges bland annat att betalning för varorna ska ske 90 dagar efter leverans. A hör inte av sig därefter. När varorna levereras anger A i fakturan att betalning ska ske inom 30 dagar. Enligt svensk rätt kan dock 90 dagars betalningstid anses vara avtalad mellan parterna genom

---

<sup>2</sup> Jfr prop. 2008/09:88 s. 46.

A:s passivitet. Frågan är om betalningstiden i detta fall kan anses vara uttryckligt avtalad.

- *Partsbruk*: Företag A och företag B har under lång tid gjort affärer ihop. B har alltid betalat 90 dagar från leverans, vilket A också har accepterat. Senare ändrar A uppfattning och kräver betalning redan efter 30 dagar. Enligt svensk rätt kan A anses vara bundet av 90-dagarsfristen genom det sedan länge tillämpade partsbruket. Frågan är dock om denna betalningstid också är att betrakta som uttryckligt avtalad.
- *Handelsbruk*: Företag A och företag B verkar i en bransch där betalningstiden generellt uppgår till 90 dagar från leverans. A kräver emellertid att B ska betala 30 dagar efter leverans. Enligt svensk rätt är det inte uteslutet att 90 dagars betalningstid skulle anses gälla mellan parterna, på grund av ett bindande handelsbruk (jfr 3 § köplagen). Frågan är emellertid om en betalningstid som bestäms genom ett sådant handelsbruk är att betrakta som uttryckligt avtalad.
- *Standardavtal*: Företag A ska leverera varor till företag B. Företag B anger att ett visst standardavtal tillämpas, vilket företag A inte ifrågasätter. Standardavtalet, som inte bifogas det individuella avtalet, anger betalningstiden till 90 dagar. A kräver sedan att B ska betala redan efter 30 dagar. Enligt svensk rätt skulle A kunna anses bunden till 90 dagars betalningstid. Frågan är om en sådan betalningstid är att anse som uttryckligt avtalad i direktivets mening.

Svensk rätt tillåter således i vissa fall betalningsperioder som överstiger 60 dagar, trots att det inte är uttryckligen avtalat mellan parterna. Enligt vår bedömning innebär detta att den svenska lagstiftningen inte fullt ut uppfyller direktivets krav. Bestämmelserna om betalningsperiodens längd kräver därför lagstiftningsåtgärder. I det följande prövas hur en sådan lagstiftning lämpligen bör utformas.

### 7.3.2 Marknadsrätt, avtalsrätt eller fordringsrätt?

#### *Valet mellan en marknadsrättslig eller en civilrättslig reglering*

Den första frågan är vilken typ av reglering av betalningsperiodens längd som är mest ändamålsenlig. En möjlighet vore att helt eller delvis införa bestämmelserna om betalningsperiodens längd i form av en marknadsrättslig reglering. En sådan reglering skulle kunna innebära att en näringsidkare som använder vissa typer av betalningsvillkor, ska kunna förbjudas att använda villkoren. Det kan dock diskuteras om marknadsrättsliga bestämmelser verkligen säkerställer den enskilde borgenärens rättigheter enligt 2011 års direktiv, nämligen att få betalt inom vissa tidsgränser. Vidare är den marknadsrättsliga lagstiftningen inriktad på kontroll av avtalsvillkor i egentlig mening, inte förbud mot sedvänjor.<sup>3</sup> Det är därför svårt att med en marknadsrättslig lösning komma till rätta med exempelvis otillbörliga sedvänjor.

I dag regleras frågor som betalningstidpunkt, dröjsmålsränta och ersättning för indrivningskostnader inom civilrätten. Ett genomförande av direktivet i form av en civilrättslig lagstiftning framstår mot denna bakgrund som det mest naturliga alternativet. Civilrättsliga bestämmelser grundar rättigheter som kan göras gällande i domstol. Civilrätten kan alltså användas för att säkerställa en rätt till betalning i det enskilda fallet. Civilrättsliga bestämmelser kan även tillämpas i förhållande till sedvänjor eller handelsbruk som strider mot direktivets bestämmelser. Vi anser därför att det framstår som klart lämpligast att genomföra 2011 års direktiv inom ramen för civilrätten.

Det är möjligt att urskilja i vart fall två civilrättsliga alternativ. Antingen en avtalsrättslig bestämmelse, som anger att vissa typer av betalningsvillkor är ogiltiga, eller en fordringsrättslig bestämmelse, som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Vi prövar i det följande vilket av dessa alternativ som är att föredra.

#### *En avtalsrättslig ogiltighetsregel?*

En avtalsrättslig lösning skulle bestå i en lagregel som föreskriver att vissa typer av betalningsvillkor är ogiltiga. En sådan regel kan ange exempelvis att ett avtalsvillkor som innebär en längre betal-

---

<sup>3</sup> Se t.ex. Nordell i SvJT 1995 s. 132, särskilt s. 140.

ningsperiod än 60 dagar från det att borgenären krävt betalning är ogiltigt (eller oskäligt), om inte borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningstid. Bestämmelsen skulle lämpligen kunna införas i avtalslagen. Lagregler om att ett avtalsvillkor med viss innebörd inte är giltigt är vanligt förekommande i svensk rätt, vilket talar för en sådan lösning.

Vi har emellertid funnit att det är svårt att formulera en lagregel som begränsar betalningsperioderna på det sätt som krävs enligt direktivet. Ogiltighetsregeln måste rimligen ange en starttidpunkt för när beräkningen av betalningsfristen ska börja (för att kunna bedöma om avtalsvillkoret är ogiltigt). I det praktiska affärlivet anges dock betalningsperiodens starttidpunkt på en mängd olika sätt.

Om lagregeln utformas med utgångspunkt i att betalningsperiodens starttidpunkt är bestämd på ett visst sätt, t.ex. från fakturan, är det tveksamt om ett passivt ingånget avtal som anger att betalning ska ske 90 dagar från leveransen strider mot ogiltighetsregeln. Ett avtalsrättsligt alternativ förutsätter mot denna bakgrund antingen en otydlig lagtext – en odefinierad betalningsperiod får inte överstiga 60 dagar – eller en mycket detaljerad bestämmelse med angivande av olika möjliga starttidpunkter för betalningsperioden (jfr artikel 4.3 i 2011 års direktiv). Med hänsyn till det stora antalet alternativa starttidpunkter, framstår en ordning med en avtalsrättslig ogiltighetsregel som lagtekniskt problematisk att genomföra. En sådan bestämmelse skulle sannolikt vara svår att tillämpa i det praktiska rättslivet.

Vi anser sammantaget att en avtalsrättslig lösning inte är att föredra.

#### *En fordringsrättslig regel om senaste förfallodag?*

Det andra alternativet är att införa en bestämmelse som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Enligt en sådan regel kan en borgenär ”aktivera” betalningsperioden genom att exempelvis kräva betalning (jfr att en säljare enligt 49 § första stycket köplagen aktiverar förfallotidpunkten för köpeskillingen genom att kräva betalning).

En nackdel med en reglering av förfallodagen är att det framstår som ett större ingrepp i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen än en avtalsrättslig lösning. Det finns endast ett fåtal regler om fordringars förfallotidpunkt.

En fördel med en reglering av förfallodagen är att det blir möjligt att formulera en tydlig och pedagogisk lagregel. Det klar görs att den nya lagstiftningen innebär rättigheter för borgenären; det är borgenären som styr över förfallodagens inträde. Med en sådan bestämmelse skapar det inte några särskilda problem att betalningsperiodens starttidpunkt kan anges på olika sätt i det praktiska affärlivet; förfallofristen aktiveras vid en viss tidpunkt oavsett hur betalningsperioden är bestämd mellan parterna (om förutsättningarna i övrigt för att tillämpa bestämmelsen är uppfyllda).

Sammantaget förordar vi att det införs en bestämmelse som anger när förfallodagen senast inträder. I det följande prövas närmare hur en sådan bestämmelse bör utformas.

### 7.3.3 Vilken lag är lämpligast?

#### *Inledning*

Den närmare utformningen av bestämmelsen är beroende av i vilket regelkomplex den ska införas. Som framgår av våra allmänna överväganden i avsnitt 6.2 anser vi inte att det är lämpligt att direktivet genomförs i form av en särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner. Vi har i stället funnit det mest naturligt att införa regleringen i någon av de närliggande civilrättsliga lagarna, nämligen köplagen, skuldebrevslagen eller räntelagen. I det följande redogörs för våra överväganden kring dessa alternativa lösningar.

#### *Köplagen*

Enligt 49 § första stycket köplagen ska köparen betala köpeskillingen när säljaren kräver det, om inte annat följer av avtalet. Köparen är dock inte skyldig att betala förrän varan hålls honom till handa eller ställs till hans förfogande i enlighet med avtalet. Ett lagtekniskt tilltalande alternativ skulle vara att ansluta till denna bestämmelse genom att tilläggsvis ange att betalningsperioden inte får överstiga 60 dagar, om inte säljaren uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod.

En fördel med att ansluta till en befintlig lagregel om när en fordran ska betalas, är att bestämmelsen ges en logisk placering i lagstiftningen.

Ett problem med en sådan lösning är dock köplagens begränsade tillämpningsområde; köplagen reglerar endast köp av varor (2011 års direktiv gäller även vid kommersiella tjänstetransaktioner). För att ge bestämmelsen tillräcklig räckvidd skulle det därför vara nödvändigt att i förarbetena ange att bestämmelsen också bör tillämpas vid tjänstetransaktioner. Det kan dock ifrågasättas om en sådan lösning är godtagbar från EU-rättslig synvinkel. EU-domstolen har visserligen tidigare accepterat att ett direktiv delvis kan införas genom uttalanden i förarbeten.<sup>4</sup> Samtidigt har domstolen i andra fall poängterat vikten av att direktiv genomförs i form av en tydlig och lättillgänglig lagstiftning.<sup>5</sup> Det är tveksamt om de långtgående analogier det skulle vara fråga om i detta fall är godtagbara ur ett unionsrättsligt perspektiv. Ett genomförande i köplagen skulle förutsätta att lagens regler tillämpas på kontraktsförhållanden som till sin karaktär ligger långt ifrån varuleveranser, t.ex. rådgivnings- eller resebyråtjänster. Att förutsätta att ett sådant analogislut alltid skulle kunna ske framstår inte som lämpligt.

För att undvika problematiken med analogier skulle kunna övervägas att införa en uttrycklig bestämmelse om att 49 § gäller även vid köp av tjänster. Detta skulle dock kunna påverka den tillämpning av köplagens bestämmelser som i dag trots allt sker utanför dess egentliga tillämpningsområde. En bestämmelse om att en viss paragraf även gäller vid tjänstetransaktioner, kan på goda grunder skapa tvekan kring vilka övriga regler i köplagen som kan antas gälla i dessa fall. En sådan lagstiftningsteknik förutsätter därför – om den alls är lämplig – en mer samlad genomgång av köplagens regler för att klargöra vilka som bör tillämpas även vid köp av tjänster. Därtill kommer att direktivet inte är begränsat till köp, utan varje tillhandahållande av varor och tjänster mot betalning omfattas; således även hyra och leasing.<sup>6</sup>

Sammantaget har vi bedömt att det inte är möjligt att genomföra bestämmelsen om betalningsperiodens längd i köplagen.

---

<sup>4</sup> Se närmare EG-domstolens dom den 7 maj 2002 i mål C-478/99 angående att Sverige inte i lagtext infört en lista över oskäligen avtalsvillkor som anges i EG-direktivet 93/13/EEG om oskäligen villkor i konsumentavtal i lagtexten, utan endast hänvisat till den i förarbetena till lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

<sup>5</sup> Se bl.a. EG-domstolens domar den 23 mars 1995 i mål C-365/93 och den 10 maj 2001 i mål C-144/99.

<sup>6</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 46.



### *Skuldebrevslagen*

Även skuldebrevslagen innehåller bestämmelser om betalningstider. Om förfallodagen inte är avtalad, ska gäldenären betala vid anfordran (5 §). Det kan hävdas att lagen inte har ett lika begränsat tillämpningsområde som köplagen. Lagen reglerar visserligen endast skuldebrev men anses samtidigt ge uttryck för allmänna förmögenhetsrättsliga principer. Lagens bestämmelser brukar därför i högre grad än köplagen anses kunna tillämpas generellt på förmögenhetsrättens område. Från detta perspektiv framstår det i och för sig som möjligt att placera regler om betalningsperiodens längd i skuldebrevslagen.

Det skulle emellertid bli fråga om en förhållandevis specifik lagregel, till skillnad från skuldebrevslagens mer allmänt hållna principer. Det kan därför ifrågasättas vilken räckvidd bestämmelsen egentligen skulle få. Att en lagregel införs i skuldebrevslagen är inte tillräckligt för att den ska kunna sägas ge uttryck för en allmän rättsprincip. En sådan lösning skulle t.o.m. kunna skada skuldebrevslagens ställning inom förmögenhetsrätten. Om alltför specifika bestämmelser införs i skuldebrevslagen, kan det uppstå osäkerhet om vilka av lagens regler som ger uttryck för allmänna förmögenhetsrättsliga principer och vilka som inte gör det. Behovet av analogislut skulle dessutom kunna kritiseras på samma EU-rättsliga grunder som köplagsalternativet.

Med beaktande av allt detta anser vi inte att det är lämpligt att i skuldebrevslagen införa en begränsningsregel om betalningsperiodens längd vid handelstransaktioner.

### *Räntelagen*

Räntelagen har, till skillnad från både köplagen och skuldebrevslagen, ett tillräckligt brett direkt tillämpningsområde. Lagen gäller för alla penningfordringar på förmögenhetsrättens område (1 §). Nackdelen är att lagen inte alls reglerar en fordrans förfallotidpunkt, utan endast förhållandena kring när och hur ränta ska utgå. En placering i räntelagen kan därför ifrågasättas på rättssystematiska grunder.

Det finns dock även skäl som talar för en placering i räntelagen. Lagen innehåller bestämmelser om dröjsmålsränta, vilket är en väsentlig del av sanktionssystemet för att motverka sena betalningar. Reglerna om dröjsmålsränta har ett nära samband med

fordringars förfallodag, eftersom ränta endast utgår när ”betalningstiden försittes” (se 3 och 4 §§ räntelagen). Detta samband gör att en bestämmelse om fordringars förfallodag bör kunna placeras i räntelagen.

Vi bedömer sammantaget att räntelagen är det lämpligaste alternativet. En bestämmelse om vissa fordringars förfallotidpunkt bör därför införas där.

### 7.3.4 Hur bör en lagregel närmare utformas?

#### *Inledning*

Om inget annat är bestämt mellan parterna, gäller som huvudregel i svensk rätt att gäldenären ska betala en skuld när borgenären kräver det. Detta framgår bl.a. av 49 § första stycket köplagen och 5 § skuldebrevslagen. Denna huvudregel bör kompletteras med en bestämmelse som anger när en fordran senast förfaller till betalning. Avsikten bör inte vara att bestämmelsen ska ange någon ”normal” betalningstid vid handelstransaktioner mellan företag. I detta avsnitt behandlas frågan om hur en sådan skyddsregel närmare bör utformas.

#### *Betalningsperiodens början*

Direktivet anger inte från när betalningsperioden på 60 dagar ska beräknas. Det finns ett antal tänkbara starttidpunkter. Ett alternativ är att utgå från de tidpunkter som direktivet föreskriver för betalningstiden vid transaktioner mellan företag och myndigheter, nämligen från det att fakturan eller leveransen har mottagits alternativt leveransen har kontrollerats enligt avtal eller lag (artikel 4.3, jfr även artikel 3.3 b). En lagregel som innehåller en uppräknning av flera olika starttidpunkter framstår dock som onödigt komplicerad och kan ge upphov till inte obetydliga tolkningssvårigheter.

För att åstadkomma en tydlig bestämmelse är det lämpligare att utgå från en tidpunkt, som är enkel att fastställa. Det skulle exempelvis kunna vara vid leveransen. Dessförinnan har det normalt inte uppkommit någon skyldighet för gäldenären att betala. Ett problem med en sådan lösning är dock de bevissvårigheter som kan uppstå vid bedömningen av när leverans har skett.

I svensk lagstiftning brukar betalningsfristen utgå från det att krav på betalning har framställts (jfr t.ex. 5 § skuldebrevslagen och 49 § köplagen). Rättelagens 30-dagarsfrist börjar att löpa från det att borgenären har avsänt en räkning eller på annat sätt framställt krav på betalning (se 4 §). Jämfört med leveranstillfället är en sådan lösning enklare att hantera ur bevishänseende. I skälen till direktivet understryks även fakturans betydelse för bestämmandet av betalningsfristen (ingresspunkt 18). Enligt vår uppfattning är det rimligt att lägga ett aktivitetskrav på borgenären att faktiskt kräva att gäldenären betalar sin skuld, för att en betalningsfrist ska börja löpa.

Vår slutsats är att betalningsperioden bör inledas när borgenären kräver att gäldenären ska betala en fordran. Förutsättningarna för att en fordran ska anses ha uppkommit kan framgå av avtal, lag eller rättspraxis och bör inte regleras i samband med den förfalloregele vi föreslår. En förutsättning för att regeln över huvud taget ska bli tillämplig bör emellertid vara att det faktiskt finns en giltig fordran.

Borgenären bör kunna framställa kravet såväl muntligen som skriftligen och regleringen bör vara teknikneutral (ett krav bör t.ex. kunna framställas per e-post). För en så ingripande rättsföljd som att hela fordringen förfaller till betalning, och därmed även utgör grund för rättsliga åtgärder, bör det däremot krävas mer än att borgenären har skickat iväg ett brev. Det är rimligt att begära att betalningskravet ska ha kommit fram till gäldenären för att betalningsperioden ska börja löpa. En annan sak är att bevisbördan i detta sammanhang bör placeras så att om borgenären visar att betalningskravet har avsänts med post, bör gäldenären vara skyldig att göra det sannolikt att brevet inte har kommit fram (se vidare författningskommentaren till förslaget till 2 a § rättelagen). Att det någon gång kan uppkomma tveksamhet om vilken exakt dag en gäldenär mottog brevet, och tidsfristen därmed började löpa, bör utan större svårigheter kunna hanteras i praktiken och får därför godtas. Om det bedöms avgörande, är det möjligt för borgenären att säkerställa utredning om dagen för gäldenärens mottagande av betalningskravet genom t.ex. rekommenderad försändelse eller e-postbekaftelse.

Vi föreslår alltså en lagregel som innebär att betalningsperioden inleds när borgenären framställer ett krav på att fordringen betalas.

*Direktivets krav på uttryckligt avtal*

Direktivet anger att tidsfristen om 60 dagar får överskridas om en längre betalningstid ”uttryckligen fastställs i avtalet”. Som framgått (se avsnitt 7.3.1) bör i begreppet ”uttryckligen” anses ligga ett krav på att borgenären aktivt ska ha tagit ställning till betalningstiden. Frågan är hur ett sådant aktivitetskrav bör utformas i lagtexten.

Svensk rätt intar en pragmatisk hållning till hur standardvillkor införlivas i ett individuellt avtalsförhållande (se närmare avsnitt 4.2). I många fall är det tillräckligt med en hänvisning till standardavtalet. Denna ordning har tjänat det svenska näringslivet väl. Regler som gör det mer komplicerat att införliva standardvillkor i avtalsförhållanden är därför i sig inte önskvärda. Vår tolkning av 2011 års direktiv innebär emellertid, som framgått, att en enkel slentrianmässig hänvisning till ett standardavtal inte är tillräcklig för att en betalningstid som överstiger 60 dagar ska anses uttryckligen avtalad i direktivet mening. En utgångspunkt måste dock vara att en lagregel angående krav på uttryckligt avtal, ska utformas på ett sätt som inte påverkar bedömningen av hur standardvillkor i övrigt införlivas i individuella avtalsförhållanden.

Direktivet anger att betalningstiden ska vara fastställd i *avtalet*. Ett sätt att formulera en lagregel kan vara att helt enkelt anknyta till direktivbestämmelsen och ange att det ska vara fråga om en betalningsperiod som är uttryckligen avtalad mellan parterna. Vad som är att bedöma som ett *uttryckligt* avtal kan emellertid ge upphov till tolkningssvårigheter. Formuleringen ligger nära ett cirkelresonemang eftersom avtal per definition är ”avtalade” och i svensk rätt görs inte någon skillnad på uttryckliga och inte uttryckliga avtal. Vi anser därför inte att detta är en lämplig formulering av direktivets krav.

Ett alternativ kan vara att i stället utgå från borgenärens agerande. Direktivet syftar rimligen till att säkerställa att borgenären ges ett verkligt inflytande över betalningsperiodens längd. En bestämmelse skulle därför kunna knytas till att borgenären uttryckligen ska ha godkänt, accepterat eller medgett en längre betalningstid. På så sätt fångas även andra rättshandlingar än regelrätta avtal upp. Lösningen är borgenärsvänlig och ligger därför i linje med direktivets syfte. Vi bedömer sammantaget att en sådan utformning är att föredra. I valet mellan uttrycken ”godkänt”, ”accepterat” eller ”medgett”, framstår ”godkänt” som det mest neutrala uttryckssättet och

bör därför väljas. Detta begrepp används även i annan lagstiftning.<sup>7</sup> Det bör således krävas att borgenären uttryckligen ska ha godkänt en längre betalningsperiod än 60 dagar.

### *Bestämmelsens förhållande till betalningsplaner*

Direktivet anger att direktivbestämmelserna inte ska påverka parternas möjligheter att avtala om betalningsplaner (artikel 5). Frågan är om detta bör anges i lagtexten.

Som framgått föreslår vi att en fordran ska kunna förfalla senare än 60 dagar från betalningskravet, om borgenären uttryckligen godkänner en längre betalningsperiod. Detta innefattar även en överenskommelse om att skulden ska delbetalas enligt en betalningsplan. Det finns därför inte något behov av att i lagregeln särskilt ange att bestämmelsen inte ska påverka parternas möjligheter att avtala om betalningsplaner.

Det bör noteras att det därmed krävs att borgenären uttryckligen godkänner betalningsplanen. Förslaget går i detta avseende något längre än vad direktivet kräver. Enligt vår tolkning av direktivet skulle det vara tillåtet med en betalningsplan som sträcker sig längre än 60 dagar, även om planen inte har avtalats uttryckligen. Ett handelsbruk eller ett passivt ingånget avtal om sådana avbetalningar, skulle således i och för sig vara tillräckligt. Skyddsintresset när det gäller betalningsplaner som ingås genom t.ex. passivitet från borgenärens sida eller genom slentrianmässiga hänvisningar till standardavtal, måste dock ifrågasättas. Ett krav på uttryckligt godkännande har även i detta fall den positiva konsekvensen att parterna särskilt uppmärksammar frågan om betalningstidens längd. En sådan marginell påverkan på avtalsfriheten kan alltså på goda grunder försvaras. Vi föreslår därför inte något särskilt undantag för dessa fall; även betalningsplaner måste vara uttryckligen godkända av borgenären.

---

<sup>7</sup> Se t.ex. 19 § kommissionslagen och prop. 2008/09:88 s. 139.

*Skälighetskravet*

I direktivbestämmelsen om betalningstidens längd anges att en betalningsperiod som överstiger 60 dagar – trots att den är uttryckligen avtalad – inte får vara grovt oskälig mot borgenären. Parterna har således inte utrymme att avtala om vilka betalningstider som helst.

Som framgår av våra överväganden i avsnitt 6.5 finns det i svensk rätt tillräckliga möjligheter att angripa oskäliga betalningsvillkor. Detta gäller oavsett om det är fråga om villkor som uppställs i avtal eller genom sedvänja. En oskäligt lång betalningsperiod är alltså inte tillåten enligt gällande svensk rätt. Det finns därför inte något behov av att i den föreslagna lagregeln ange att betalningsperiodens längd inte får vara oskälig mot borgenären.

I sammanhanget bör noteras att 60-dagarsregeln ger uttryck för en yttre gräns och att den alltså inte anger någon standard för en normal betalningsperiod. Detta innebär att även betalningstider som understiger 60 dagar i vissa fall skulle kunna vara att bedöma som oskäliga.

*En kortare betalningsperiod än direktivet kräver?*

Direktivbestämmelsen ställer upp en tidsgräns om 60 dagar. Eftersom det är fråga om ett minimidirektiv till skydd för borgenären är det i och för sig möjligt att föreslå en strängare reglering än direktivet föreskriver. Lagregeln skulle kunna ange en längsta betalningstid om t.ex. 30 dagar.

Som framgår av våra allmänna överväganden i avsnitt 6.4 anser vi att det i princip inte finns skäl för att införa mer tvingade inslag i lagstiftning än vad direktivet kräver. På väsentligen samma grunder som anförs där anser vi inte heller att det finns skäl eller ens vore lämpligt att föreslå en lagregel som föreskriver en kortare betalningsperiod än 60 dagar.

*Tillämpningsområde*

Vi har inte funnit tillräckliga skäl för att låta lagregeln få ett bredare tillämpningsområde än vad direktivet anger (se våra allmänna överväganden i avsnitt 6.3). Lagregeln bör följaktligen endast gälla i

fordringsförhållanden mellan näringsidkare i deras yrkesmässiga verksamhet vid betalning för varor eller tjänster.

### *Sammanfattande slutsatser*

Sammanfattningsvis bör bestämmelsen utformas så att en fordran på betalning för varor eller tjänster i ett förhållande mellan näringsidkare aldrig förfaller till betalning senare än 60 dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas, om inte borgenären uttryckligen har godkänt en längre betalningsperiod.

Genom en sådan lagregel inleds en betalningsperiod vid betalningskravet och betalning ska ske senast 60 dagar därefter. Det finns utrymme för en längre betalningsperiod, men endast under förutsättning att borgenären uttryckligen godkänner det. Kravet på ett uttryckligt godkännande bör gälla även om betalningen ska ske enligt en betalningsplan. Den överenskomna betalningstiden eller betalningsplanen får inte heller vara oskäligt lång. I så fall kan överenskommelsen angripas med stöd av lagstiftningen om oskäliga avtalsvillkor.

Bestämmelsen ändrar inte huvudregeln att betalning ska ske vid anfordran. Regeln är bara aktuell att tillämpa i de situationer när en längre betalningstid bestämts på annat sätt än genom ett uttryckligt avtal (t.ex. passivt ingångna avtal, sedvänjor eller enkla slentrianmässiga hänvisningar till standardavtal).

## 7.4 Betalningsperioden vid handelstransaktioner där gäldenären är en myndighet

**Förslag:** En näringsidkares fordran på en myndighet eller ett annat offentligt organ avseende betalning för varor eller tjänster ska aldrig förfalla till betalning senare än 30 dagar efter det att borgenären har framställt krav på att fordringen betalas. Om borgenären uttryckligen har godkänt att fordringen ska betalas enligt en betalningsplan, ska dock delbeloppen i stället förfalla till betalning enligt vad som följer av planen. En bestämmelse med denna innebörd ska införas i räntelagen

**Bedömning:** Det saknas skäl att tillåta längre betalningstider för vissa typer av myndigheter.

### 7.4.1 Direktivbestämmelserna för myndigheter och lagstiftningsbehovet

Direktivet anger att vid handelstransaktioner där gäldenären är en myndighet ska betalningstiden som huvudregel inte överstiga 30 dagar efter det att fakturan eller leveransen har mottagits alternativt leveransen har kontrollerats enligt avtal eller lag (artikel 4.3). Parterna har därutöver viss möjlighet att uttryckligen avtala om längre betalningstider, men till skillnad från vad som gäller för företag, finns det en tvingande bestämmelse som anger att betalningstiden inte får överstiga 60 dagar (artikel 4.6). Medlemsstaterna får även medge en generell möjlighet till längre betalningsperioder för vissa typer av myndigheter, dock aldrig längre än 60 dagar (artikel 4.4).

Någon motsvarighet till dessa bestämmelser finns inte i svensk rätt. Det står t.ex. klart att den tvingande bestämmelsen om högst 60 dagars betalningstid inte följer av nuvarande lagstiftning. Det krävs därför lagstiftning.

### 7.4.2 Utformningen av en lagregel

*En marknadsrättslig eller en offentligrättslig lösning?*

En bestämmelse om betalningstiden vid handelstransaktioner mellan företag och myndigheter kan utformas på olika sätt. Enligt kommittédirektiven ska vi i första hand överväga en offentligrättslig eller en



marknadsrättslig lösning. Detta skulle innebära att myndigheter förbjuds att avtala om längre betalningsperioder än vad som följer av direktivet. Därmed undviks ett ingrepp i den typiskt sett marknadsneutrala civilrättsliga lagstiftningen. Avtalsfriheten skulle på så sätt inte inskränkas mer än nödvändigt.

Det finns emellertid skäl som talar emot en särskild offentlig- eller marknadsrättslig reglering för myndigheter. Samma generella för- och nackdelar med en marknads- resp. civilrättslig lösning som tidigare nämnts beträffande bestämmelsen för företag (se avsnitt 7.3.2), gäller i lika hög grad för myndigheters handelstransaktioner. Därtill kommer att en marknads- eller offentligrättslig reglering för myndigheter skulle gälla parallellt med den civilrättsliga lagstiftningen för företag. Det skulle alltså vara fråga om två separata regelverk för samma frågor. På så sätt skulle myndigheter i gäldenärsrollen dessutom – tvärtemot vad som får antas vara avsikten med direktivet – få en mildare civilrättslig behandling än företag. Vi anser av dessa skäl att en motsvarande civilrättslig lösning som för företag är att föredra även för myndigheters handelstransaktioner.

#### *Betalningsperiodens början*

När det gäller betalningsperiodens starttidpunkt anger direktivet att 30-dagarsfristen ska räknas från det att fakturan eller leveransen har mottagits alternativt leveransen har kontrollerats enligt avtal eller lag (artikel 4.3).

Fristerna i 2000 års direktiv för när ränta ska utgå var likalydande med betalningsfristerna i 2011 års direktiv. Vid genomförandet av 2000 års direktiv bedömdes det vara mer förmånligt för borgenären att starttidpunkten räknades från betalningskravet jämfört med de alternativa tidpunkterna enligt direktivet.<sup>8</sup> Vi ansluter till den bedömningen. Det är trots allt borgenären som, genom att framställa ett betalningskrav, förfogar över betalningsperiodens början. De skäl som talar för denna starttidpunkt för företag, gäller i lika hög grad transaktioner med myndigheter (se avsnitt 7.3.4). Det finns även ett egenvärde i att frågan regleras på samma sätt, oavsett avtalsparter.

Bestämmelsen för myndigheter bör alltså utformas på motsvarande sätt som när det gäller företag. Betalningsperioden bör

<sup>8</sup> Se prop. 2001/02:132 s. 30 f. Jfr dock Herre, Sena betalningar – förändrat rättsläge till följd av ett EG-direktiv i JT 2001/02 s. 772 (särskilt s. 781 f.).

inledas när borgenären framställer krav på att gäldenären ska betala en fordran.

### *Betalningsperiodens längd och betalningsplaner*

När gäldenären är en myndighet ska betalningstiden enligt direktivet normalt inte överstiga 30 dagar. Denna huvudregel bör framgå av lagtexten.

När det sedan gäller parternas utrymme att avtala om en längre betalningsperiod än 30 dagar har vi gjort följande bedömning. Direktivbestämmelsen ger en möjlighet för parterna att uttryckligen avtala om betalningsperioder upp till 60 dagar, om det ”objektivt sett är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag”. Frågan är om detta undantag bör införas i svensk rätt.

Eftersom det är fråga om ett minimidirektiv finns det inte någon skyldighet att införa en möjlighet till längre betalningstid än 30 dagar för myndigheter. Av intresse för bedömningen är att direktivet inte ska påverka parternas möjligheter att avtala om betalningsplaner (artikel 5). I utredningens direktiv anges särskilt att möjligheten till betalningsplaner inte ska inskränkas vid genomförandet. Ett sådant undantag från 30-dagarsfristen bör alltså framgå av lagtexten.

Genom möjligheten till betalningsplaner ger direktivet parterna en generell frihet att komma överens om längre betalningsfrister än 30 dagar förutsatt att det sker delbetalningar enligt en betalningsplan. Om det särskilda undantaget för längre betalningstider än 30 dagar förs in i lagstiftningen, skulle det för myndigheter finnas tre nivåer. Dels huvudregeln 30 dagars betalningsperiod, dels en möjlighet att avtala om betalningsperioder på mellan 31–60 dagar om det objektivt sett är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag, dels betalningsperioder över 30 dagar genom en betalningsplan.

Mot den nu skisserade bakgrunden finns skäl att ifrågasätta värdet av att lagstifta om en rätt för myndigheter att i vissa fall avtala om betalningstider mellan 31–60 dagar. Ett sådant undantag är lagtekniskt krångligt och skapar osäkerhet om vad som menas med att det ”objektivt sett är motiverat mot bakgrund av avtalets särskilda karaktär eller inslag”. Samtidigt kan myndigheten genom en betalningsplan uppnå samma syfte, men utan den oklara inskränkingen. Lagregleringen blir tydligare och enklare om det finns en

huvudregel om 30 dagar och endast ett undantag för avtal om av- och delbetalningar. Vi har därför bedömt att det inte finns skäl att utnyttja den möjlighet som ges i direktivet att i vissa undantagsfall tillåta betalningstider upp till 60 dagar.

När det gäller betalningsplaner bör, liksom vid transaktioner mellan näringsidkare, krävas att borgenären uttryckligen ska ha godkänt betalningsplanen (se avsnitt 7.3.4). Detta bör framgå av lagtexten.

Om parterna väljer att avtala om en betalningsplan, bör det krävas att det av planen framgår när respektive delbetalning förfaller till betalning. I annat fall kan det uppkomma oklarheter om det verkligen är fråga om en betalningsplan i lagens mening, när en viss (del-)fordran förfaller till betalning samt i förlängningen om svensk rätt uppfyller direktivets krav. Av lagtexten bör det därför framgå att om betalningen ska ske enligt en betalningsplan, ska delbeloppen förfalla till betalning enligt planen.

Även bestämmelsen om myndigheters handelstransaktioner utgör en skyddsregel för borgenären. Liksom motsvarande bestämmelse i förhållande mellan näringsidkare är det å ena sidan frågan om en sådan skyddsregel som inte fritt kan avtalas bort av parterna, men å andra sidan finns det som framgått vissa begränsade möjligheter att komma överens om längre betalningstider.

I detta sammanhang kan konstateras att direktivet innehåller en särskild bestämmelse om att dagen för mottagande av faktura inte får bli föremål för något avtalsvillkor mellan gäldenären och borgenären (artikel 4.3 b). Genom den fordringsrättsliga lösning som vi föreslår, saknar ett avtal om dagen för mottagande av faktura betydelse; borgenären kan få fordringen att förfalla genom att framställa ett betalningskrav. Någon särskild bestämmelse med anledning av detta direktivkrav behöver därför inte införas.

### *Skälighetskravet*

Direktivet anger samma skälighetskrav i myndighetsfallet som när det gäller handelstransaktioner mellan företag. Betalningstidens längd får således inte vara grovt oskälig mot borgenären. Som redovisas i avsnitt 7.3.4 finns det i svensk rätt tillräckliga möjligheter att angripa oskäliga avtalsvillkor. Kravet på skälighet behöver alltså inte framgå uttryckligen i den föreslagna bestämmelsen i räntelagen.

Även i detta fall kan finnas skäl att framhålla att 30-dagarsregeln inte anger vad som är att betrakta som en normal eller rimlig betalningsperiod i det enskilda fallet. Det kan således inte uteslutas att även betalningstider understigande 30 dagar i vissa fall skulle kunna vara att betrakta som oskäliga.

### *Tillämpningsområde*

Vi har inte heller i detta fall funnit tillräckliga skäl att ge bestämmelsen ett vidare tillämpningsområde än vad direktivet kräver. Den ska således vara tillämplig på en näringsidkares fordran på en myndighet eller ett annat offentligt organ avseende betalning för varor eller tjänster.

När det gäller innebörden av myndighetsbegreppet hänvisar 2011 års direktiv till definitionerna i direktiven om offentlig upphandling (se artikel 2.2). Dessa är överensstämmande med vad som anges i de svenska lagarna om offentlig upphandling.<sup>9</sup> Vi har övervägt om denna definition bör framgå i lagtexten. Det kan i det sammanhanget konstateras att det likalydande myndighetsbegreppet inte är definierat i 4 § andra stycket räntelagen eller i 1 § andra stycket avtalsvillkorlagen. Det kan förvisso hävdas att den nu föreslagna bestämmelsen delvis är av annan karaktär och att en legaldefinition därför skulle vara mer angelägen. En definition skulle emellertid kräva överväganden även beträffande övriga lagrum där begreppet används. Samtidigt är det tveksamt om en tekniskt tämligen komplicerad definition skulle fylla någon praktisk funktion i detta sammanhang. Vi föreslår därför inte någon legaldefinition. Den närmare innebörden av begreppet ”myndighet eller annat offentligt organ” utvecklas i kommentaren till 2 a § andra stycket räntelagen, se avsnitt 14.1.

### *Sammanfattande slutsatser*

Vår bedömning är att det även för myndigheters handelstransaktioner bör föras in en civilrättslig bestämmelse i räntelagen om när en fordran senast förfaller till betalning. Bestämmelsen bör utformas som en skyddsregel för borgenären och den ska inte inne-

---

<sup>9</sup> Se 2 kap. 19 § lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och 2 kap. 21 § lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster.

bära någon förändring av huvudregeln att betalning ska ske vid anfordran.

Bestämmelsen bör ange att en näringsidkares fordran på en myndighet eller ett annat offentligt organ avseende betalning för varor eller tjänster aldrig förfaller till betalning senare än 30 dagar efter det att borgenären har krävt att fordringen betalas. Samma starttidpunkt för betalningstidens längd som gäller för företag ska alltså användas, dock med en kortare frist. Det ska vara möjligt att överskrida denna frist endast om det sker genom delbetalningar enligt en betalningsplan, som borgenären uttryckligen har godkänt. Delbetalningarna ska då förfalla till betalning enligt vad som framgår av betalningsplanen. En oskäligen betalningsplan kan angripas med stöd av lagstiftningen om oskäligen avtalsvillkor.

### 7.4.3 Undantagsregler för vissa myndigheter

I direktivet finns en bestämmelse som ger medlemsstaterna möjlighet att förlänga betalningsperioden upp till 60 dagar för två typer av offentliga organ.

Den första kategorin är myndigheter som bedriver ekonomisk verksamhet av industriell eller kommersiell natur genom att erbjuda varor eller tjänster på marknaden och som, i sin egenskap av offentligt företag, omfattas av särskilda insynskrav<sup>10</sup> (artikel 4.4 a och ingresspunkt 24).

Det är i viss mån oklart vilka svenska myndigheter och offentliga organ som skulle kunna komma i fråga för ett undantag. Direktivets definition av offentlig myndighet hänvisar till begreppet upphandlande myndighet i direktiven om offentlig upphandling (artikel 2.2). Det kan således vara fråga om dels statliga, regionala eller lokala myndigheter, dels organ som lyder under offentlig rätt. Sådana organ får dock inte ha inrättats för att tillgodose behov i det allmännas intresse av industriell eller kommersiell karaktär. Samtidigt innebär definitionen av offentliga företag att det ska vara fråga om kommersiell verksamhet (artikel 4.4 a jämförd med artikel 2 b i direktivet 2006/111/EG). Vi har uppfattat det som att myndigheter som även bedriver viss kommersiell verksamhet kan medges undantag. Exempel på sådana skulle kunna vara Statistiska centralbyrån,

---

<sup>10</sup> De insynskrav som anges i direktivet 2006/111/EG om insyn i de finansiella förbindelserna mellan medlemsländerna och offentliga företag samt i vissa företags ekonomiska verksamhet, EUT L 318, 17.11.2006, s. 17.

SMHI, Lantmäteriet och Sjöfartsverket. Det är dock svårt att finna några bärande skäl för att medge längre betalningstider i just dessa fall.

Den andra kategorin är offentliga organ som tillhandahåller hälso- och sjukvård och som är erkända för detta ändamål (artikel 4.4 b). Vi har emellertid inte heller avseende denna kategori kunnat finna positivt stöd för att det finns behov av längre betalningstider.

Avslutningsvis kan konstateras att parterna, som framgått, kan komma överens om betalningsplaner om det skulle finnas behov i ett enskilt fall. Vi anser således att möjligheten till undantag för vissa typer av myndigheter och offentliga organ inte bör utnyttjas.

## 7.5 Undersökningsperiodens längd

**Förslag:** En köpare ska inte till följd av en undersökning av den levererade varan ha rätt att skjuta upp betalningen under längre tid än 30 dagar, om inte säljaren uttryckligen har godkänt en längre undersökningsperiod. En bestämmelse med denna innebörd ska införas i köplagen.

**Bedömning:** En bestämmelse i köplagen om undersökningsperiodens längd kan i tillräcklig utsträckning tillämpas även vid tjänsteleveranser.

### *Direktivbestämmelsens innebörd*

I syfte att förkorta betalningstiderna finns det i direktivet särskilda bestämmelser för den situationen att en köpare har rätt att undersöka en vara eller tjänst innan betalning sker. Det kan t.ex. finnas ett behov av att kontrollera en varas kvalitet och funktionalitet i den egna verksamheten. Det kan också vara nödvändigt att besikta en utförd tjänst innan den slutligt betalas.

Direktivet anger att som huvudregel får ett kontrollförfarande inte pågå längre än 30 dagar från mottagandet av varorna eller tjänsterna (artikel 3.4 och 4.5). I skälen till direktivet påpekas att en längre period bör kunna vara tillåten, exempelvis vid mer komplexa avtal (ingresspunkt 26). Undersökningsperioden får därför förlängas förutsatt att det är uttryckligen fastställt i avtalet. Det krävs vidare att det inte är grovt oskäligt mot borgenären enligt artikel 7 (artikel 3.4 och 4.5).

Direktivbestämmelserna syftar, enligt vår tolkning, till att begränsa hur lång tid betalningsperioden får förlängas till följd av en undersökning av en levererad vara eller tjänst. Däremot avser direktivet inte att i något annat avseende reglera undersökningen av leveransen. Undersökningsperioden kan alltså i och för sig få överstiga 30 dagar utan att komma i konflikt med direktivet, under förutsättning att betalning sker trots den pågående undersökningen.

### *Behovet av lagstiftning*

Huvudregeln i svensk rätt är som nämnts att en köpare ska betala när säljaren kräver det, se 49 § första stycket köplagen. I 49 § andra stycket föreskrivs dock att innan en köpare betalar, har köparen rätt att undersöka varan på det sätt som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna. Detta gäller dock inte om det avtalade sättet för avlämnandet och betalningen är oförenligt med en sådan undersökning. Lagrummet reglerar ett sådant kontrollförfarande som direktivbestämmelserna tar sikte på. Någon begränsning av hur länge en undersökning får pågå anges inte. Det är tillräckligt att en sedvänja tillåter en sådan undersökning för att betalningen ska få skjutas upp. Detta gäller även om sedvänjan tillåter en längre undersökningsperiod än 30 dagar. Längre undersökningsperioder kan även följa av parternas avtal (jfr första stycket). Sådana avtal behöver inte vara uttryckliga utan kan ha blivit bindande till följd av passivitet eller konkludent handlande. Enligt vår bedömning uppfyller svensk rätt i detta avseende inte direktivets krav. I det följande behandlas frågan hur en så särpräglad regel lämpligen bör införas i lagstiftningen.

### *Vilket lagtekniskt alternativ är lämpligast?*

Den naturliga placeringen av en begränsning av undersökningsperiodens längd är ett tillägg till den befintliga regleringen i köplagen. Problemet med en sådan lösning är framför allt lagens begränsade tillämpningsområde; den är inte direkt tillämplig vid tillhandahållande av tjänster.

Vi har tidigare funnit att direktivet inte bör genomföras i form av en särskild lag om betalningsvillkor vid handelstransaktioner (se avsnitt 6.2). Det finns inte heller någon annan direkt tillämplig lag

som kan användas för att föra in en regel om undersökningsperiodens längd vid tjänstetransaktioner. Att begränsa undersökningsperiodens längd i t.ex. räntelagen kommer knappast i fråga. En reglering av undersökningsperiodens längd avser en mycket specifik fråga som, kort uttryckt, passar påfallande illa in i annan lagstiftning än köplagen.

Som framgår av avsnitt 7.3.3. är det inte lämpligt att i köplagen ange att en viss bestämmelse även gäller för tjänstetransaktioner. Vi har därför övervägt att reglera frågan om undersökningsperiodens längd när det gäller just tjänstetransaktioner i en särskild lag. Bestämmelsen om undersökningsperiodens längd har emellertid ett nära samband med betalningstidpunkten, vilket framgår av köplagsregleringen i 49 §. En sådan särskild lag skulle behöva – i vart fall indirekt – förhålla sig till vad som är den normala betalningstidpunkten vid kommersiella tjänstetransaktioner. Det är inte lämpligt att inom ramen för denna utredning föreslå en lagreglering av den typen av centrala frågor när det gäller köp av tjänster.

Vi har i avsnitt 7.3.3 gjort bedömningen att det inte är möjligt att genomföra reglerna om betalningsperiodens längd i köplagen. Det skulle vid vissa typer av tjänster, som har få likheter med köp av varor, krävas alltför långtgående analogier. Vår bedömning är dock att när det gäller undersökningsperiodens längd finns det bättre förutsättningar att placera bestämmelsen i köplagen. De tjänster som skulle kunna vara föremål för en sådan undersökning är till sin karaktär nära varuområdet (t.ex. kontroll av ett utförande). Det framstår för denna typ av ”köpliknande” situationer som mer naturligt att söka ledning i köplagens reglering av samma fråga.

I detta sammanhang har vi också beaktat att det inte gäller en helt tvingande regel. Om det vid en tjänsteleverans uttryckligen avtalats om en längre undersökningsperiod, är detta förenligt med direktivet och kräver inte någon lagstiftningsåtgärd. Det är alltså endast när en längre undersökningsperiod än 30 dagar har bestämts t.ex. genom en sedvänja eller genom ett passivt ingånget avtal, som frågan om köplagens tillämpningsområde ställs på sin spets. I dessa fall bör det finnas förutsättningar att sätta det passivt ingångna avtalet (eller dylika avtal som inte är uttryckliga) åt sidan med stöd av 36 § avtalslagen, eftersom avtalet strider mot köplagens regel. En motsvarande oskäligen sedvänja är enligt allmänna förmögenhetsrättsliga principer inte bindande mellan parterna (jfr 3 § köplagen och prop. 1988/89:76 s. 66).



Vår bedömning är därför att direktivets krav angående undersökningsperiodens längd bör genomföras genom en ändring i köplagen (jfr även EG-domstolens dom den 7 maj 2002 i mål C-478/99).

### *Utformningen av en lagregel*

Inledningsvis bör konstateras att en undersökning av en vara kan ha köprättslig betydelse på olika sätt (jfr undersökningsplikten i 31 § köplagen och bestämmelserna om köparens undersökning före köpet i 20 § andra stycket). En lagregel som syftar till att genomföra 2011 års direktiv bör t.ex. inte påverka felansvaret på så sätt att fel inte skulle få göras gällande efter tidsfristen på 30 dagar. Syftet med direktivbestämmelsen är i stället begränsat till att förhindra att de betalningsperioder som följer av direktivet kringgås på så sätt att förfallodagen skjuts upp genom en lång undersökningsperiod. Lagregeln bör därför ange att köparen inte får utnyttja undantaget från skyldigheten att betala under längre tid än 30 dagar.

För att undersökningsperioden ska få överskrida 30 dagar krävs enligt direktivet, liksom när det gäller betalningsperiodens längd (se avsnitt 7.3 och 7.4), att det är ”uttryckligen fastställt i avtalet”. Det saknas skäl att i detta sammanhang göra någon annan bedömning av uttryckets innebörd. För att köparen till följd av en undersökning ska få skjuta upp betalningen under längre tid än 30 dagar, bör det alltså krävas att borgenären, i köplagens fall säljaren, uttryckligen har godkänt en längre undersökningsperiod. Vi föreslår en lagregel med denna innebörd.

Ett oskäligt avtal angående undersökningsperiodens längd kan, på samma sätt som övriga betalningsvillkor, jämkas eller lämnas utan avseende (se avsnitt 6.5). Direktivets krav på att undersökningsperiodens längd inte får vara grovt oskälig behöver därför inte framgå uttryckligen i den föreslagna bestämmelsen i köplagen.

En bestämmelse som införs i köplagen kommer att bli tillämplig även för rättssubjekt som inte omfattas av 2011 års direktiv, t.ex. privatpersoner och myndigheter i borgenärsrollen. Vi har tidigare funnit att en sådan utvidgning bör kräva vägande skäl (se avsnitt 6.3). I detta fall handlar det dock om en mycket begränsad och specifik fråga. Även om privatpersoner omfattas av bestämmelsen, blir den praktiska betydelsen i dessa fall obefintlig. Vi har därför bedömt att en generell utformad bestämmelse inte innebär några

negativa konsekvenser. En avgränsning skulle vara lagtekniskt komplicerad. Vi föreslår därför att lagregeln ska ha samma tillämpningsområde som köplagen i övrigt.